

ЎЗБЕК
ХАЛҚ
ИЖОДИ

КЎП ТОМЛИК

Ширин билан Шакар

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ
АДАБИЁТ ВА САНЪАТ НАШРИЁТИ

Тошкент — 1975

Айтувчи

ФОЗИЛ ЙЎЛДОШ УҒЛИ

Нашрга тайёрловчи

М. ШАЙХЗОДА

Қуёнқи шаҳрида¹ Қосимхон деган ўтди. Бу киши бепарзанд бўлди. Фарзанд тараддудида хотин олмоқнинг ҳаракатини қилди. Ундан бўлар, бундан бўлар, деб саноқли саксон хотин олди. Саксонидан ҳам фарзанд бўлмади. Юриб, кўп азизларни зиёрат қилди; булардан ҳам ҳеч фойда топмади. Кўп халойиқни йиғиб, қирқ кечаю қирқ кундуз тўй берди. Шу хоннинг Суяжон деган вазири бор эди. Бунинг ҳам боласи йўқ эди. Кўпга тўй бериб, кўпдан дуо олди. «Кўп дуоси кўл», деган гапни шунда билди. Подшонинг Бўтакўз деган хотини ҳомиладор бўлди. Вазирнинг хотини ҳам ҳомиладор бўлди. Ойдан ой ўтиб, кундан кун ўтиб, подшонинг хотини ўғил туғди, эртасига вазирнинг хотини ҳам ўғил туғди. Бундан кейин вазирнинг хотини ўлди, ўғли этак остида қолди. Подшонинг хотини айтди: «Вазирнинг ўғлини ҳам олиб келинглар, мен эмизайин, мен фарзанддан тўйган қул эмасман». Вазирнинг ўғлини ҳам подшонинг хотини эмизди. Буларга от қўйди. Подшонинг ўғлининг отини Шакарбек, вазирнинг ўғлининг отини Ширинбек қўйди. Булар Ширин-Шакар бўлиб юраверди. Билган одам Ширин вазирнинг ўғли деди, билмаган одам иккови ҳам подшонинг ўғли деб юраверди. Булар бирга-иккига кирди, учга кирди, тилга энгандан² тутиб мактабга берди.

¹ Қуёнқи шаҳри — бу ном остида қайси бир тарихий-географий мавқенинг сақлангани ҳозирча аниқланмади. Хаёлий-афсонавий шаҳар бўлиши эҳтимол.

² Тилга эниш — тилга кириш, ўрганиш.

Булар етти ёшга кирди. Бурро, саводхон мулла бўлди.
Энди ҳаракат қилиб, ўқиган ҳужрасидан чиқиб, иккови
маслаҳат қилиб, отамизга ов боши отиб келиб берайик,
деб:

Ширин, Шакар бундай сўзларни айтди,
Тўра бачча овга бормоқ бўлибди.
Иккови таблага бирга келибди,
Ширин, Шакар қилади маслаҳатди.
Эгарлаб минди-ғу бул бедов отни,
Овга қилмоқ бўлди энди юришни.
Белга бойлаб сопи олтин қилични,
Шу замонда олиб анжому ёйди,
Милтиқ-яроқ олиб овга жўнайди.
Овдан келса тилар энаси совга,
Ширин, Шакар энди минди бедовга,
Саркарда амалдор билмай қолади,
Ширин, Шакар овга кетиб боради,
Овга кетганини ҳеч ким билмади,
Беклардан беҳабар энди жўнади.
Қуёнқи шаҳридан чиқиб боради,
Савлат қилиб ўнгу сўлга қаради.
Овга борган беклар шундай бўлади,
Зоғ учмаган чўлга кетиб боради.
Юриб кетди булар анча йўлларни,
Шикор овлаб ўтиб кетди кўлларни,
Қадди шамшод кўринг тоза гулларни,
Кезиб юриб, бунда Зебит чўлларни,
Кўп қаради юриб зову тоғларни,
Сувсаб, очқаб шундай чўлда юради,
Уч кеча-уч кундуз ҳалок бўлади.
Шунча юриб ҳеч бир онгни кўрмади,
Қуруқ келмагини маъқул билмади.
Келолмайин шу чўлларда юради,
Ё парранда, ё бир онгни кўрмади.
Икковида сира тоқат қолмади,
Овга чиққан қандай қуруқ борар деб,
Қуруқ борсак ҳамма биздан кулар деб,
Юришимиз номуносиб бўлар деб,
Билса отам, бизни мазах қилар деб.
Тўқайистон, адир ерлар қолмасин,
Ҳалок бўлдик, тоза излаб кўрайик,
Бир нарса йўликса уриб олайик,

Бек отамга ов боши қип борайик,
Ҳалок бўлдик, энди қуруқ бормайик,
Элу халққа бориб кулги бўлмайик.
Бу сўзларни айтиб Ширинбек-Шакар,
Онг излашиб ҳалок бўлди тўралар.
Онг йўлиқмай жуда дилтанг бўлади,
Ҳеч нима йўлиқмай қайтиб жўнади,
Қуёнқи шаҳрига яқин келади.

Қуёнқи шаҳрининг четига келди. Бир сарҳовузнинг бетида юзиб юрган ғозни кўрди. Ғозни кўриб, Шакарбек Ширинбекка бир сўз деди:

Жаҳонни сайр этиб, ўйнаб кулдингми?
Овга чиқиб жуда дилтанг бўлдингми?
Сўзимни эшитгин, Ширинбек жоним,
Сарҳовузда юзган ғозни кўрдингми?
Худо дейик, яратганга йиғлайик,
Омин деса фариштаи малойик,
Сарҳовузда юзган ғозни урайик,
Бек отамга ов боши қип борайик.
Отиб борсак кулмас бизга халойик,
Маслаҳат бер, ёлғиз ғозни урайик.
Қулай келди, энди қуруқ бормайик.
Кўп ерни ахтариб ҳалок бўламиз,
Мана турган ёлғиз ғозни урамиз,
Ширин ука, энди йўлли биламиз.
Овга кетдик, беклар қолди беҳабар,
Хизмат қилар бизга қанча амалдор,
Қуруқ бормай отиб бормоғим даркор.
Овдан борсак, отам кўнгли топилар,
Келгин, Ширин, бирга ғайрат қилайик,
Кимнинг ғози бўлса, отиб олайик.
Отамнинг кейнидан элда тўрамиз,
Ҳар на қисмат ёзилганин кўрамиз.
Ғозни кўриб, маслаҳат қип турамиз,
Ғозни отиб, бек отамга борамиз,
Отамнинг кўнглини шодмон қиламиз,
Ғамли қулнинг кўзидан ёши сел бўлар,
Шакарбекнинг айтган сўзи шул бўлар.
Ғозни отмай, бундан кетмайди Шакар,
Қанча чўлни кезиб бўлганмиз абгор.
Қараб турмай сен ҳам бергин бир хабар
Укам деди, сендан сўради Шакар.

Бу сўзни эшитиб, Ширинбек Шакарбекка қараб бу сўзни айтиб турган экан:

«Сен эшитгин ночор қулнинг арзини,
Отма сарҳовузнинг юзган ғозини,
Овдан келаётган гулдай тўрасан,
Сарҳовуз ғозини отмоқ бўласан,
Зинҳор отма, ғоздан жабр кўрасан,
Қасофат ғозни отиб нима қиласан?
Қулоқ солиб эшит айтган нолишимга,
Эгам раҳм қилсин қонли ёшимга,
Фалак жабри заҳар қўшиб ошимга,
Шул ёлғиз ғоз етар сенинг бошингга.
Худойим сақлағай бандани омон,
Ҳаммадан айрилиқ савдоси ёмон.
Сарҳовуз ғозини отма, Шакаржон,
Бошинг қутулмайин бу қайғу-ғамдан.
Отаман, деб зинҳор айтма, Шакаржон,
Отарман, деб хаёлингни бўлмагин,
Яхшилик кўр, ёмонликни кўрмагин,
Ғозни отиб, ака, жабр кўрмагин.
Муни отарман, деб мағрур бўлмагин,
Юравергин ўз йўлингдан қолмагин,
Муни отиб, кўп пушаймон қилмагин.
Бу ғознинг эгаси элда зўровор,
Бекорларга биз бўлмайик гуноҳкор.
Бу ғознинг эгаси, билса, ўлдирар,
Тўғри йўлга юра бергин, бек Шакар!
Бек отамнинг давлатига борайик,
Ҳеч ким билмас, бизлар бориб қўнайик.
Отни бериб, ҳужрамизда турайик,
Сира овга бормагандай бўлайик.
Ғози қурсин, бундан ҳазар қилайик,
Юргин, ака, бирга-бирга жўнайик!
Ғоз деб бир балони сотиб олмайик!»
Бу сўзларни айтди Ширинбек ночор,
Эшитиб, аччиғи келди бек Шакар.
Ғамли кунда тортар эди оҳ-вой,
Шиқирлатиб қўлга олди сари ёй.
Аччиғланиб ёйга ўқни салади,
Шакар ғозни отмоқчи бўп чоқлади.
Боғбон бўлсам, қизил гулни терай деб,
Қўлидан келганин бунинг кўрай деб,

Ушласа эгаси, жавоб берай деб,
 Ким тармашса, унга жавоб берай деб,
 Ҳозни отиб олиб, ўзим жўнай деб,
 Не келса қўлидан, уни қўрай деб,
 Буни айтиб Шакар бўлиб дарқахар,
 Ширқиллатиб ёйни тортди муқаррар,
 Ёйнинг ўқи бул ғувиллаб кетади,
 Шу замонда ғозга яқин етади:
 Дум паридан бул оралаб ўтади,
 Пари қўрқиб, кўтарилиб кетади.
 Отга миниб Ширин, Шакар қаради,
 Ярадор ғоз йиқилмайин боради.
 Яраси совиса, тайин қўнади,
 Қўнган ерда учолмайин қолади,
 Шуни ўйлаб Ширин, Шакар боради,
 Қўзини айирмайин ғозга қаради.
 Ўқи теккан ярадан ақли шошар,
 Эт қизувда учиб бир ерга тушар,
 Қарамасанг одам бунда адашар.
 От чопиб боради Ширинбек, Шакар,
 Парвоз қилиб бораётир жонивор,
 Қичаб Ширин, Шакар қўнглин хушлади,
 Ҳар ерда душманнинг сирин фошлади.
 Қўриб қолди орт сиртидан, бек Шакар,
 Кенжа ойим ўрдасига ташлади.
 Ширин, Шакар буни аниқ билади,
 Ўрданинг оғзига яқин боради,
 Бўлак ердан олмоқ қийин, боради,
 Кенжа ойим — бул энамиз, бўлади.
 Ўрдага кирмоққа одоб сақлади,
 Чақириб сўраса, ғозни беради,
 Шундай ўйлаб Ширин, Шакар қўнади
 Дарвозада отдан қўниб туради.

Кенжа ойимга дарвозада туриб, Шакарбекнинг айтаётган сўзи:

«Ҳазон бўлиб, боғда гуллар сўлдими,
 Ширин, Шакар боланг маҳтал бўлдими?
 Арзимни эшитгин, Кенжойим — эна,
 Ўрдангизга ярадор ғоз келдими?
 Эна, эшит менинг айтган сўзимни,
 Хафа қилма Ширин, Шакар қўзингни.

Чиқариб бер ов бошатган¹ ғозимни,
 Ярадор ғозимни, эна, сўрайин,
 Бек отамга ов боши қип борайин.
 Сен эшитгин менинг айтган ноламни,
 Ҳаёллатма бунда икки болангни».

Бу сўзди айтиб турур Ширинбек, Шакар,
 Қенжа ойимдан мунда бўлмади хабар.
 Дарвозада кўп тургандир тўралар,
 Шакарбекка Ширин отни беради,
 Ширинни буюриб Шакар туради.
 Ширин энди бул ўрдага киради,
 Ярадор ғозини қараб боради.
 Шу замонда Қенжа ойимни кўради,
 Қенжа ойим ғозни ушлаб туради,
 Энасида бориб ғозни сўради.
 «Эна, қилма ўз жонингга зулмни,
 Ҳаёллатдинг биздек икки ўғлингни.
 Бизлар отган ғозни, эна, бер энди.
 Отиб бизлар жуда ҳалок бўлганмиз,
 Бул ярадор ғозни қувиб келганмиз».

Бу ғоз Қенжа ойимнинг отасининг юртидан олиб кел-
 ган энчи ғози эди. Қундуз куни сарҳовузда юзиб юрар
 эди. Оқшом келиб, Қенжа ойимнинг кўрпасига киради
 эди. Ғозини ярадор кўриб, Қенжа ойим уни қучоқлаб,
 бу сўзни айтиб турибди:

«Ҳеч ким эшитмади менинг сўзимни,
 Бир жувонмарг нобуд қипти ғозимни,
 Улдирибди менинг билан созимни.
 Ғозни отган ғариб шундай ўлсин-да!
 Илойим, мулкидан жудо бўлсин-да!
 Бўтакўзнинг болалари отибди,
 Уқ тегибди, ёнбош билан ётибди.
 Менинг ғозим қизил қонга ботибди,
 Эт қизувда жонивор бунда ётибди,
 Қони билан бунда келиб қотибди.
 Жувонмарглар ўғайликни билдирди,
 Душманлик қип бағрим қонга тўлдирди,
 Армон билан менинг ғозим ўлдирди».

¹ Ов боши отган.

Бу сўзди айтиб, гул юзли дилбар,
 Ҳозини бағрига босар муштипар,
 Эна деб, етишиб Ширинбек номдор,
 Иккови ул ғозни ушлаб тортишар.
 Кенжа ойим бермайман деб туради,
 Ҳозни ушлаб Ширин бермай юради.
 Иккови ҳам дилтанг бўлиб юради.
 «Устингга кийганинг кимхоб кўкмиди,
 Мерган бўлсанг, бундан бошқа йўқмиди?
 Энангнинг айтганин сен ҳам қилгансан,
 Угайлик қип менинг ғозим ургансан.
 Энангнинг айтганин сен ҳам қилгансан,
 Душманлик қип, шундай ишни қилгансан.
 Жувонмарглар, эшит менинг сўзимни,
 Ёш тўлдириб менинг наргис кўзимни,
 Заъфарондай сарғайтириб юзимни,
 Нега отдинг менинг энчи ғозимни?
 Отамнинг юртидан олиб келганман,
 Бу ғозимга меҳрибонлик қилганман,
 Ярадор бўп келди, билмай турганман,
 Угайлик қип отдинг, энди билганман».
 Бу сўзни айтди. Кенжа ойим дилбар...
 Қўйинг, эна, деб борди бек Шакар,
 Ширин, Шакар бу иккови бирикар.
 Кенжа ойимнинг кўнглини бўлади,
 Бу мунглиқ Кенжа ойим нима қилади?
 Иккови бир бўлиб тортиб олади,
 Ҳозни олиб, кула-кула жўнади.
 Кенжа ойим кучи етмай қолади,
 Кенжа ойимга жуда алам қилади.
 У югуриб, ўз уйига киради,
 Ул токчадан бир пичоқни олади,
 Ширин, Шакар дарвозага келганда
 Тагин етиб, боз ушлаб қолади.
 Кенжа ойим кўнглин билмас ўғлонлар,
 Кенжа ойим шундай шумлик бошлади,
 Шумлик ўйлаб энди кўнглин хушлади,
 Ширин, Шакарнинг этагин ушлади,
 Ушлаб шундай ойим пичоқ солади,
 Чопонидан улгу¹ кесиб олади.
 «Бир туҳмат қилай», деб ойим қолади,

¹ Нусха, нишона.

Ширин, Шакар бу беҳабар боради,
 Кенжа ойимнинг шумлигини билмади,
 Ёмон гаплар ҳеч кўнглига келмади.
 Энамиз бизни қарғаб қолди деб,
 Кенжа энам кўп порози бўлди деб,
 Буни айтиб Ширин, Шакар жўнади,
 Нима бўлса, бўлганича бўлади.
 Отасига элтиб гозни беради,
 Ширин, Шакар фарзандини кўради.
 Ов бошатган ўғлим, деди суюниб,
 Вақти хушлигидан қонди тўй бериб,
 Катта-кичик амалдорни чақириб,
 Ширин, Шакар болам овга борибди,
 Шукур қилай, ов бош отиб келибди.
 Бу сўзни айтиб вақти хушлик қилибди.
 Етти ёшда камолига кирибди,
 Отам, деди, мени эсга олибди,
 Ширин, Шакар ҳужрачага борибди,
 Иккови уйқуга машғул бўлибди.
 Азаматнинг ишин булар қилибди,
 Етти ёшда ов қип ғозни урибди,
 Кенжа ойим шумлик ўйлаб турибди:
 Бу иш унга жуда ҳам дард қилибди.
 Шу вақтда бир тухматни қилай деб,
 Пойтахт остига одам борибди.
 Тўрам, деб бирон арз қилиб кўрай деб,
 Ширин билан Шакарлардан дод қилай деб,
 Ё ўлайин, ё қолайин кўрай деб.

Бу сўзни ўйлаб (ўтирик сўзни эпламоқ қийин), нима деб айтарини билмай, пойтахт остида тенгсалиб ўтиб юрибди. Бир пилла Қосимхоннинг кўзи тушди. Кенжа ойимни кўриб: «Нима арзинг бор? Гапира бер!» деди. Шунда Кенжа ойим Қосимхонга қараб бир сўз айтиб турган экан:

Шоҳим, эшит менинг айтган сўзимни,
 Кўп йиғлатган мендай сарвинозингни,
 Тиёлмадинг Ширин, Шакар қўзингни.
 Ширин бегинг қўлин солди бўйнимма,
 Шакар бегинг сўнгра кирди қўйнимма,
 Говмирилар қўймади ўз тавримма,
 Эмранганда қонлар кетди бағримма.

Яшамай ўлсинлар иккала ўғлинг,
 Арзимни айтаман сендай мардима.
 Юролмайман Қуёнқидай юртингда,
 Мени бергин бу икки фарзандингга.
 Яшамай ўлсин иккала ўғлинг:
 Ширин, Шакар менинг кўнглим бўлади,
 Қўрмаган кунларни менга солади,
 Эл ичида хўп шарманда қилади.
 Икки ўғлинг менга бало бўлади,
 Овоқ бўлди, иккови ҳам боради.
 Иккови бирикиб, зўрлик қилади,
 Аёлман, қўлимдан нима келади?!
 Жуда менга қаттиқ савдо солади,
 Қандай гап деб, мендай мунглиқ йиғлади.
 Мунглиқ-да йиғласа, қандай қилади?
 Аёлнинг қўлидан нима келади?
 Икки ўғлинг шундай қилди зулмни,
 Хабаринг йўқ, сўрамайсан ҳолимни
 Ширин, Шакар ҳаромлади танимни.
 Тиёлмасанг сен ҳам икки ўғлингни,
 Сен ўлдиргин мендай дилбар гулингни.

Қосимхон Кенжа оймдан бу сўзни эшитиб, ҳайрон бўлиб, Кенжа оймга қараб, шу сўзни айтиб турган экан:

Кенжа ойм, билмаганинг билдирма!
 Ўғайликман ўғилларим ўлдирма!
 Тухмат қилиб, ўғайлигинг билдирма!
 Ҳеч замонда шундай гаплар бўларми,
 Энага боласи шундай қиларми?
 Ширин, Шакар хиёнатни қиларми,
 Армон билан ўғилларим ўлдирма!
 Сен эшитгин менинг айтган сўзимни,
 Тухматман ўлдирма икки қўзимни,
 Ҳазил билма, Кенжа ойм, сўзимни.
 Мендайин шунқорнинг кўнглин бўласан,
 Шумлик ўйлаб, пойтахтимга келасан.
 Сен эшитгин менинг айтган ноламни!
 Вайрон қилма бундай кулба хонамни,
 Тухматман ўлдирма икки боламни.
 Сен келибсан бу ерларга сарғайиб,
 Оҳ-фигон қилдинг, сочингни ёйиб.

Ширин, Шакар ўлса, мулким бесоҳиб.
Тухмат қилиб, бу ерларда турибсан,
Фарзандимга бежой тухмат қилибсан,
Уят демай, Кенжа ойим, келибсан,
Хаёлингга неча гапни олибсан,
Фарзандларим ўлдирмоқчи бўлибсан,
Андеша, сақламай, бунда турибсан,
Қуёнқи шаҳрини сабил қилибсан
Кет, Кенжа ойим, ажаб ишни қилибсан!

Бу сўзни эшитиб, Кенжа ойим бир сўз деди:

Мард йигит майдонга кирса елгиси,
Тўқайда йўлбарснинг изин билгиси,
Бу сўзимга ишонмасанг, пошшойим,
Муни кўргин, Ширин, Шакар ўлгуси.
Ўғилларинг зўрлигин мен кўрганман,
Икковидан белги олиб қолганман.
Ул сабабдан қонлар йиғлаб келганман,
Хор айладим мен ҳам азиз бошимни,
Бошим кесиб дорга тортгин лошимни,
Мен ҳам ўз жонимга қилиб зулмни,
Тиёлмасанг сен шу икки ўғлингни,
Икки ўғлинг ҳаромлаган танимни.
Ундай қилма, улларингга бер энди!
Қандай қилиб бу шаҳарда юраман,
Мундан ўлганимни яхши кўраман.
Ўтиб кетди, шоҳим, сенга келаман,
Кўрганимни сенга айтиб бераман.
Бир мунглиқман, бўлиб қолдим дармонда,
Болангнинг зулмидан бўлдим шарманда.
Азоб кўриб ширин жоним бу танда,
Туролмайман ўйнаб-ўсган маконда.
Ғам билан сарғайиб гулдайин дийдор,
Қўп азоблар берди Ширинман Шакар.
Бу ишлардан сендай хоним беҳабар,
Менинг сенга айтган сўзим шу бўлар!

Бу сўзни эшитиб, Қосимхоннинг кўнгли бузилиб кўзидан ёши тизилиб, жаллодларни чақириб, бир сўз айтиб турган экан:

«Мен йиғлайман яратганга зор-зор,
Ширин, Шакар ўғлим бўлди гуноҳкор.

Хаёллама, тезроқ келгин, жаллодлар,
 Дод деганман эшитманглар сўзини.
 Гуноҳкор айладим икки қўзини,
 Улдириглар, Ширин, Шакар ўзини.
 Фарзанд энасини шундай қилами,
 Мусулмонда шундай гаплар бўлами,
 Ширин, Шакар элда тирик юрами?!
 Мен йиғлайман, худо дейман мунггайиб,
 Тожи тахтим энди бўлди бесоҳиб.
 Жаллод, эшит мендай шоҳнинг тилини,
 Бориб боғла Ширин, Шакар қўлини,
 Хазон қилдим тар очилган гулини.
 Улдириглар мендай шоҳнинг улини,
 Сабил қилдим Қуёнқининг элини.
 Отга солиб арпа билан ийирни,
 Қор ёққанда карвон солар чийирни,
 Фарзандини ҳукм-кушга буюрди,
 Хаёлламай тезроқ боринг жаллодлар.
 Мендай шоҳнинг айтган сўзи шул бўлар,
 Бу сўзларни айтиб қолмас тоқатим,
 Кетди тойиб менинг тожи-давлатим,
 Жуда ҳам зиёда бўлди ҳасратим,
 Улиб кетсин Ширин, Шакар фарзандим.
 Хаёлламай дарров бундан боринглар,
 Бошин кесиб, уни дорга илинглар,
 Чопонини қонга бўяб келинглар;
 Ут туташди мендай шоҳнинг танига!
 Турғизманглар Қуёнқининг шаҳрига,
 Қўлин бойлаб ҳайда Мансур дорига!»
 Саросима бўлиб турди жаллодлар,
 Энасига борган Ширинбек, Шакар,
 Қасофати иш қип бўлди гуноҳкор,
 Ҳукми кушга тайинлади муҳрдор,
 Сўрамоққа ҳадди борми жаллодлар?
 Сиёсат қип унинг шоҳи буюрар,
 Шоҳнинг амри билан туриб жаллодлар.
 Қандай гап, деб бундан жаллод жўнади,
 Отланиб аслаҳа-анжом олади,
 Ширин, Шакар ётган ерни биледи,
 Хужрасига қараб жаллод жўнади,
 Кўрганларнинг ақли шошиб боради,
 Жаллодлар юришин ~~бежой~~ биледи,
 Бу жаллодлар мадрасага ~~барақ~~

Биз билмаймиз кимнинг куни тўлади.
Қосимхоннинг жаллодлари жўнади,
Кўрган одам шундай сўзлаб қолади.

Қосимхон фарзандларини ҳукм-қушга тайин қилиб, бағрини нам ерга бериб, бу ишларни хўп ўйлаб кўриб— ҳеч замонда фарзанд энани шундай қиларми, «тилаб-кусаб олган фарзандлар энди ўлди, ахир оқибат мулким вайрон бўлди»,— деб қолди.

Жаллодлар Ширинман Шакарни ўқиб ётган ҳужрасига бсрдилар. Ширин-Шакарни кўрди. Улар иккови овда юрган чопонига кириб, маст бўлиб ухлаб ётганда, Ширинман Шакарнинг қўлини боғлади. Подшолик давлатида ўтар жоним деб парвариш қилиб юрган жаллодлар кўз-кўзига, юз-юзига тушса, одам изза бўлади, деб кўзини ҳам боғлади. Ширин ва Шакарнинг бошига қамчи урди. Ширин ва Шакар сочраб ўрнидан турди. Бу аҳволни кўриб жаллодларга қараб шу сўзни айтиб турган экан:

Жаллод, эшит менинг айтган сўзимни,
Сен боғладинг қўлим билан кўзимни,
Гуноҳкор қилибсан менинг ўзимни,
Хазон бўлиб боғда гуллар сўлдими?
Ажал етиб паймонаси тўлдими?
Юрт эгаси — Қосим отам ўлдими?
Отам ўлиб, юрти талон бўлдими?
Ул сабабдан биз гуноҳкор қилдимми?
Замон жаллодни ки бўлиб қолдимми?
Не сабабдан қамчи урдинг бошимга?
Ҳайрон қолдим, жаллод, қилган ишингга.
Заҳар қўшиб бу кун ичган ошима,
Ҳайрон қолдим, жаллод, қилган ишингга.
Қўлим бойлаб, сен қиёмат қиласан,
Не сабабдан қўлим бойлаб урасан,
Жаллод, бизга қиёматни қиласан,
Бир қабоҳат қаттиқ кунни соласан,
Қонхўр жаллод, бизни банди қиласан.
Пошшо отам бизнинг элда ўлибди,
Ҳар ким ўз бошига бўлиб қолибди,
Юрт эгаси энди фано бўлибди,
Шул сабабдан сендай жаллод келибди,
Мендай беклар бул беҳабар қолибди,

Жаллод келиб бу зулмни қилибди.
Қўлин бойлаб аччиқ қамчи урибди.
Ширин, Шакар хўп гуноҳкор бўлибди,
Жаллодлар қўлинда йиғлаб турибди.
Бул ишларга ажаб ҳайрон бўлибди,
Уйқуда билмабди, банди бўлибди,
Ширин, Шакар ҳоли забун бўлибди!

Жаллодлар бу сўзни эшитиб, Ширин ва Шакарга қараб айтиб турган экан:

Йиғлама, тўражон, бўлдинг гуноҳкор,
Боғламоққа ҳадди борми жаллодлар,
Отанг сени ҳар ўлимга буюрар,
Отангнинг амрини тутган жаллодлар,
Отангнинг амриман қўлинг бойланар,
Биз билмаймиз, нега бўлдинг гуноҳкор.
Жаллодлардан, тўрам, кўнглинг қабарар,
Отангнинг фармони сенга шул бўлар,
Отанг сени ҳукми кушга буюрар.
Эсиз умринг хазон бўлди, йиғлайвер!
Меҳрибонинг отанг қилди гуноҳкор,
Ул сабабдан қамчи урар жаллодлар...
Биз билмадик, нега қилди гуноҳкор?
Тожу тахту, мулким вайрон бўлсин деб,
Ширин, Шакар — икки болам ўлсин деб,
Юртим менинг бул бесоҳиб қолсин деб,
Отанг сени ҳақ ўлимга буюрди.
Бизлар сени мундан ҳайдаб кетамиз,
Бошинг кесиб сени дорга торгамиз!
Отанг шундай деди, бизлар биламиз.
Сени ўлдирмасак, биз ҳам ўламиз,
Йиғлай беринг, норасида гўдаклар.
Не иш қилдинг, энди бўлдинг гуноҳкор?
Гуноҳкор қип отанг берган ўзингни,
Эшитмоққа ҳаддимиз йўқ сўзингни,
Отанг амри, сенга қамчи чотамиз,
Мансурнинг дорига ҳайдаб кетамиз.

Ширин ва Шакар жаллодлардан бу сўзни эшитиб, кўнгли бузилиб, бағри эзилиб, шу сўзларни айтиб жаллодларнинг олдига туша берди:

«Ўлимга чоқлаган беклар ўзини,
Эшит, жаллод, гуноҳкорнинг сўзини.

Отам бизни ҳақ ўлимга буюрса,
Тополмайди Ширин, Шакар изини.
Гуноҳкор қип фарзандини ўлдирар,
Вайрон бўлар бунда қолган кирдикор,
Отам бўлар ахир биздай хору-зор.
Бировнинг сўзига отам киргандир,
Бир лаънати бизни чақиб келгандир,
Бир ёмоннинг сўзига қул бўлгандир,
Ёлғон сўзни хўп муқаррар қилгандир.
Рост сўз билиб қулоғига олгандир,
Ўғилларин у гуноҳкор қилгандир.
Ҳайдайбер гуноҳкор бўлган ўғлонни,
Ширин, Шакар тақдиридан кўргандир.
Раҳм қилмай, ҳайдай бергин, жаллодлар.
Оҳ тортганда кўзда ёшим сел бўлар,
Етти ёшда кўрган куним шул бўлар,
Бу шаҳарда бизга раҳбар ким бўлар,
Менинг таним дорга бориб илинар,
Овга чиқиб бизлар бўлдик гуноҳкор,
Раҳм қилмай ҳайдай бергин, жаллодлар.
Ажал етса, юз қайтармоқ не даркор?
Ҳар гап бўлса сенда қолди ихтиёр,
Оқ сут берган энам қолди беҳабар!..
Ширин, Шакар энди бўлиб гуноҳкор,
Мадрасадан ҳайдаб чиқди жаллодлар,
Ҳар растага одам тўлиб муқаррар,
Ҳайрон қолди мулла, хўжа, амалдор.
Қосимхоннинг ўғли бўпти гуноҳкор,
Тилаб олган ўғлин пошшо ўлдирар.
Кўриб ҳайрон қолди қанча одамлар,
Тоқат қилмай йўл беради одамлар.
Ҳеч замонда шундайин гап бўларми,
Пошшо фарзандини дорга иларми?
Қараган бандада тоқат қоларми,
Ширин, Шакар гуноҳкор бўп борарми?
Жаллодлар сиёсат қилар, қарама,
Зулм билан жаллод ҳайдаб жўнади.
От олдига яёв тушиб боради,
От ҳукмида жаллод ҳайдаб боради,
Ажал етса паймонаси тўлади.
Тўрт юз жаллод ўртага олиб жўнади,
Шаҳар халқи кўп ғалағул бўлади,
Тўраларни жаллод ҳайдаб боради.

Жаллодлар шундай ҳайдаб бораётир эди. Бўтакўз оймнинг бир канизи ўрдадан чиқиб юриб эди. Бу сурлуккан¹ одамларни кўриб, бу нима воқеа, деб қараб, жаллодлар қошида Ширинман Шакарни гуноҳкор билиб, қайтиб ўрдага бориб, Бўтакўз оймга хабар бериб, бу сўзни айтиб турган экан:

«Оҳ урсам, кўзимдан тўкилар ёшим,
Чидаёлмай чиқиб кетди довушим.
Сўзимга қулоқ сонг, жоним бувушим,
Утирибсиз бу ўрдада беҳабар.
Ширин, Шакар ўғлинг бўпти гуноҳкор,
Кўриб келдим, ҳайдаб юрур жаллодлар.
Кўча-кўча бул одамга тўлибди,
Шаҳар ичи кўп тўполон бўлибди,
Тўражонлар нима гуноҳ қилибди?
Кўрдим тўрт юз жаллод ҳайдаб юрибди,
Сен билмайсан бежой савдо бўлибди,
Жаллодлар ўртага уни олибди,
Ғам билан сарғайиб гулдайн дийдор,
Утирма, бувушим, бунда беҳабар,
Йиғлаб кетди Ширин билан бек Шакар,
Отасин жаллоди уни ўлдирар.
Камолига етишмаган гўдаклар,
Қандай қурғур уни қилди гуноҳкор?
Кўриб келиб каниз берганди хабар,
Эшитиб қол менинг айтган ноламни,
Улмай туриб кўриб қолгин болангни,
Вайрон бўлган сенинг кулба хонангни,
Хафа қилдим мен ҳам сендай санамни.
Ким сўрайди бундай кунда ҳолимни,
Бул Ширинжонга қилган зулмни,
Улмайин кўриб қол икки ўғлингни!
Утирмайин, меҳрибоним, тур энди.
Мендайин мунглиқнинг кўнглин бўласан,
Бормасанг ўғлингни кўрмай қоласан».
Бу сўзларни айтди каниз хизматкор,
Ўрнидан тургандир Бўтакўз дилбар.
Бу сўзга юраги ғалағул қилар,
Шул замон ўрдадан чиқди гажакдор.
Қараса, ўтар экан жаллодлар,
Пиёдалаб юрди гул юзли дилбар.

¹ Сурлуккан — оломон бўлиб йиғилган.

Саросима ҳар кўчада одамлар,
Сўраганман ҳеч ким жавоб беролмас.
Шундай юриб мадрасага келади,
Ширин, Шакар ҳужрасига киради.
Ҳужранинг ичи тўпур бўлибди,
Тақя, қамчиси бунда қолибди,
Қолган нарсасини қўлига олиб.
Кетидан югурди ўпкаси тўлиб,
Кўринмайди жаллодларнинг қораси,
Гуноҳкор бўлгандир шўрнинг боласи,
Болам, дейди, қарс уради энаси,
Жаллодлар кетидан кетиб боради.
Уғлининг кетганин энди билади,
Бўтадайин йўлда бўзлаб боради.
Қандай бўлди менинг кўрган куним, деб,
Хафа фалак бошга солган зулм, деб,
Гоҳи ерда чинқиради, йиғлайди,
Нима гуноҳ қилди икки ўғлим деб,
Вайрон бўлди ўйнаб-ўсган элим деб,
Хазон бўлди тар очилган гулим деб,
Сочин ёйиб бўзлаб кетиб боради,
Бир тухматман ўлган икки ўғлим, деб,
Бу сўзни айтиб мунглиқ бўзлаб йиғлади.
Жаллодларнинг қорасини кўради,
Жаллодларга энди етиб боради,
Чинқираб жаллоддан савол сўради,
Йиғлаб ҳар отга ўзини уради,
Додига жаллодлар қулоқ солмади.
Пошшонинг жаллоди сенсан, хунхўрлар,
Нега қилдинг ўғилларим гуноҳкор?
Йиғлаб ҳар қайсига шундай термилар,
Жавоб айтмай бораётир жаллодлар,
Ҳайрон қолиб ойим тақдир ишига,
Энди етди Ширин, Шакар қошига.
Нима гуноҳ қилдинг, икки ўғлим деб,
Сўрай, болам, бу қандайин зулм деб,
Икки ўғлин қучоқлади шул замон,
Кўрар кўзим, менинг жони-дилим деб,
Сендан қолсам нима бўлар ҳолим деб,
Зулм билан бойланган икки қўлим деб,
Энасини Ширин, Шакар билади,
Нолиши буларни ўртаб боради,
Йиғлама деб кўп тасалли беради,

Тақдир-қисмат, бизга шундай бўлади,
 Кунин битди, энди ўғлинг ўлади,
 Эна-бола унда бўзлаб йиғлади.
 Шул замон жаллодлар ҳайдаб жўнади,
 Шаҳардан чиқариб кетиб боради,
 Уғилларман бирга-бирга боради.
 Қайда борса мен ҳам бирга борай деб,
 Қўзим ўлса, мен ҳам бирга ўлай деб,
 Нима бўлса, тақдиримдан кўрай деб,
 Бу сўз айтиб мунглиқ кетиб боради.
 Гуноҳкорлар қаторида юради,
 Учови яёв кетиб боради.
 Уч тош йўлди Мансур дорнинг ораси,
 Қўзига кўринди дорнинг қораси,
 Азоб тортиб бораётир боласи,
 Дорни кўриб йиғлар шўрнинг энаси,
 Болаларим ҳайдаб дорга етади,
 Бошин кесиб жаллод, дорга тортади.
 Мендай шўрли қандай ёлғиз қайтади?
 Қим сўрайди бунда менинг ҳолимни?
 Қайтиб мен кўрарман ўсган элимни,
 Ўзинга топширдим икки ўғлимни.
 Ёқамни чок қилиб йиғларман, фарёд,
 Бузилсин, йиқилсин ул чархи ношод,
 Ҳайф-е, навжувонлар қомати шамшод,
 Бугун манга бўлиб ваҳми қиёмат,
 Яратган қўзимни сенга топширдим,
 Бундай кундан ўзинг қутқар саломат!
 Бу сўзларни айтиб мунглиқ энаси
 Боласиман етди дорнинг остига.
 Уч оғоч қурувли Мансурнинг дори,
 Қолмас Бўтакўзнинг сабру қарори,
 Гуноҳкор этишиб Ширин, Шакар,
 Отдан тушди шул замон жаллодлари,
 Гуноҳкор қошига шундай келади,
 Қўз билан қўлин ечиб қўяди.
 Қўз очилиб Ширин, Шакар қаради,
 Оқ сут берган энасини кўради.
 Кўриб Ширин, Шакар бўзлаб йиғлади,
 Энасини йўлатмайди қошига,
 Атрофида қонхўр жаллод туради.
 Эшитмайди гуноҳкорлар тилини,
 Олдига бойлади икки қўлини.

Жаллодлар расми шундай бўлади: қўлини олдига бойлагандан кейин гуноҳкор ўзининг ўларини билади. Ширин-Шакар энди ўзларининг ўларини билди. Энаси бошда йиғлаб турди.

Кўкгумбаз деган ерда Қосимхон қўл берган Аловхўжа деган эшони бор эди. Шул эшон Мансур дорда бўлаётган ишларни илму каромати билан билиб, Ширин-Шакар учун орага тушиб, Қосимхоннинг давлатхонасига келиб, Ширин ва Шакарнинг гуноҳини тилаб, арз қилиб, бул сўзни айтиб турибди:

Қулоқ соп, эшитгин айтган нолага,
Банда кўнар ҳақдан келган чорага,
Зулм қилма Ширин, Шакар тўрага,
Аловхўжа пиринг тушди орага,
Бундай тухмат қилма икки болага.
Сен эшитгин эшонингнинг тилини,
Қандай пошшо ўлдиради ўғлини.
Сен излама қиёматнинг кунини,
Эшонингга ўтгин ўғлинг хунини.
Эшон билар гуноҳкорлар ҳолини,
Қайтармагин сен ҳам мендай валини.
Қанча бўлса ўтгин гуноҳларини,
Гўдакларнинг билмаганин билдирма,
Ханжар уриб, бағрин қонга тўлдирма,
Тухмат билан икки ўғлинг ўлдирма!
Қилмагин сен гўдакларга зулмни,
Бош гангиб, билмабсан юрар йўлингни,
Ўлимдан қайтаргин икки ўғлингни!

Бу сўзни эшитиб, Қосимхон бир сўз деб турган экан:

Аловхўжа пирим, тушма орага,
Зулм қилдим Ширин, Шакар тўрага,
Сўз қўшмагин бундай ёмон болага,
Ўсол ишни қилиб бўлган гуноҳкор,
Ундайин фарзанднинг ўлмоғи даркор.
Туташтирма мендай шоҳи мардингни,
Гуноҳкор қилибман ул фарзандимни,
Мен биламан, сабил бўлди кирдикор,
Ўлиб, йўқ бўп кетсин ундай фарзандлар,
Улар учун ора тушмоқ не даркор?

Қўй-чи, менинг хонлигимда ниманг бор?
Мен тутақиб турган вақтда келасан,
Ўзинг эсли, мени аҳмоқ биласан,
Ҳозирингга қанча инъом оласан,
Фарзандларим мандан тилаб турасан,
Кетгин, эшон, мунда нима қиласан!
Мен қилибман ўз ўғлимга зулмни,
Эшон бўлсанг билиб юргин йўлингни,
Мундай кунда сўрамагин ҳолимни.
Қайси йўлдан келсанг, шундан бор энди,
Ўлдираман Ширин, Шакар ўғлимни,
Вали бўлсанг билганингни қил энди,
Ўтирма, жойингдан тур, кетгин энди,
Гапирмагин, мазгилингга бор энди.
Эшон деган ўз йўлида юради,
Бул ишларга эшон нима қилади!

Қосимхондан бу сўзни эшитиб, эшоннинг зеҳни ко-
йиб, аччиғи келиб, ўрнидан туриб, Қосимхонга қараб бу
сўзни айтиб турган экан:

«Жафолар соларман тандаги жонга,
Хазон бўлса зоғлар қўнар гулшанга.
Сен бежой тегиндинг мендай эшонга,
Ҳали ҳам бир Ширин, Шакар ҳурмати,
Отар эдим тахти бахтинг осмонга.
Зулм қилдинг сен ҳам икки ўғлингга,
Тулки-шақал кулар сенинг ҳолингга.
Мен эшонман, ўт туташди танима,
Коса бериб қўяйинми қўлингга.
Валилигим сенга маълум қилайми,
Кўрмаган кунларни сенга солайми,
Йўқса, сени ола чипор қилайми?
Мендайн эшоннинг кўнглин бўласан,
Сен ҳам элда мохов, пес бўп қоласан.
Бундай бўлсанг, тарлон бўз бўп ўласан,
Қани, мен бу ерда турмай борайин,
Гўдакларни ўлдирганинг кўрайин.
Қуёнқи шаҳрини вайрон қилайин,
Қўлимдан келганча сени кўрайин,
Гўдакларга мен раҳбарлик қилайин».
Бу сўзларни кўриб эшони айтди,
Шоҳнинг давлатидан ул замон қайтди.

Қосимхон сўзига ҳаддидан ошиб,
Бораётир эшон ўтдай тутшиб,
Шул замонда кетди бу йўлга тушиб,
Зеҳни койиб эшон кетиб боради,
Қуёнқини ўт олгандай бўлади.
Бул эшонни кўрган ҳайрон қолади,
Ўз шаънида маст бўп кетиб боради.
Боради йўллардан барини очиб,
Маст бўлган туядай бул кўпик сочиб,
Эшон ҳайбатидан бир неча қочиб,
Мансур дорга чиқиб кетди шаҳардан,
Мансур дорга яқинлади шул замон,
Кўп жаллодлар бўлиб энди саргардон.
Бўтакўз кўра соб, кўзин ёшлади,
Устинга бу эшон энди етишган,
Пирим,— деди — оёгига ташлади.
Оҳ тортади қадди-бўйи букилиб,
«Болам», деди кўздан ёши тўкилиб,
Шакарни ётқизган сўймоқчи бўлиб,
Пирим олса қўзиларим қутқариб,
Йўқлаган эшоним келибди етиб,
Фарзандларим берса қайтадан қайтиб,
Улар вақтда энди ҳожатим етиб,
Мен кетсам ўзимни бундан ияртиб¹.

Бўтакўз ойим эшонга дардини айтиб турди. Шунда Шакарбекнинг сўйилишини билиб, Ширинбек жаллодларга қараб бир сўз деб турибди:

«Мени сўй, акамга ханжар солмагин,
Мендан бурун Шакар бошин олмагин,
Ҳар хизмат кичикдан бўлар, жаллодлар,
Ширинни Шакардан кейин қўймагин!
Мен ўлимга белим бойлаб тураин,
Аввал менинг бошим кесгин, жаллодлар.
Шакарбекдан бурун бошим бераин:
Мен акамнинг мурдасини кўрмаин.
Аввал мени ўлдир, кейин қолмаин,
Бул дорда тортилсин шу азиз бошим,
Шакарбекдан аввал кесилсин бошим,
Мендан аввал ўлмасин эмикдошим.

¹ Ияртиб — эргаштириб.

Улигини кўрсам кўпдир койишим,
 Жаллод, шулдир сенга айтган нолишим».

Бош бермоқ бўп бунда Шакар ётади,
 «Аввал келган одам аввал кетади!
 Ука, навбат меники», деб айтади.

Айрилиқ савдоси бағрим йиртади,
 Бир-бирига шу сўзларни айтади.

Йиғлашди, жаллодда тоқат қолмади,
 Ҳарчанд ўйлар, ўлдирмаса бўлмади.

Кўп жаллодлар маслаҳатни қилади,
 Тарзига қарайди, тоқат қолмади,
 Нолишига булар ханжар солмади.

Дорни кўриб Шакар, савол қилади:
 Бегуноҳ қурурми бекларнинг шўри,
 Бу сенга осилган тухматнинг бори,
 Эгилиб йиқилгин, Мансурнинг дори,
 Жафо тиғи бул жонимдан ўтади,
 Ажалнинг ништари бағрим йиртади,
 Шиқирлатиб мени устинга тортади,
 Бу сўзни айтиб Ширин, Шакар туради,
 Бул бўйнига сиртмоғини солади,
 Жаллод шунда дорга тортмоқ бўлади,
 Мансур дор тухматдан ҳазар қилади,
 Дор йиқилди, жаллод ҳайрон қолади,
 Буларнинг ишини қандай билади?

Бу Мансур дор Қуёнқи шаҳридан уч тош йўл ташқари эди. Илгари бу ер ҳам шаҳар эди. Минор, пештоқлар ҳам бор эди. Бу ерда Мансурни дорга осган эдилар. Ҳар ким тухматга йўлиқса, пошшолар шу дорга буюрар эди. Султонхоннинг хотини Ҳур ойим ҳам шу дорга ҳайдалиб кетган эди. Шундан бери бу дор шу ерда турган эди. Бу шаҳарлар ҳам барбод бўлиб кетган эди. Ширин ва Шакарнинг ҳам тақдири—тухмати шу дорга борди. Жаллодлар саросимада бўлиб турди. Эшон жаллодлардан сўради: «Пошшо сизларга қандай қилиб ўлдининг деб эди?». Жаллодлар айтди: «Шу дорга бошин тортиб, кийимларини бир-бир қонга бўяб кеб беринглар, деб эди». Эшон айтди: «Ундай деган бўлса, Ҳақиқ тоғига бойлаб ташланглар, — деди. — Уларни жондорлар ер, ўлиб кетишар. Сиз Ширин ва Шакарнинг кийимларини олиб бўлак турли жондорларни ўлдириб, шунинг қонига бўяб обориб беринглар, — деди. — Шу аҳмоқ пошшо:

«Ширин билан Шакарнинг қони» дейди-қўяди. Бўлак жондорнинг қони эканини ҳам билмайди. Унинг ақлини худо олган, калласи қотиб, бўлганича бўлган»,— деди.

Жаллодлар, хайр, деб Ширин ва Шакарни Ҳақиқ тоғига қараб ҳайдади. Бўтакўз ойим кўнгли бузилиб, эшонга қараб бир сўз айтиб турган экан:

Қутулмадим қайғу-кулфат, аламдан,
Тириклайин айрилдим икки боламдан.
Жоним чиқиб кетди менинг танамдан,
Пиримсан, пешвойим, эшит сўзимни:
Тағин қайтиб кўрарманми кўзимни?
Тирик айрилганим менга қиёмат,
Бундай савдо тушди менга аросат.
Кўрарманми болларимни саломат?
Учқур бўлсам қанотимдан қайрилиб,
Юра билмай, ёқ-еридан тайрилиб,
Мен кўзимдан тириклайин айрилиб,
Эшоним, сен, сўра менинг ҳолимни!
Қаромати зоҳир сендай валимни,
Армонман айрилган жону дилимни,
Тағин кўраманми икки ўғлимни?
Агар билсанг, пирим, хабар бер энди.
Булар кетса, қонлар йиғлаб қоламан,
Агар улар ўлса нима қиламан,
Қуёнқида қандай бўлиб юраман,
Булар кетди, жудо бўлиб бораман.
Кўзим кетди, қолдим сочимни ёйиб,
Қарайман кетидан йиғлаб, саргайиб,
Мен турибман мунда жонимдан тўйиб,
Энди менинг ширин жоним керакмас,
Фасли баҳор, гулистонлар керакмас,
Мунаққашли манзул-жойлар керакмас.
Ҳеч ким келиб менинг ҳолим сўрамас,
Сўраганлар Ширин, Шакардай бўлмас.
Бу ғамда ўларман, ҳеч жоним қолмас,
Ҳеч ким мендай тириклай жудо бўлмас.
Дунё, жаҳон сира менга кўринмас,
Уртаниб ёнаман, ҳеч жоним қолмас.
Тириклай айрилдим, чораси бўлмас,
Кетди кўзим, қайтиб элига келмас,
Бир тағин уларни энаси кўрмас.

Бу сўзни эшитиб, эшон бир сўз деб турган экан:-

«Боланг учун сен ҳам абгор бўлмагин,
Йиғлаб жонинг сен ҳам ўтга солмагин.
Бир кун келар ўғлинг соғу саломат,
Йиғласанг душманлар қилар маломат.
Хаёлингга неча гаплар келади,
Икки боланг соғ-саломат бўлади.
Ўн саккиз йилдан сўнг ўғлинг келади,
Туҳмат қилган душманлари ўлади.
Боланг сенинг кўп иқболли бўлади,
Аёлсан, кўнглингга кўп гап келади,
Юрагинг тўлмасин дидайти-ғамда,
Омон-эсон фарзандингга қўшмасам,
Қиёматда сенинг қўлинг ёқамда.
Фарзандингга мен ҳам раҳбар бўларман,
Ширин, Шакар ёрдамини оларман.
Қўлимдан келганча хизмат қиларман,
Омонлигинг бир худодан тиларман.
Ҳар ерда юрганга хабар оларман,
Ахир икковингни бирга қиларман.
Болам кетди, деб сан хафа бўлмагин,
Қуёнқида дўст-душмандан кўрмагин,
Беҳуда элингга гап бўп юрмагин,
Ҳар кимга деб сиринг маълум қилмагин.
Ҳамшагидай юргин, хафа бўлмагин,
Худодан кўр, одамзоддан кўрмагин».
Аловхўжа шундай берди хабарди,
Бўтакўз ойимнинг кўнглин кўтарди.
Бўтакўзни фарзандидан айириб,
Қуёнқи шаҳрига қараб қайтарди.
Тириклай айрилиб бундан жўнади,
Ул Бўтакўз йиғлаб қайтиб боради.
Жавоб бериб бундан эшон жўнади,
Ҳар ким ўз бошига кетиб боради.
Бул жаллодлар Ҳақиқ тоққа жўнади,
Ширинман Шакарни ҳайдаб боради.
Бораётир бундай беклар оҳ уриб,
Оёғи қабариб, чўлда йўл юриб,
Жаллод ҳайдар Ҳақиқ тоғин ахтариб,
Шердай бўлиб золим жаллод боради,
Бир нечаси кўп сиёсат қилади.
Яёв одам отман бирга юради,

Чўлистонда ҳайдаб кетиб боради.
 Ҳақиқ тоққа яқин етиб қолади,
 Тоғни ўраб, энди шундай жўнади.
 Еқаси ҳўл бўлиб оққан ёшига,
 Шул замон етиб ул тоғнинг бошига,
 Бойламоқчи бўлди тоғнинг бошида,
 Буларга тушгандир шундайин савдо,
 Ёлғиз қолар шундайин бузуқ тоғда.
 Ширинни бойлади тоғнинг тўшига,
 Ғажир эга бўлар деди лошига.
 Шундай қилиб энди жаллодлар қайтди,
 Ҳар ишга тан бериб иккови ётди.
 Жаллодлар маҳкамлаб муни бойлабди,
 Улсин баччағарлар, туриб бормасин,
 Тирик бориб бир балони қилмасин,
 Тирик қолганини ҳеч ким билмасин!

Қайтиб бораётиб, аҳмоқтарз жаллодлар бу сўзни айтиб бораётир:

«Дуо қилгин Ҳақиқ тоғнинг ғажирин,
 Қирқ йил ётиб есанг адо бўлмайди.
 Шундай бўлди сенга жаллодлар иши,
 Сенга тақдир қилди тўралар гўши.
 Кўп бўлади бу дунёнинг койиши,
 Дуо қилгин, Ҳақиқ тоғнинг ғажирин.
 Ширин, Шакар қолди, эга бўласан,
 Осмонда айлансанг, уни кўрасан.
 Ул боғловли лошга эга бўласан,
 Ҳар еганда бизга дуо қиласан.
 Биз шундай қилмасак очдан ўласан,
 Сенинг учун бойлаб қайтдик, биласан.
 Ҳар тўйганда бизга дуо қиласан.
 Одам гўшти сенга овқат, биласан.
 Ҳақиқнинг тоғини олгандир туман,
 Жаллодларнинг айтган сўзи шул соғон¹,
 Бойловли бандага омон берманглар,
 Фувиллашиб ҳар тарафдан қўнинглар,
 Кўп ғажир бўп бир ўртага олинглар,
 Бойловли ётганда корин қилинглар,
 Хонзода ўғлининг додин беринглар,

¹ Соғон — сенга.

Гўштин суягидан жудо қилинглар,
 Бизлар кетдик, сизларники, билинглар!
 Қайда бўлса баринг, йиғилиб келинглар,
 Улдириинглар, буни нобуд қилинглар!
 Ҳар гап бўлса бизга дуо қилинглар».

Бу сўзди айтиб ул жаллодлар боради,
 Битта-битта кийимини олади.
 Чўлда жаллод ов қип кетиб боради,
 Бир неча онгларни уриб олади,
 Сўйиб қонига кийимин бўяди,
 Гўштарини хуржунига солади,
 Кечга қолмайик, деб қичап жўнади,
 Қуёнқи шаҳрига бориб қолади,
 Қосим шоҳга буни элтиб беради,
 Ширин, Шакар — икки қўзинг ўлди деб,
 Қуёнқида мотам тутиб қолади.
 Кийимида қизил қонни кўради,
 Қосимхоннинг кўз ёши сел бўлади.
Тўралар ўлганин маълум қилади,
Сипойилар қора салла бойлади.
 Ширин, Шакар шуйтиб дунёдан ўтди,
 Қосимхон нам ерга бағрин берибди,
 Фарзандимдан айрилдим деб юрибди,
 Қуёнқида кўп қиёмат бўлибди.
 Аза қуриб, белги бойлаб турибди,
 Нима қисмат ёзилганин билибди,
 Улайин деб юртни сўраб юрибди,
 Узи ўлса, мулки вайрон бўлибди,
 Шундай гаплар хон кўнглига келибди,
 Уйласа, савдосй жуда ғолибди¹,
 Ширин, Шакар, ул бойловли қолибди...

Мунда Шакарбек тоғнинг бошида бойловли қолиб,
 алами зиёда бўлиб, Ширинни кўрмай, иккови бир-бири-
 ни билмай, Шакар оғамни ўлдирдимикан деб, Ширин-
 нинг кўнглига келиб, Шакар оғасини йўқлаб бир сўз ай-
 тиб турган экан: -

«Шакар оға, хабар олинг ҳолимдан,
 Қўлим боғли зулм билан ўлдим ман.
 Дод этарман хунхўр жаллод золимдан,

¹ Ғолибдир.

Эмикдошим, хабар олгин ҳолимдан.
Оёғимга кирса эди бир тикан,
Нолишимдан титрар ер билан осмон.
Қани менинг энам бўлса меҳрибон,
Менинг учун қилар эди юз фиғон.
Эмикдошим, Шакар оға, бормисан,
Бағримдан ўт чиқиб, таним туташди,
Мендай ининг юра йўлдан адашди,
Этим қирқиб суягимга етишди;
Шундай ишлар менинг бошимга тушди,
Шакар оға, келиб ечгин қўлимни,
Улар вақтда сен сўрагин ҳолимни.
Манов тоғда бўктарилган қормисан,
Эмикдошим, жоним оғам, бормисан?
Шириндайин сен ҳам интизормисан?»
Буни айтиб йиғлар тоғнинг тўшида,
Шакарга етишган Ширин товуши-да.
Шириннинг товушин Шакар билади,
Бир қиёда ётиб бул ҳам йиғлади.
Армон билан ўлдик, ғаминг е, деди,
Ширинбекка энди Шакар на деди:
«Айрилиқ ўтига бағрин доғлаган,
Жабр кўриб Ширин иним йиғлаган,
Сендан баттар қилиб мени боғлаган;
Бўш бўлганда, сўрар эдим ҳолингни,
Сендан ёмон бойлагандир қўлимни.
Азамат мард эдик, бўлганмиз ночор,
Биз ўламиз қайғу-ғамда муқаррар.
Бизни кўрса еб кетади жондорлар,
Бойловлимиз, бўлолмасак баравар.
Норасида, Ширин жоним, йиғлай бер,
Комил пирлар бўлсин энди мадакдор,
Раҳмимизни есин яратган жаббор.
Ширин, Шакар ундан бошқа не гап бор?
Ажал етса, бу аҳволда ўлармиз,
Бир шафоат бўлса, озод бўлармиз.
Неча кунлар йиғлаб овқат қилармиз,
Шу кунларни икковимиз кўрармиз».
Бу сўзларни айтиб улар йиғлашди,
Иккови ҳам бойловли, ақли шошди,
Йиғлаб эди, комил пири етишди.
Қудрат билан осмон фалакка учди,
Аловхўжа келиб қўлини чечди,

Ширин, Шакар икковини бир қўшди,
Қучоқлашиб Ширин-Шакар йиғлашди.
Ширинбекни Шакар босиб бағрига,
Йиғлашгандир бунда Ҳақиқ тоғига,
Қўп йиғлашиб бир-бирига айтарди:
«Ширин, Шакар иккимизга на бўлди?
Овга чиқиб кўрди азоб кунларни,
Биздан олмас ҳеч бир одам хабарни,
Энди кўрсак Қуёнқидай шаҳарни,
Тирикмиз, энамга берсак хабарни,
Шоду хуррам қилсак ул муштипарни.
Бизнинг учун қонлар ютиб қолгандир,
Қора кийиб, ҳали йиғлаб юргандир,
Бизларни ўлди деб мотам қилгандир,
Энамиз-да, ўзин ўтга ургандир,
Маконига қон қуйилиб қолгандир,
Бизлар учун ўзин ҳалок қилгандир».
Тирик билсин Ширин, Шакар ўғлонди,
Бу сўзларни Ширин сўраб турганди.

Шакарбек Шириннинг сўзига жавоб бериб, бу сўзни айтиб турган экан:

Қурсин ота юрт, Ширинжон, бормаимиз,
Балки борсак, бизлар омон қолмаймиз.
Мундан бориб бурунгидай бўлмаймиз,
Отамнинг дийдори қурсин, кўрмаймиз.
Энди бизлар қандай қайтиб борамиз,
Қайтиб борсак, тағин банди бўламиз.
Балки элга кулги бўлиб ўламиз,
Қурсини, шу юртда нима қиламиз.
Бошимизни олиб бундан кетайик,
Неча тоғу чўлни кезиб ўтайик,
Қайтиб элга бориб, ука, негайик?
Биргалашиб шаҳар-шаҳар юрармиз.
Бир мусофир, бизлар гадо бўлармиз,
Жаҳонни сайр этиб бизлар юрармиз,
Ажал етса, биз ҳар ерда ўлармиз,
Элати йўқ бенаводан бўлармиз,
Юргин Ширин, энди мундан жўнармиз.
Оту асбоб, бизларда йўқдир яроқ,

Улмай қолдик, бизлар кетайик йироқ.
Икков бирга шул маслаҳат қилади,
Бу сўз икковига маъқул бўлади.
Пиёдалаб Ҳақиқ тоғдан жўнади,
Борар ернинг тайинини билмади.
Бораётир Ширин, Шакар оҳ уриб,
Чаққон бўлиб, этагини бар уриб,
Гоҳ хафа бўлганда кўнглини хушлар,
Иккови боради, яёв қўл ташлар.
Қўл ташлаб ҳаллослаб кетиб боради,
Неча кун, неча тун ўтиб боради,
Шундай қилиб қичаб йўлни олади,
Қаерга борарин ўзи билмади,
На бир элат, на одамзод кўрмади,
Сувсиз йўлдан неча кунлар йўл тортди
Сувсизликдан оша жабрлар ўтди,
Тили бориб балки танглайга қотди,
Очликдан жуда ҳам мазаси кетди.
Ов қилгани яроқ-асбоб бўлмаса,
Ҳеч нимага ул қуввати келмаса,
Йўл юрмоқдан бошқа фикр бўлмаса.
Боғбон бўлса боғнинг гули терилди,
Устихон имраниб, бағри силинди.
Қирқ кеча-қирқ кундуз тоғда юрган сўнг,
Икковининг ғариблиги билинди.
Гунбаздай бўп бунга бир тоғ кўринди.
Шакар айтар: «Тоққа қараб юрайик,
Шу тоққа яқинлаб бирга борайик,
Тоққа чиқиб, ўнгу сўлга қарайик,
Бир тарафда одам бўлса, борайик,
Беҳуда чўлларда сарсон бўлмайик,
Ғайрат қил, Ширинжон, бирга юрайик,
Оҳ уриб Шириннинг кўнгли бузилар,
Шакар оға, ўлдим ака, хору зор,
Тош уриб оёғим менинг қабарар.
Энди мендан ҳолат кетди, бек Шакар.
Бу чўлларда энди қолдим хору зор.
Бизлар бўлиб эрдик шундай дарбадар,
Ҳеч ким раҳм айламас қонли ёшима,
Шакар оға, келгин менинг қошима,
Тулки-шағал эга бўлар гўшима.
Бошларим айланиб, кўзим тинади,
Кўп очликдан ҳолат кетиб боради,

Бир қадам босмоққа жоним қолмади,
Бизни тақдир шундай кулфатга элтар»
Кўп шердиллик берар унга бек Шакар:
«Олис эмас, яқин қолди бу тоғлар,
Менинг билан бирга-бирга юрасан,
Тоққа етсак этагида турасан,
Мен келганча дамнинг олиб қоласан,
Елғиз чиқиб ўнгу сўлга қарайман,
Жигарсан, сенинг ҳолинг сўрайман.
Не борини баланд ерда билайин,
Кўрганимни сенга хабар қилайин.
Юргин энди, бирга-бирга борайин».
Буни айтиб иккови йўлга тушди,
Дардин айтиб бир-бириман гаплашди,
Хабарлаган одамзодни кўради.
Кўриб шундай шоду хуррам бўлади,
Одамзод деб Ширин, Шакар жўнади.

Шундай бораётир эди. Қараса тоғнинг этагида бир чол дирдай-қирдай бўлиб, яп-яланғоч бўлиб, гоҳ охур қилиб, гоҳ ўчоқ қилиб, гоҳ қозик йўниб ётир. Ширин-Шакар унинг устига бориб қолди. Салом берди. У бобо қараб Ширин-Шакарни кўрди. «Ошпичоқ-қалампир!» деб ён-ёғига қараб тупуриб юборди. Ширин-Шакар ҳали ҳам зинкийиб турибди. У чол: «Менга тингила келган бола экан», деб дустуман бўлиб ётди. Ширин-Шакар бобога қараб бир сўз айтди:

Икки бетинг олмадай пишиб, эй бобо-эй,
Ҳорма-эй!

Соқолларинг тизингга тушиб, бобо-эй,
Ҳорма-эй!

Кетганмикан Асқар тоғнинг тумани?
Юришларинг, жон бобо, кўп бемаъни,
Марди калон жоним, бобо, ҳорманг-эй!
Бизни кўриб, бобо, шундай қиласан,
Йўлда ваҳши бир имонсиз балосан,
Биздан ҳазар қилиб, ётиб турасан,
Бобо, биздан нега ҳадик оласан?
Аҳволингдан бизга хабар берасан.
Бизлар чўлда бўлиб келдик афтода,

Қайғу-ғамда ҳасратдамиз зиёда,
Келдик меҳнат тортиб пою пиёда,
Сен ҳам бизни турли жондор биласан,
Ҳолинг билмай нега ҳазар қиласан,
Тура келгин, аҳволимни биласан,
Қилган хизматингдан хабар берасан!

Бу сўзни эшитиб, бобоси, булар одамзод экан, деб ўзини ростлаб Ширин-Шакарга қараб: «Болам, сен қайдан келдинг?»— деб сўраб турибди:

Қайси элдан, қайси ердан бўласан,
Қандай шоҳнинг, қандай бекнинг ўғлисан?
Искаб кўрсам, тоза боғнинг гулисан,
Қай шаҳарда қандай бекнинг ўғлисан?
Жамолинг менгзайман осмонда ойга,
Жасадинг менгзайман бўз қарчиғойга,
Қарчиғой чангаллим, қайдан бўласан?
Гултарзим сарғайиб сенга қарайман,
Ўсган мамлакатинг, болам, сўрайман.
Қирғий деган қуш ўлтирар қиёда,
Не кўриб, кечириб фони дунёда
Қайси ердан келдинг пою пиёда,
Не сабабдан бўлиб абгор-афтода,
Хабар бергин, болам, қайдан бўласан?
Нима дейди, болам, мамлакатингни,
Менга айтгин ўйнаб-ўсган юртингни,
Нима дейди, болам, сенинг отингни?
Хабар бергин менга исм-зотингни!

Шунда Шакарбек бобосига қараб бир сўз айтиб турган экан:

Баҳорда очилган боғнинг гулиман,
Мен ҳам бировнинг жону дилиман,
Қуёнқида Қосимхоннинг ўғлиман.
Худо қилди, дарбадар бўп юрибман,
Отимни сўрасанг Ширинбек, Шакар,
Пошшоликдан гадо бўлган қаландар.
Ул сабабдан бизлар чўлда хору зор,
Маконсиз бенаво ўзим қаландар.
Тақдирда қисматим борин кўраман,

Улсизга — ул, қизсизга — қиз бўламан.
 Абгорман, чўллардан ўтиб келаман,
 Бул сўзимга қулоқ солгин бобожон,
 Оша юртда қолди ўсган элатим,
 Пошшоликдан шундай бўлди қисматим,
 Қайғу-ғамлар бўлди менинг улфатим.
 Сирим айтсам, кўпдир бошда кулфатим,
 Ҳозир бўлдим мен-да, сенинг фарзандинг.
 Неча вақтлар юрдим чўлларда бўзлаб,
 Бу жароҳат жигар-бағримни тузлаб,
 Мен келибман ҳозир маконинг излаб,
 Сени кўрдим, бобо, бўлди давлатим,
 Оч-сувсизман, йўқдир менинг ҳолатим,
 Сўйламоққа келмас менинг қувватим,
 Чўлда қолар эди менинг жасадим,
 Шукур қилай сенинг билан суҳбатим,
 Сенга келган Шакар, Ширин фарзандинг.

Бу сўзни эшитиб бобо айтди: «Сизлар бу ерда ўлти-ринглар, мен бир овқат олиб келиб берайин». Бобо туриб кетди, бобонинг ер тўла макони бор эди. Унинг кетганини кўриб Ширинман Шакар: «Энди бизга бир нарса олиб келиб беради-да!» деб ўтирди. Булар бобонинг қилиб ётган ишининг маънисига бормади. Шакарбек Ширинбекка айтди: «Бундай қилиб бекор ўтирмайик, бобо бир нарса олиб келиб берар, бу нима бўлса, бобонинг қилиб ётган иши экан, бекор ўтирмай биз ҳам қилсак бобога яхши кўринамиз», деб бобо келгунча бирови бир ўчоқ қилди, бирови бир охур қилди. Буларни сошлаб ўтириб эди, бобо ҳам бир хурма қатиқни кўтариб, анча олма талқонни олиб, етиб келди. Ширинман Шакарнинг олдига қўйиб ўчоқ билан охурни кўрди. Бобо Ширинман Шакарга бу сўзни айтиб турган экан:

Хафа бўлдим сенинг қилган ишингга,
 Қайси гўрдан келдинг менинг қошимга!
 Армон билан етдинг менинг бошимга.
 Уз юртингга сиғмай мунда келасан,
 Дарбадар, бошимга бало бўласан,
 Бир кунлари менинг шоҳим келмасми?
 Учоқман охурни келиб кўрмасми?
 Ким қилди деб ул кун сўраб турмасми?
 Армон билан мендай бобонг ўлмасми?

Жувонмарглар тек ўлтирсанг бўлмасми?
 Учқурдайини қашотимни қайирдинг,
 Югурук бўлсам туёгимдан тайирдинг,
 Ёйиб ётган озигимдан айирдинг.
 Мендайин бобонинг кўнглини бўласан,
 Уста бўлмай ўлгин, ўчоқ қиласан,
 Бул бобонга бир қаттиқ кун соласан,
 Икковинг бошимга битган балосан...
 Фалак урса боғнинг гули сўлмасми,
 Жувонмарглар тек ўлтирсанг бўлмасми?
 Пошшо келса, тўкар кўздан ёшимни,
 Зулм билан тандан кесар бошимни,
 Армон билан қилар менинг ишимни.
 Қим олар ўлигим бу ердан йўқлаб,
 Кампирим қолади бунда қон йиғлаб.
 Қайси гўрдан келдинг мени сўроқлаб,
 Бул ишингни кўрдим нима қиламан,
 Ғам ўтида турган бағри пораман,
 Сени ўғлим қилиб, энди ўламан.
 Пошшойимга нима жавоб бераман.
 Жўн ўтирсанг бўлмасми, Ширин, Шакар.
 Элдан ортиб қолган икки дарбадар.
 Бу бобонинг айтган сўзи шул бўлар,
 Мен ҳам эдим бир пошшога хизматкор.
 Олтойчилик йўлда маконларим бор,
 Шунинг хизматини қилдим барқарор,
 Сенинг ишингдан мен бўлдим гуноҳкор.
 Келиб пошшо икки бошдан ўлдирар.
 Ҳолинг кўриб, сенга раҳбар бўламан,
 Пошшо келса нима жавоб бераман!

Бу ишни Ширинман Шакар бобога яхши кўринамиз деб қилиб эди. Бобоси обкеб берган олма талқон билан қатиқни ҳам бурнидан ситиб олди. Ширин ва Шакар кўп ҳайрон бўлди. Бобосига қараб бу сўзни деб турган экан:

Бобо, биздан ҳазар топиб қоласан,
 Бизни хафа қилиб иза берасан,
 Жоним бобо, биздан ҳадик оласан,
 Бул қилган ишингдан хабар берасан.
 Бу чўлларда ўчоқ, охур қиласан,
 Жиннимисан, бобо, тентак бўласан,

Үз иши деб ўчоқ, охур қилибмиз,
 Сўзингни эшитиб ҳайрон қолибмиз,
 Худо қилди, касофати бўлибмиз.
 Сени кўриб қора тортиб келибмиз,
 Сўзингни эшитиб ҳайрон қолибмиз,
 Кўп койима, бобо, дилтанг бўлибмиз,
 Бул қилган ишингни, бобо, сўрайман.
 Нафсинг оғриб, қанча бўлди кулфатинг,
 Нима ишдир сенинг қилган хизматинг,
 Қаерларда, бобо, ўсган элатинг,
 Қошингда йўқ сенинг ҳеч бир улфатинг,
 Бул ишингга йўқдир сенинг давлатинг.
 Хафа бўлди биздай икки фарзандинг,
 Кўнглим бўлиб, жуда койиш қиласан,
 Отингни айт, бизни нима қиласан.
 Пошшо эдик, ғарибликда кўрасан,
 Нафсинг оғриб, бундай иза берасан.
 Бизлар чўлда юриб, кўрмадик шаҳар,
 Ҳеч йўлиқмас одамзод юрган ерлар..
 Маконингга келган Ширинман Шакар,
 Хизматингдан, бобо, бергин бир хабар!..

Бу сўзни эшитиб, бобоси Шакарбекка қараб бир сўз
 деб турган экан:

Сендай болам йўқдир бунда хабари,
 Манови қорайиб турган Зил тоғи,
 Зил тоғида, болам, бордир Гулпари,
 Менинг шоҳим Гулпарининг хуштори,
 Мен бўламан шул шоҳнинг хизматкори.
 Чибич кўлда бордир бир аждаҳори,
 Олтойлик йўл шаҳарининг конори,
 Қорахон шоҳ пошшонинг амалдори,
 Ҳар йилига лашкар тортиб келади,
 Гулгуной, деб қанча одам ўлади,
 Аждаҳор ҳаммани нобуд қилади.
 Одам ўлса, пошшо элга боради,
 Элу халқдан одам солиб олади,
 Ҳар йилига шундай ишни қилади.
 Қанча бўлса, бул аждаҳор қиради,
 Аждаҳорга ким баравар бўлади?
 Бу ерда барқарор бобонг туради,
 Болам, эшит менинг айтган додимни

Холёр чол дейдилар менинг отимни,
Пошшом билар бул қилган хизматимни.
Буюрган ишини ўрин қиламан,
Қорахон шоҳимдан инъом оламан,
Ҳамма кетса ўзим ёлғиз қоламан,
Ул сабабдан, болам, кўнглим бўламан,
Шоҳ сўраса, нима жавоб бераман?!
Кўрганинг йўқ Қорахон шоҳ юзини,
Тополмайин юрур ёрнинг ўзини.
Тўтиё қилади шакар сўзини,
Ошиқ бўлиб кўргани йўқ ўзини,
Қуръандозлар қуръа ташлаб кўргандир,
Ул қуръада кўриб, ошиқ бўлгандир.
Йилда келиб қанча одам ўлгандир,
Аждаҳор зарбидан нобуд бўлгандир.

Бобосидан бу сўзни эшитиб, Шакарбек ҳам бир сўз
айтиб турган экан:

Сўлдирма, бобожон, гулдай тарзингни,
Пошшонг келса, шундай айтгин сўзингни:
Борбон келиб қизил гулни терди де,
Жон олғич жаллодинг — Шакар келди де,
Шакарнинг зарбидан аждар ўлди де,
Сенинг ошиқингни Шакар олди де,
Сендай шоҳим бекор ҳалок бўлди де,
Гулгун билан Шакар даврон сурди де,
Сендай хумса кўп одамни қирди де,
Сендай шоҳим чўрттон қуруқ қолди де.
Қунёқидан келган экан зўрабор,
Бўлолмади аждаҳор ҳам баробар.
Шу сўзимни тортинмайин айтабер,
Бор, шоҳим, не қилсанг ўзинг биласан,
Йўлиқма, кўринсанг, тайин ўласан.
Ушбу дамнинг дамларини дам дема,
Бошинг эсон давлатингни кам дема.
Ажал етмай, ўламан деб ғам ема,
Биз кетамиз, бобо, жавоб берасан,
Бул иш билан кўп аланглаб турасан,
Қорахонга шундай хабар берасан.
Ўлдирар, деб сира парво қилмагин,
Эгнинг қисиб ундан биғиб¹ турмагин,

¹ Биғиб — биқиб, биқиниб.

Давлати катта деб парво қилмагин,
Жоним бобо, сира хафа бўлмагин,
Уларман, деб сира қўрқиб турмагин,
Бу сўзни тайинлаб Ширинман Шакар,
Шу сўзимни, бобо, билгин мухтасар!

Шу кеча булар бобосиникида ётди. Эрта-мертан тонг
отди. Бобоси билан хўшлашиб, йўлга жўнаб чиқди.
Шунда Ширинман Шакарга қараб бобоси икки оғиз сўз
айтиб турибди:

Ширин, Шакар бир кечалик фарзандим,
Қайтадан зиёда қилгансан дардим.
Кўп турмайин кетар бўлдинг, фарзандим,
Билдим пошшозода — ғариб бўласан,
Хабар бергин қайси юртга борасан,
Холёр бобонгни қачон сен кўрасан.
Сен кетган сўнг қоларман ғамга тўлиб,
Икковинг кетарсан бундан маст бўлиб,
Юрибсанми сен бировни ахтариб.
Очилган жиғадай гулларим сўлиб,
Мен қоларман изларингга зор бўлиб,
Эсимга тушганда ҳижронга тўлиб,
Не сабабдан, болам, саргардон бўлиб,
Хабар бер юришинг, қолайин билиб,
Тоғларда очилган менинг лолам деб,
Суянибдим Шириң, Шакар болам деб,
Юрагимдан кетди ғусса-алам деб,
Энди обод бўлса, кулба хонам деб.
Жон болам, эшитгин сўраган тилди,
Худо берди дедим, бу икки улди.
Ўғил бўлиб, кетишларинг не бўлди,
Худойим, бир осон қилгин мушкулди.
Кўзимсан, энди сендан сўрайин,
Жон болам, ҳақингга дуо қилайин.
Айтиб кетгин борар еринг билайин,
Дуо қилай, мендай бўл, бобонг ночор,
Мард ишига, болам, бўлмайин дучор.
Сен яёв юришинг жуда ҳам абгор,
Қаерларни, болам, қилдинг ихтиёр?
Сен борар ерингдан бергин бир хабар,
Сендан бобонг сўраб турган Холёр!

Шакарбек бобосига бир сўз айтиб турган экан:

«Бобо эшит менинг айтган сўзимни,
Меҳмон бўп бир кеча тотдим тузингни,
Хуш-хушвақт жўнат икки қўзингни,
Улмасак йўқлармиз сенинг ўзингни.
Сен биздан сўрадинг, биз борар шаҳар,
Бизлар ҳозир юрт устида қаландар,
Бемакон, бенаво ўзим дарбадар,
Билмайман туз-насиб қаерга тортар.
Менда йўқдир, бобо, сира ихтиёр,
Таваккал тангрига қилиб бораман,
Худо бизни бир тарафга бошқарар.
Омон бўл, бобо, деб Ширинман Шакар,
Бобосиман иккови ҳам хўшлашар,
Туз-насиба, тақдир қаерга тортар.
Оҳ тортганда кўздан оққан ёш энди,
Эсон бўлса, нелар кўрар бош энди!
Хафа бўлма, жоним бобо, хўш энди,
Бизлар бу чўлларда ҳозир хору зор,
Дуода бўл, жоним бобо Холёр».
Бу сўзларни айтиб Ширинман Шакар,
Шул замонда туриб йўлга кирдилар.
Бобоси қошидан беклар жўнади,
Дуо қилиб, бобоси ҳам қолади.
Борар ерин тайини йўқ буларнинг,
Бошин олиб энди бундан жўнади,
Сандиқдай тоғ кўринади яқинда,
Тоққа қараб Ширин, Шакар жўнади.
Шул тоққа биз яқинлаб борайик,
Тоққа чиқиб ҳар тарафни кўрайик,
Бир шаҳар кўринса шунга борайик,
Бундай сарсон бўлиб чўлда қолмайик.
Бу сўзни ўйлашиб кетиб боради.
Илгаридеда Шакар шундай йўл бошлаб,
Гоҳ ерларда борар кўнглини хушлаб,
Ўз юрти эсида кўзини ёшлаб.
Бизлар бунда ҳали тирик юрганмиз,
Ғамхўр онам йиғлаб қолди, билганмиз.
Онамнинг кўнглида бизлар ўлганмиз,
Кўнглидан чиқмайди, эсда турганмиз,
Кўп кулфатни шу онамга солганмиз,
Тириклай онамдан жудо бўлганмиз...
Тақдир ҳайдаб бу йўлларда юрганмиз.
Бу сўзни айтиб борар Ширинман Шакар,

Бошлари айланиб кўп йўллар юрар,
Тоғнинг тумшугига етди муқаррар.
Бир йўлни кўрди-ов Ширинман Шакар,
Катта йўл бўйнига етишди беклар,
Ўтириб иккови бунда дам олар,
Шакарнинг кўнглида турли гапи бор.
Ҳар замон эсига тушар Гулгуной.
Шундайин Шириннинг кўнглин бўлади,
Укам, деди, буни алдаб туради,
Сен чарчадинг, мен чиқайин бу тоққа,
Бошимизда кўпдир ҳар турли савдо,
Кўрганимни келиб хабар берарман,
Дам олиб тур, эргаштириб юрарман,
Бир соатда тоққа чиқиб келарман.
Менинг билан бирга ҳалок бўлмагин,
Дамингни ол, ука, чарчаб қолмагин!

Йўл юриб, чарчаб бораётган одамга бу гап хуш келди. «Хайр, ака, чиқиб келсанг, дамимни олиб ётайин», деб йўлнинг ёқасида қолди. Шакарбек туриб кетди. Шакарнинг кўнглида, бобосидан эшитган Гулгун парини қандай кўраман, деб тоғни оралаб кетди. Қаради, тоғнинг этагида бир кўл турибди. Тўқайистон, катта кўл. Бу кўлни Чибич кўл дер эди. Тоғнинг тангисидан бир аждарҳо чиқиб, кўлга қараб юзланиб турганида мамлакат ғулғула бўлгандай бўлиб қолди.

Ишқириб аждарҳо дамга тортади,
Чибич кўлнинг сувин бирдан ютади,
Чобиниб аждарҳо дамга тортади,
Кўлнинг қамишлари таппа ётади.
Ишқириб аждарҳо дамга тортади,
Тоғнинг тоши зинғирлашиб ўтади.
Баланд тошлар ларза бериб кетади,
Мамлақатни буткул тўзон туттади,
Аждарҳо дамига Шакар кетади,
Мамлақатни шамол, тўзон олади.
Аждарҳо ҳайбати шундай бўлади,
Ўзин тўхтатолмай Шакар боради.
Қуюн, тўзон аралашиб қолади,
Қандай гап эканин Шакар билмади.
Ҳуши қочиб бунда тоқат қолмади,

Билмайди, йиғлайди, куни тўлдими.
Улар вақти яқин келиб қолдими?
Дев, парилар унга асар қилдими?
Ширин укам бул беҳабар қолдими?
Мендай шўрни ажал ҳайдаб келдими?
Шакар Ширинидан жудо бўлдими?
Ё бўлмаса, ҳақ қиёмат қилдими?
Шундай қаттиқ кунда Шакар қолдими?
Бу сўзни айтиб кўзин очиб қаради.
Кўлдан қайтган аждаҳорни кўради.
Энди ўларини Шакар билади,
Аждаҳор дамига кетиб боради.
Мени дамга олар бўлди душманинг,
Энди бундан ўтди менинг нишоним,
Комил пирим Аловхўжа эшоним.
Бу сўзни айтиб Шакар сўзлаб йиғлади,
Йиғлаганман нима илож қилади?!
Қўлоғига пир товуши келади,
Шайдулло, деганини Шакар билади.
Зарбасига тоғлар самъа¹ қилади,
Муножоти ҳаққа қабул бўлади.
Бу сўзни айтиб комил пирлар келади;
Эгам раҳм айлади қонли ёшинга,
Қўшиларсан, бўтам, тенги-тўшинга.
Бу сўзларни комил пирлар айтади,
Шакарбекни пирлар бундан тўхтатди.
Ишқириб аждаҳор дамга тортади,
Бу келган пирларни ҳам тингсалтади.
Кўринг энди Шакарбекнинг пирини,
Илму кароматман ёйини тортди;
Яшиндай бўлиб ёйнинг ўқи бир кетди,
Аждаҳорнинг ўнг кўзидан тегибдир.
Аждаҳор валига дучор бўладир,
Аждаҳор кўзин туйраб урадир,
Чап кўзидан тешиб ўтиб боради.
Шундай зўр аждаҳор икки букилди,
Кулча бўлиб бул аждаҳор йиқилди,
Аждаҳорнинг билмаганин билдирди.

Аждаҳорнинг икки шоҳи бор эди. Уни ўлдиргандан кейин Шакарбек уни қоқиб олди. Пирлар Шакарбекнинг

¹ Самъа қилади — эшитади, тинглайди.

кўзидан ғойиб бўлди. Шакарбек шохга қараса, шохига дуолар битилган. Бунинг кўриб аждаҳорнинг ўнг шохини тоққа урди. Тоғнинг мурвати очилди. Шакарбек ичкари кирди. Чап шохини урди. Тоғ қадимгидай бўлиб бекилди. Шакарбек тоғнинг остига қараб бора берди. Бир ердан ўн тўрт кунлик ой туққандай барқ уриб шуъла чиқди. Шакарбек кўрди: гуллар очилиб, булбуллар бири-бирига чаҳчаҳ уриб, тўти-майналар сайраб ётибди. Шакарбек бу шуълани чўтлаб кетиб бораётибди. Бир ерда кўшк айвон мунаққашли мазгил жойлар. Ажаб суратли бир паризод кашта тикиб ўтирибди. Бу қизни кўриб, қарши манглайга бориб, тоза сулуга йўлиқса, гапиролмай қоладигандай, нима дейишини билмай, қўл қовуштириб, зинкийиб турди. Хаёли ўзида бўлмади. Анча энтикиб қолди. Бир палла Гулгун пари шундай бошини кўтариб қараса, ажаб суратли бир йигит қўлини қовуштириб турибди. Гулгун пари бу сўзни айтиб турган экан:

Одаммисан ё бир юрган жодугар,
Қандайин йўл берди сенга аждаҳор?
Аҳволингдан менга бергин бир хабар,
Сен ҳам юрган кашмирмисан муқаррар?
Ҳеч бир жонзод келолмайди боякбар,
Қандай очиб келдинг бундайин тоғлар?
Юришингдан хабар бергин муқаррар?
Мендайин оймнинг кўнглин билдингми?
Чибиш кўлда аждаҳорни кўрдингми?
Хабар бергин рўбарў бўлдингми?
Бу ерларга ҳийла топиб келдингми?
Ё бўлмаса, ажал ҳайдаб юрдингми?
Одамзод ичидан парвоз қилдингми?
Ёр юзида бундай макон кўрдингми?
Мендай паризодга ошиқ бўлдингми?
Ул сабабдан меҳнат тортиб келдингми?
Яна баҳор бўлса, очилар гуллар,
Гулни кўрса, маст бўп сайрар булбуллар.
Булутлар маст бўлса чалқийди кўллар,
Юришингдан менга бергин бир хабар!
Сендан сўраб турган мендай зулфакдор,
Гулгунойим дейди менинг ўзимни,
Сен эшитгин менинг айтган сўзимни:
Ёш бола билибман сенинг ўзингни,
Сен қандай йўл топиб мунда келибсан,

Айтгин, бегим, нима ишда юрибсан,
Яёв юриб абгорликни кўрибсан,
Бировнинг ишқида ғариб бўлибсан.
Жамолингни кўрган қурбон бўлади,
Савлатинг ақлимни олиб боради.
Мендай ойим сендан савол сўради:
Е бировнинг харидори бўлади?
Қора зулфим эшилгандир толи тол,
Бу сўзларга, келган хоним, қулоқ сол,
Бунда жонзод келса, бўларди поймол.
Зўр аждаҳор сира бермасди омон.
Бу ерга келолмас кофир, мусулмон.
Қандай бўлиб келдинг бунда ёш ўғлон?
Ул аждаҳор қилар ер билан яқсон.
Шул аждаҳор жамолимга гирифтор,
Кунида бир марта жамолим кўрар,
Атрофимни айланиб хабар олар,
Шул жойларда мен тураман барқарор,
Қандай бўп ўтқазди сени аждаҳор?
Аҳволингдан менга бергайсан хабар.

Бу сўзни эшитиб Шакарбек ҳам бир сўз айтиб турган экан:

«Бошимда кўп менинг билсанг кулфатим,
Англаб билгин, сўйлайин, паризодим.
Сўрай берсанг, асилзода авлодим,
Бир боис-баҳона бўлган қисматим.
Шоҳ эдию гадо бўлди улфатим,
Сени излаб, қолмади-ов ҳасратим,
Сени кўриб, энди келди давлатим,
Сўрай берсанг кўпдир менинг меҳнатим.
Мени билсанг Қуёнқидан бўламан,
Қосимхоннинг ўғлиман, бунда келаман.
Ғамли кунда тортар эдинг оҳ-вой,
Бандам деб, раҳм айлар қудратли худой,
Ўзингдан эшитдим, отинг Гулгуной.
Сени излаб чиқдим ўсган элимдан,
Қутулганман неча ноҳақ зулмдан.
Сени излаб ҳеч қўрқмадим жонимдан,
Юз қайтармай менга келган ўлимдан.
Шароб ичсам тар хинали қўлингдан,
Қучоқласам сенинг нозик белингдан,

Сўриб ётсам лабда асал болингдан,
Раҳбар бўлиб, ҳабар олсанг ҳолимдан,
Қувватим йўқ, келиб тутсанг қўлимдан,
Меҳрибонлик қилиб турсанг ўрнингдан.
Сўзимни эшитгин, гул юзли дилбар,
Сенинг ишқинг мени қилди қаландар,
Уртанган ўтларга жонимни солар,
Чибиш кўлда дамга тортди аждаҳор,
Менга раҳм қилди яратган жаббор,
Комил пирлар бўлди ул кун мадакдор,
Ғариб билма мендайин бенавони,
Бошимдан кўтаргин туман савдони.
Чўлда кўриб бир яланғоч бобони,
Ундан ҳам эшитдик неча савдони.
Энди кетди Шакарбекнинг армони,
Сен бўлгин, гул юзли, дардим дармони.
Мен кетаман неча дарбанддан ошиб,
Гоҳ жойларда кетар ақлим ҳам шошиб.
Гоҳ кунларда кетдим ўтдай туташиб,
Энди келдим, дилбар, сенга ёнашиб,
Ҳар на деб амр этсанг, мен ҳам қилайин,
Нима десанг, хизматингда турайин,
Сенинг учун жоним зўрлаб кўрайин,
Етиб муродимга, ўйнаб-кулайин.
Тура келгин, моҳу талъат, кўрайин,
Ҳуснингга бандиман, озод бўлайин,
Сенга мени еткизгандир худойим.
Сўзни ҳазил билма, эй моҳу дилбар,
Бўлиб келдим ҳозир сенга харидор.
Парво қилма, ўлиб кетди аждаҳор,
Ошиқини келиб топгандир Шакар!»
Бу сўзни эшитиб у паризод:
Шакарбекка меҳрибонлик қилади,
Табассум қип, бул ўрнидан туради,
Бу кўшкидан пастга қараб юради,
Биҳиштдаги ҳурдай бўлиб боради,
Жамоли ярқиллаб бориб қолади,
Шакарбекнинг кулиб кўнглин хушлади.
Ул замонда билагидан ушлади,
Кўшкининг остига йўлни бошлади.
Иккови шул замон қадам ташлади.
«Ҳаволаниб учган суқсур жойлансин,
Ҳаво ёғиб, ҳалқоб ерлар лойлансин,

Ҳар ерда душманнинг қўли бойлансин,
Жасадингдан мендай ойим айлансин.
Хуш келибсиз, бош устига, султоним,
Бул сиздан садақа ул ширин жоним,
Сизнинг билан бўлсин энди давроним!
Дийдамнинг устига, азиз меҳмоним,
Энди қолмасин-да, хоним, армонинг!
Бу сўзни айтиб турар мендай жононинг,
Бу ерда бор эди ул қанча девлар,
Шуларнинг додини берди аждаҳор,
Ул сабабдан ёлғиз қолди гажақдор,
Аждаҳорнинг зарби бизга шу бўлар.
Биздан ўзга қолмади қиз-жувонлар,
Аждаҳорга тобе бундай маконлар,
Ажали етмай қолган мендайин дилбар.
Шукур қилай, ўлган бўлса аждаҳор,
Энди сизнинг билан бўлар давронлар;
Бу сўзларни айтиб парию ҳурлар,
Бўлиб юрсам то ўлгунча хизматкор».
Бу сўзни айтиб бекнинг вақтин хушлади,
Баландга, кўшкига йўлни бошлади.
Шакарбек остига либос ташлади,
Бир-бирининг жуда ақлин олади,
Шакарбек бўйнига қўлин солади,
Ширинни эсига олмай боради,
Дунёнинг ғамидан озод бўлади,
Жамолига Шакар ҳайрон қолади,
Қоронғилиқ ёруғ бўлиб туради,
Азоб-кулфат бари кетиб боради,
Иккови ўтириб мажлис қилади,
Дунёнинг ишини шундай кўради,
Фасли баҳонаман бунда боради,
Шакарбек ҳам Гулгунойни олади.

Шакарбек билан Гулгуной бунда суҳбат қуриб ётди. Ширинбек бўлса неча фурсат акасининг йўлига қараб, унинг қайтмаганини кўриб, ўрнидан туради, ҳам бу тоғни ахтариб, калласи гаранг бўлиб, бу сўзларни айтиб юрди:

Кўринмайди Шакарбекнинг қораси,
Бек акамни ютган тоғнинг дараси.
Қайда ўлди Қуёнқининг тўраси,

Йиғлаб турар Ширин жигаргинаси.
Қайда борай мен акамни ахтариб,
Мен кимга йиғлайин дардимни ёриб?
Қолдим бул тоғларда ёлғиз айрилиб,
Йиғлайман тошларга бошимни уриб.
Ўздан-ўзи акам кетди йўқ бўлиб,
Акамдан айрилиб қолибман бўзлаб,
Мен қайда борайин, акамни излаб,
Бирга чиқиб эдик Қуёнқи элдан,
Икковимиз жудо бўлиб шу йўлдан,
Қаттиқ ишда, қайғу-ғамда қолдим мен.
Қай тарафга бораримни билмасам,
Улик-тиригин бунда кўрмасам,
Эмикдошим хабарини билмасам.
Умримнинг борича излаб юрайин,
Бу тоғнинг дарасин қўймай қарайин.
Яёв эди, йўқдир минган бедови,
Менинг акамни ютган шул Зил тови¹.

Ҳар ким титрар Ширинбек нолишига,
Ёқаси ҳўл бўлар кўздан оққан ёшига.
Ҳар замонда чиқар тоғнинг бошига,
Акасини шундай йўқлаб юради,
Бир баланд чўққига қараб боради,
Чўққининг устига чиқиб қаради,
Олис йўлдан бир тўп қора кўради,
Нима эканини Ширин билмади.
Ҳайрон бўлиб бу чўққида туради,
Кўрган қора, балки яқин келади.
Акамми деб, шундай туриб қаради,
Ёлғиз эмас, кўпчиликдай бўлади.
Ширин ёзган тоғдан тушиб боради,
Акамнинг хабарин шулар биледи.
Қирқ чоқли бор, йўлга тушиб келади.
Ширин бораётир бунда хору зор,
Шакардан айрилиб бўлган дарбадар.
Яқинлади келаётган одамлар,
Бор буларни кўрди Шириндай ночор,
Телпаги қайқайган, бари қаландар,
Ҳар шаҳардан — шул шаҳарда юради,
Элдан-элга кўп оғишиб кўради,
Талқин айтиб қирқ қаландар боради.

¹ Т о в и — т оғ и.

Ширин чиқиб йўл устинда туради,
Ширинбекни қаландарлар кўради.
Қаландарга Ширин салом беради,
Қаландар Шириндан савол сўради.
Қаландар ўртага олиб туради.
Бу тоғларда забун бўлган ёш ўрлон,
Не сабабдан йиғлаб бўлган саргардон?
Аҳволингдан хабар бергин бул замон!
Мусулмонмиз, бизлар ҳолинг сўрадик.
Йиғлаган тарзингга энди қарадик,
Хабар бергин, сўз сўйласанг биламиз,
Кўп турсак биз, йўлимиздан қоламиз,
Қичаб юрсак, бир мазгилни оламиз,
Сен гапирсанг, билиб топиб борамиз.
Бу сўзни эшитур Шириндай номдор;
Мени ҳамроҳ қилинг, эй қирқ қаландар,
Акамдан айрилиб бўлдим дарбадар.
Акамнинг отини Шакарбек дерлар,
Менинг акамни ютгандир тоғлар.
Агар билсанг хабар бергин қаландар.
Ширин, Шакар элдан жудо бўлганмиз,
Акам ўлган, ҳозир ёлғиз қолганмиз,
Биз ҳам ўлик қаторида бўлганмиз,
Бу тоғни ахтариб жуда кўрганмиз,
Дарагини топмай гаранг бўлганмиз.
Сизлар менга меҳрибонлик қилинглар!
Мени бирга ҳамро қилиб олинглар!
Қайда борсанг бирга олиб боринглар!
Ҳамроҳ бўлай, ғариб кўнглим шод этиб,
Дунёни ўткизай мен барбод этиб,
Мен юраин Шакарбекни ёд этиб,
Сўз сўзлади Ширин, сўзини билди,
Қаландарлар буни кўп иззат қилди,
Ширинни ўрнидан турғизиб олди,
Қирқ қаландар ўзига сардор қилди,
Қаландарлар куло-жандани берди,
Қирқ қаландар энди қирқ битга бўлди.
Ширинбек ҳам кетди бундан йўл юриб,
Қирқта қаландарга сардорлик қилиб.
Қаландар бўп акасини ахтариб,
Азамат мард эди, бўлгандир ночор,
Ахир оқибати бўлди қаландар,
Ахтариб кўрсам деб яна кўп шаҳар.

Шуйтиб топсам деди Шакардан хабар.
Акаси эсига тушиб йиғлади,
Қаландарлар маст бўп, кетиб боради,
Зил тоғидан энди ўтиб боради,
Қаландарда макон-мазгил бўлмади,
Хаёли товлаган ерга боради...
Юрган одам дунё ишин кўради,
Қаландарнинг бири бўлиб боради,
Ҳаммаси жам бўлиб йўлга жўнади...

Ширинбек қаландарларга қўшилиб кетди.

Қорахон пошшо байдоқ-байдоқ лашкари билан
Холёр бобонинг атрофини айланиб қўнди. Чодир чаман-
ни тикиб, Холёр бобонинг олдига Қорахон шоҳ келиб
Ширин ва Шакарнинг қилган ўчоқ билан охурни кў-
риб, Холёр бобога қараб сўз айтиб турган экан:

Мен тортаман бундай кунда оҳу зор,
Олис йўлда ўйнаб ўсган кирдикор,
Қандай душман бунда келди, Холёр?
Ҳолинг билмай сен бўлибсан гуноҳкор!
Сен менинг жойимга ишни қилибсан,
Бир душманни меҳмон қилиб юрибсан,
Сенга шудир мендай шоҳингнинг сўзи,
Бу ерга келибди душманнинг изи.
Душман келиб бунда меҳмон бўлибди,
Қилган иши бу белгили турибди.
Сенинг ўлар вақтинг яқин келибди,
Бу ишингдан шоҳинг ҳадик олибди.
Хабар бергин қандай одам келибди,
Бунда келиб ўчоқ, охур қилибди.
Тояди бошингдан энди давлатинг,
Ажал етиб энди тўлди муҳлатинг.
Неча йилдан бери қилган хизматинг,
Бир душманман бунда бўбди суҳбатинг.
Мен билмайман сенинг келган кишингни,
Холёр, кесарман сенинг бошингни?
Қайси юртдан одам олиб келибсан,
Бир душманга овқат-таом берибсан?
Қариганда жонсўхталик қилибсан,
Қилган ишинг ўзинг билмай юрибсан.
Хабар берасан: ким келганин биламан,
Азиз бошинг тандан жудо қиламан.

Ким келганин сендан сўраб тураман,
Ҳозир сени якка мозор қиламан.
Рост гапир, Холёр, бошинг оламан.

Бу сўзни эшитиб Холёр ҳам бир сўз айтиб турган экан:

Боғда очилган гулим келди,
Чаманда булбулим келди,
Ширин, Шакар ўғлим келди,
Менинг жону дилим келди,
Қуёнқидан мардим келди,
Ул икки фарзандим келди.
Жон олғу жаллодим келди.
Келиб бунда меҳмон бўлди,
Бирор кеча бунда турди,
Туриб Чибиш кўлга борди,
Зўр аждаҳорни ўлдирди.
Сендай шоҳ беҳабар қолди,
Ул меҳнатинг бекор бўлди,
Шул ишларни Шакар қилди.
Бобонинг сўзи шул бўлди:
Лашкар тортиб, одам йиғиб келасан,
Қанча одам ўлди, бунда кўрасан;
Сен ҳам одам, пошшоман деб юрасан!
Елғон, бўлса, кес Холёрнинг бошини,
Кўрдингми сен бир одамнинг ишини?
Олди Гулгундайин гул бувишини,
Жондор еб ётди аждарнинг гўшини.
Пошшоман деб, аҳмоқ, лофни урасан,
Саранжом қиб қўйди, тинчиб қоласан.
Ул шуйтмаса¹, сен ҳаммани қирасан,
Кўрсанг, ул ишига ҳайрон қоласан.
Шакарбекни кўрдим, ёлғиз тўради,
Не мушкул ишларни осон қилади.
Унинг билан ким баравар бўлади?
Зўрга дучор бўлган тайин ўлади.
Аждаҳор ҳам Шакарбекдан сулади!

Холёр бободан бу сўзни эшитиб Қорахоншоҳ бу сўз-
ни айтиб турган экан:

¹ Шуйтмаса — шундай қилмаса.

«Пошшо бўп сўрайман неча шаҳарди,
Бойдоқ-бойдоқ менинг аскарим борди.
Оша таъриф бердинг Ширин, Шакарни,
Одам буюриб биларман аждаҳорни.
Ўлган бўлса, сўзингга тан бераман,
Тирик бўлса, тандан бошинг юларман.
Не кунларни, бобо, сенга соларман,
Не чоқли одамдир уни биларман,
Ул ишончли Шакарингни кўрарман,
Гулгунойни ахир ўзим оларман».
Бу сўзларни Қорахоншоҳ айтади,
Бир бойдоқ лашкарни чақириб олади,
Соп шакаман мерганларни йиғади:
«Бунда турмай, Чибич кўлга боринглар,
Аждаҳор ўликми-тирик билинглар.
Кўрганингни бунда айтиб келинглар,
Холёрни келиб яксон қилинглар.
Не сўзларни лоппи сўзлаб турибди,
Ширин, Шакар бунга раҳбар бўлибди».
Бу сўзни шоҳ айтиб турди муқаррар,
Шу замон жўнади бир бойдоқ аскар.
Йилда келиб ўлган қанча одамлар,
Ҳамманинг захрасин олган аждаҳор,
Туриб лашкар энди бундан боради,
Қорахоншоҳ амрин тутиб жўнади.
Бир газани бетга олиб қаради,
Аждаҳорнинг гавдасини кўради.
Ўлик-тиригини бунинг билмади,
Яқиндан бормоққа юрак қилмади,
Ҳар турли қуш-жондор босган лошини,
Ғажирлар еб ётар унинг гўшини.
Қушлар кўрди бул аскарнинг бошини,
Ташлаб учди аждаҳорнинг гўшини.
Ғажир жондор кўтарилди осмонга,
Дуриллаб ҳавога учиб боради.
Бул аждаҳор қўзғалгандай бўлади,
Тўш-тўшига лашкар қочиб жўнади.
Қанча одам зовдан ташлаб улади,
Қанчаси ярадор-майиб бўлади.
Қочқинчиси шоҳ қошига боради,
Борганлардан Қорахоншоҳ сўради.
Биров ўлган деса, биров тирик деб,
Ҳеч қайси қарорли жавоб бермади.

Буларнинг гапини тайин билмади,
 Қайта бошдан яна одам юбориб,
 Аждаҳор ўлганин аниқ билади.
 Холёр сўзига шоҳи тан берди,
 Аждаҳорнинг ўлгани маълум бўлди.
 Бул тоғни айланиб лашкари қўнди,
 Чодир-чаман тикар кўнглини хушлаб,
 Зангбовман метинни қўлга ушлаб.
 Шоҳ амри, деб бу тоғни теша бошлаб,
 Тоғни тешиб ётди кўп лашкар ишлаб.
 Қорахоншоҳ айтган сўзини қилиб,
 Тошларни ағдарар бу лаҳм қилиб.
 Қазий берсак, ахир бир кун борармиз,
 Гулгуннинг қошидан чиқиб қолармиз,
 Шакарнинг танидан бошин юлармиз,
 Хизмат қилса, Гулгунойни олармиз.
 Қорахоншоҳ бек бўп юртин сўради,
 Неча йиллар ёр ишқида юради.
 Йилда аждаҳордан зарбни кўради,
 Энди иши ўнг тушгандай бўлади,
 Неча кунлар ерни лаҳмлаб қазиб,
 Гулгунойга яқин бўлиб боради.

Гулгуной Шакарбек билан маст бўлиб ётиб эди.
 Бирдан зангбов метинларнинг товуши ғувиллаб қулоғига
 эшитилди. Гулгун пари воқеани билиб, Шакарбекка бу
 сўзни айтиб турган экан:

Бу сўзларни айтар Гулгун бувиши,
 Ғувиллаб чиқади метин товуши.
 Мард бўлсанг, майдонда билдир ишингни,
 Душман охир қилар ўтиришингни,
 Қўлдан олар мендай гул-бувишингни.
 Бепарво бўп маст уйқуда ётмагин,
 Ғафлатда қоп бу дунёдан ўтмагин.
 Мард бўлиб бу ерга нега келасан,
 Душман яқин келди, бундай бўласан.
 Мендайин ойимни қўлдан берасан,
 Дунёдан беҳабар ётган тўрасан.
 Қулоқ солгин Гулгунойнинг тилига,
 Бу ғафлатда тушма душман қўлига.
 Даврон сургин ўйнаб-ўсган элингга,
 Тулки-шағал кулар сенинг ҳолингга.

Мени олиб борсанг ўсган элингга,
Сен ҳам бориб кўшил ота-энангга.
Бир сўз айтар сенга мендай муштипар,
Бул душмандан, хоним, қолма беҳабар.
Ер билан қазиб етишар муқаррар,
Ер ғувиллаб шобир келар бул замон,
Чиқиб қолса сира бермайди омон.
Бошинг кўтар, кўзинг очгин, беғижон,
Сўнгра қилма қайта бошдан пушаймон.
Сенга сўз айтади Гулгун паризод,
Хоним, сени олиб кетибди ғафлат
Бўп қолмасин бундай кунда қиёмат;
Аввал, хоним, қилиб қолгин ҳаракат.
Сен ҳам бу майдонда мардлик қиласан,
Қўлга тушсанг, армон билан ўласан.
Турсанг, хоним, келган ёвни быласан!

Шакарбек бу сўзни эшитиб, шундай жавоб айтиб турган экан:

Хазон бўлмай боғда гуллар сўлмаса,
Оллоҳ менинг ақлу ҳушим олмаса.
Душман келса нима илож қиламан,
Оту яроқ, асбоб менда бўлмаса.
Бир ғариб яёвман бундан қочайми?
Мен абгорман, овга тупроқ сочайми?
Душман келса, мени бойлаб олади,
Яёвнинг қўлидан нима келади?
Менинг ишим бунда ўлмоқ бўлади,
Шакар дардга даво топмай қолади.
Келса душман, кесар тандан бошимни,
Билолмадим мен ҳам қилар ишимни,
Олиб кетай сендай гул-бувишимни.
Аҳволимга нола қилиб йиғлайин,
Пиёдага бундай ишлар кўп қийин.
Армон билан мени ўлдирар тайин.
Ҳеч кимга келмайди менинг ҳолатим,
Минмоққа бўлмаса бир бедов отим.
Менда яроқ йўқдир кескир пўлатим,
Армонман айрилган ул паризотим.
Энди кетди бошдан тожу давлатим,
Ўтиб кетди сенинг билан роҳатим.
Хафа бўлиб йиғлагин, паризотим,

Ошиб кетди бундай кунда меҳнатим.
Таним ташлаб, бошим кесиб кетади,
Мендай тўранг бу дунёдан ўтади.
Ҳеч нима бўлмаса яёв қайтади,
Бу сўзни дилтанг бўп Шакар айтади.

Бу сўзни эшитиб Гулгун пари бир сўз деб турган
экан:

«Ушбу дамдир, ўзга дами дам дема,
Бошинг эсон давлатингни кам дема.
Аввал ғайратингни айтгин, бек Шакар,
От, яроқ, асбобдан сира ғам ема!
Майдон бўлса бедов отлар чопилар,
Хаса тулпор майдон кунда совилар,
От, яроқ, асбоби биздан топилар.
Ғайратингни чоқлай бергин, бек Шакар!
Обод қилсанг бунда кирдикорингни,
Сен билмайсан бул анжомдор ёрингни,
Мен сенга миндирай тулпорларимни.
Сен майдонда туриб қилсанг ғайратни.
Мен ҳам сенга миндирай бедов отни,
Қўлга олсанг, илон тилли пўлатни,
Душманларга агар қилсанг ғазабни».
Бу сўзларни Гулгун паризод айтди,
Шодмон қилди Шакардай валламати.
Оти сендан бўлса, ғайрат биздан деб,
Ғам ема,— деб Шакар шунда турибди:
Бор кучимни биллагимга йиғаман,
Олмосимдан қирмиз қонни қуярман,
Душман гавдасини тоғдай уярман,
Қўп лашкарга танҳо ўзим тегарман.
Яёв вақтда кўпдир менинг меҳнатим,
От-яроғу, асбоб бўлса давлатим,
Душмандан ғам ема, сен, паризотим,
Ҳеч кўзимга кўринмас одамзотинг,
Мард бўлиб майдонда бориб тураман,
Лак-лак лашкар бўлса танҳо қирарман,
Душманларга шўр иш ғава соларман.
Бу сўзларни айтди энди бек Шакар,
Эргаштириб жўнади Гулгун дилбар.
Аждаҳордан ўлиб кетган кўп девлар,
У девлардан қолган оту анжомлар

Параққос айлаб ұйнайди ҳайвон,
Урушга бормоқчи бугун Шакархон,
Ўзига тайёрлаб аслаҳа-анжом.
Шакар кийди мунда қалқон-совутди,
Уруш яроғини бул ғамлаб опти,
Шакар олиб найза — кескир пўлатди.
Ул отни етаклаб ойим келибди,
Шакарбекнинг жасадини кўрибди.
Шакарбекнинг борар ери далади (р), —
Минишкорлар кўлга қўшин солади,
Қатта эмас ҳали Шакар болади (р)
Шакарбекдан Гулгун кўнгли тўлади,
Девнинг телпагини олиб келади,
Олиб келиб Шакарбекка беради,
Девнинг телпагини Шакар кийди,
Танимаган дев деб аҳмоқ бўлади.
Совут-яроғ, бари девдан қолади,
Девнинг аслаҳасин Шакар олади,
Отланиб Шакарбек равон бўлади,
Гулгуной кўнглига бу гап келади:
Пиёдалаб бул қошимга келади,
Аслаҳа-анжомдор бўлиб қолади;
Бугун мард бўп бедов отни минади,
Ул далага чиқса ёвни кўради,
Ёш экан, жон ширин, ваҳми олади,
Номард бўлса отни ўлжа қилади,
Бизга теккан шу деб кетиб қолади.
Шундай гаплар бу кўнглига келади,
Шакарбекка Гулгун сўйлаб туради:
Мард бўлсанг номарднинг ишин қилмагин!
Хаёлингни ҳар тарафга бўлмагин,
Ёвни кўриб отни ўлжа қилмагин,
Яхши бўлгин, ёмон йўлга бормагин,
Узоқ яша, кўп йилгача ўлмагин!
Омон келгин бир номардлик қилмагин,
Сен келганча кўзим тўртдир йўлингга,
Омон-эсон қайтиб келгин қўлимга!
Қайишаман сенинг ширин жонингга,
Эгам иқбол берсин сендай хонимга.
Дуо қилиб қолар мендайн дилбар,
Бўломасин келган душман баробар.
Зарбингдан йиғласин бундай душманлар,
Ота пиринг сенга бўлсин мададкор.

Бирга бориб кўрди шундай бек Шакар,
 Таблада турибди не-не тулпорлар.
 Ул девлардан қолган совут пўлатлар,
 Юлдузни кўзлаган бир саман оти
 Шакар кўрди одамзоддай гапирар,
 Гулгун пари отнинг тилин билар.
 Ҳайвоннинг тилига тушмайди¹ Шакар,
 Шул отни минмоқни қилди ихтиёр.
 Саман от қошига Гулгун боради,
 Шипириб, қашлаб баданини силади,
 Саман отни афзалламоқ бўлади,
 Шакарбек қилади бугун ғайратни,
 Гулгун эгарлади у саман отни,
 Ота юртда туриб тортган хўрликни,
 Бугун Шакар қилсам дейди эрликни.
 Шул замонда солди отнинг устига
 Бахмали майиндан бўлган терликни.
 Мард бўлганлар қўлга олар дурбинни,
 Усталар ишлатар кескир қирғини,
 Терликнинг устига солди чиргини,
 Чиргининг устидан қўйди белликни,
 Белликнинг устидан жаҳлдирикни.
 Муллалар ўқийди зеру забарни,
 Усталар чопади теша-габарни,
 Шакарбекдан ҳеч ким билмас хабарни,
 От устига солди тилла эгарни.
 Эл кўчириб ола тоғдан оширди,
 Сирин айтмай душманлардан яширди.
 Иккови ҳам тиллодандир узанги
 Ярқилатиб от ёнига туширди.
 Қишман ёз ўртаси хишшай совирди,
 Ёмон одам мудом қилар ғовурди.
 Лоф айтганда ботмондан ҳам оғирди,
 От устига солди заррин довурди,
 От белидан ойим тортди айилни
 Қамчи урса, ўткудай осмонда қушдан,
 Ҳеч камлик бўлмаса, йўрға юришдан,
 От белидан тортди карк қубба пуштон,
 Сағрисиға ташлаб энди қуюшқон,
 Ҳар қуббаси келган катта таркашдан.
 Абзаллаб чоқлади гул юзли жонон

¹ Тушмайди — тушунмайди.

Жиловдоринг бўлсин имом-чилтонлар,
Номардлик қилмагин давлати шунқор!

Бу сўзни эшитиб Шакарбек ҳам бир сўз айтиб турган
экан:

Кўнглингни бўлма, гажакдор,
Ташлаб кетмайди бек Шакар.
Кўпдир дунёнинг койиши,
Ташламоқ номарднинг иши.
Кўнглингни бўлма, бувуши,
Тўкилмас кўзимнинг ёши,
Ташламоқ хумсанинг иши.
Бундай дема, сен ҳам дилбар,
Бизга омонат минган тулпор,
Улмай тирик кетмас Шакар!
Бунда келган қандай ёвлар!
Кўнглим бўлма, пари, ҳурлар,
Саломат келади Шакар.
Чангал эгилиб боғ бўлмас,
Тепа йиғилиб тоғ бўлмас,
Гули райҳон боғда сонли гул бўлмас,
Кулнинг ҳам девори турмас.
Чўлда юрган шоҳ кийикнинг
Кўзидан бошқа яраси бўлмас.
Душман чангимдан қутулмас,
Сенинг бул ўйинг ўй бўлмас. —
Бу сўзни айтади шунқор,
Сўз эшитди зулфакдор.
Айтган сўзига уялар,
Жўнаб кетди энди Шакар
Тоққа бориб етди қайсар.

Шакарбек тоққа бориб аждаҳорнинг ўнг шохини урди, тоғ очилиб йўл берди. Далага чиқиб чап шохини урди, тоғ қадимгидай беркилиб қолди. Душманлар қаради — тоғнинг газасида бир саман отли йигит пайдо бўлиб қолди. Осмондан тушганини ҳам билмай қолди, ердан чиққанини ҳам. Аслаҳа-анжомини ҳам кўрди. Бари девнинг либоси. Душманлар айтди, илгари девлар ўлган, аждаҳор Гулгун парига соҳиб бўлиб қолган, деб ўйлар эдик. Аждаҳор ўлса ҳам, бекор экан-да. Шу девлардан қолган одамзодга ўхшаган бул девлар-

нинг майда боласи экан, деб бир-бирини чақиришиб, бақиришиб йиглай берди. «Аждаҳордан қутулдик, девга тутилдик», деб кўзини ёшлаб, заннов-метинларни ташлаб, ёв-яроғини қўлига ушлаб: энди қандай бўлди, ўлган девларнинг боласи устимизга келди. Икки бошдан урушган одамлар тайин ўлади, деб бир-бирига гапириб қолди.

Шакарбек ҳам шу сўзларни айтиб бора берди:

Овоза кетсин фалакка,
Кел майдонга якка-якка!
Ошиқ бўпсан паризодга,
Тоб бермасман валломатга,
Кела бергин якка-якка.
Уруш майдонимни кўргин!
Биринг қўрқсанг икков келгин,
Бул майдонда ишим кўргин!
Икков қўрқсанг тўртов келгин,
Менинг сўзим, душман, билгин!
Тўртов эмас, ўнта келгин,
Тараф бўлиб майдон қилгин.
Эллик, қирқинг бирдан келгин!
Оҳ чекиб ҳар дамда бул сўз:
Ҳавода бор ёруғ юлдуз,
Дарёда ўйнайди қундуз,
Тўп-тўп бўлиб келгин беш юз,
Менинг сўзим аниқ билгин!
Мингта-мингта бўлиб келгин,
Шакарбекнинг ишин кўргин!
Бундай бўп тўпланиб турма,
Қанча бўлсанг жовлик¹ келгин!
Бир аломат бўлсин қирғин,
Тоғ аскарин чалиб туман,
Сенга бўлай марди-майдон,
Ерлардан оқсин қизил қон,
Сўнгра қилгин кўп пушаймон,
Ёппа жовлик келгин душман,
Бу сўзни айтар Шакархон,
Тўзон бўлиб еру осмон
Қирарман сени бул замон!

¹ Жовлик — ялпи.

Бу сўзни эшитиб Қорахоншоҳнинг бир полвони туриб, Шакарбекнинг сўзи унга дард қилиб, от суриб, уруш майдонига кириб, бу сўзни айтиб турган экан:

Очилган гулдай сўлган,
Ажали паймонанг тўлган,
Ажал ҳайдаб келган ўғлон,
Ўзингни санлайсан осмон.
Девнинг аслаҳасин кийган,
Қандай одам қилди аҳмоқ?!
Ҳолин билмай юрган тентак,
Лоп урмагин бундай аҳмоқ.
Мен ҳам шоҳдан инъом олган,
Ботирликни хатм қилган.
Қилич олиб кирдим майдон,
Мен бермасман сенга омон.
Қиларман ер билан яксон,
Сен ўзингни қилма сарсон.
Аҳмоққа бермайман омона,
Қиличимни бўяб қона,
Келгин, сен ёлғиз майдона.
Ҳоворшин дейдилар мени,
Ҳолинг билмай тўғри бўлдинг,
Ғамингни е энди ўлдинг,
Қўлимда бор гурзи гарон,
Юбормайман сени омон,
Менинг султоним Қорахон,
Менга қилар жонин қурбон,
Ажаллисан дучор келган,
Ким урушда омон қолган?
Сендай неча дучор бўлган,
Ҳаммаси ҳам мендан ўлган!
Эшитдим исминг Шакархон,
Ажал ҳайдаб сендай ёзган
Ул аждаҳорни ўлдирган;
Ғафлат топиб ишин қилган.
Шуйтиб сен ҳам ботир бўлган,
Сендек аҳмоқ бунда келган,
Суякларинг қилай яксон,
Қўрқмасанг келгин, сен, берман¹.
Остингда аргумоқ саман,

¹ Берман — бери томон.

Сенга мен бермайман омон!
От суриб бул майдон ичра турарман,
Сендай нечовларнинг додин берарман,
Тоғдай бўлсанг, урсам яксон қиларман.
Неча сўзлар айтилгандир тилимда,
Тўқсон ботмон чўян калтак қўлимда,
Ким баробар бўлган менга элимда?
Сендай нодон бачча менинг йўлимда,
Армон билан энди ўлдинг қўлимда!

Бу сўзни эшитиб Шакарбекнинг ғайрати ғайратига
етиб, ўтдай тутшиб кетди, девнинг аслаҳа, исфиҳон пў-
латларини олиб, отга қамчи уриб, урушга юра берди:

Қарамай баланд-пастига,
Яқинлашиб зўрнинг устига,
Неча сўзни Шакарга полвон айтди.
Отнинг бошин Шакар ёвга қаратди,
Қўлга олиб илон тилли пўлатди.
Бу сўзларни ёвга Шакарбек айтди:
«Гулгунойни излаб бунда келибсан,
Аждаҳордан кўп жабрни кўрибсан.
Қолмай лашкар баринг келгин майдонга,
Дучор бўлдинг аждаҳордан ёмонга.
Сен ҳам менга аждаҳор, деб келарсан,
Ярмингни ютганда, ярминг қоларсан.
Менга дучор бўлдинг баринг, ўларсан,
Сўнгра менинг ёмонлигим биларсан.
Кийгани гулгун қирмизи,
Ақлим олган ширин сўзи,
Ёлғиз қолган пари ўзи,
Ё сеники, ё меники?!
Майдонда кимлар ўлади?!
Худойим кимга беради?
Тақдир қилган ёр олади. —
Аждаҳордан халос бўлган,
Ҳозир ойим ёлғиз қолган.
Келавер майдонга душман,
Сўнгра қилмагин пушаймон».
Бу сўзди айтиб Шакар етди,
Ул полвонга тўғри бўлди,
Қалтагин ҳавола қилди,
Кўринг Шакарбек рад берди.

Томоша қилинг ишига.
Қилич солгандир бошига,
Бул дунёнинг койишига,
Душман туриб ҳайрон қолди
Шакарнинг қилган ишига;
Шакар шундай қилич тортди,
Номдор полвонни қулатди,
Икки бўлиб қилич ўтди,
Оҳалаб Шакар от қўйди.
Тоғдаги шердай оҳ уриб,
Иўлбарсдай бўлиб чопиниб,
Шул замонда наъра тортиб,
От қўйди майдон устига.
Бир ёқдан лашкар от қўйди,
Юлдуз учгандайин бўлиб,
Шакар ёлғиз аралашди.
Қарвон кўчгандайин бўлиб,
Ярашиққа тикиб чодир,
Ёппалашиб сатта ботир,
Жазойирлар¹ патир-путур,
Отилиб майдон ичинда.
Кўрганларнинг ақли кетиб,
Шокамонлар отиб милтиқ,
Қўрқоқларнинг ақли шошиб,
Ботирлар урушда тошиб,
Келар майдонда ёнашиб,
Қилич-найза ширқиллашиб,
Келди лашкар чирқиллашиб,
Бир-бирига қилич солди,
Нечовлар ярадор бўлди,
Бул майдонда одам ўлди.
Қилич келар алаб-ялаб,
Истак кўнгил қилар талаб,
Олтин коса, гулгун шароб,
Ичилди майдон ичинда.
Бўз тупроққа қирмизи қон
Қотилди майдон ичинда;
Бедовга заррин айиллар,
Бу ишга ҳамма қойиллар,
Шоп милтиқ жазойирлар,
Отилар майдон ичинда.

¹ Жазойир — милтиқ нави.

Саф-саф туриб ақли кўплар;
Аждаҳордай катта тўплар,
Отилар майдон ичинда.
От чопади алвон-алвон,
Шул сифатда бек Шакархон
Бош кесар майдон ичинда.
Кесилар душманининг боши,
Елғиз бек Шакарнинг иши,
Ев кўзида қонли ёши,
Шул бўлди Шакарнинг иши.
Унгу сўлни олиб туман,
Бермайин душманга омон,
Кўп душманга танҳо ўзи
Елғиз тегади Шакархон.
Кўшиндаги не бедовлар
Эгасиз кетди бош олиб;
Чодир чаманли либослар
Шундай қолди тўшалиб;
От устида калла қолди,
Қанча душман ўлжа бўлди.
Шакарбекнинг минган оти
Ҳар тарафга олиб қочди,
Парқинидан кўпик сочди,
Шакар танҳо хўб савашди,
Дафта-дафта кесиб бошди,
Ўлдик дейишиб душман қочди.
Душманларни тўплаб олди,
Етганига қилич солди,
Кўпи отдан оғиб қолди,
Жазосини топиб олди,
Ярадорлар кўп йиқилиб,
Тоза ерни қошиб олди.
Бир-бирига қарамайди,
Сира ҳолин сўрамайди.
Қочаётир бақиршиб,
Бир-бирини чақиршиб,
Иши шундай зўрға тушиб,
Бирор майдон уруш қилди,
Аждаҳордан ёмон бўлди.
Чибич кўлга қочиб келди,
Бир хиллар тўқайга келди.
Чибич кўлнинг айналаси даладир,
Шакар катта эмас, ҳали боладир.

Бола дейишиб бир балога қолади,
 Кўл ёқалаб қанча лашкар ўлади,
 Тўқайда яширинган омон қолади,
 Девнинг боласи деб гумон қилади.
 Урушнинг тилини жуда билади,
 Бул балодан қандай омон қолади,
 Қорахоншоҳидан гина қилади,
 Қанча лашкар бекорига ўлади,
 Қолганлари четлаб қочиб жўнади,
 Кўриб қолса у энағар ўлади,
 Кўзга тушсак бошимизни олади.
 Бул балодан кимлар омон қолади?
 Юлдузни кўзлайди бул саман оти,
 Уруш кунда Рустамча бор ғайрати,
 Уни кўрса, қолмас жоннинг ҳолати.

Душманларнинг ўлгани ўлди, қанча аслаҳалар бе-
 эга бўлиб қолди. Қолганлар паналаб қочиб қутулди. «Бу
 тоғнинг газасидан бир саман отли йигит пайдо бўлди,
 бу аждаҳордан ҳам ёмон бўлди», деб кетиб бораётир.

Шакарбек бу урушдан қайтди. Тоққа келиб ажда-
 ҳорнинг ўнг шохини урди, дарҳол тоғнинг эшиги очилди.
 Шакарбек ичкарига кирди. Чап шохини урди. Тоғ қа-
 лимгидай беркилди. Гулгун парининг қошига борди.
 Гулгун пари отни ушлаб, таблага тортиб ташлаб, икко-
 ви бир ерда ўтириб, суҳбат қуриб, Гулгун пари Шакар-
 бекка бир сўз айтиб турган экан:

Сабаш излаб бир бедовни мингдингми?
 Омон-эсон қон тўкишиб келдингми?
 Қайси элдан келган, ёвни билдингми?
 Ё душманнинг жазосини бердингми?
 Ёки тўрам, қўрқиб тоққа кирдингми?
 Қандай уруш қилдинг мен ҳам кўрмасам,
 Мен сўрайман қилган ишинг билмасам,
 Хабар бергин, ё баравар келдингми?
 Ёшлиқ қилиб юз ўгириб турдингми?
 Кўрганим йўқ келган ёв анча кўпдир,
 Бундан илгари ҳам неча келибдир,
 Аждаҳор зарбидан бари ўлибдир,
 Умид узмай ўзин ҳалок қилибдир,
 Билмайман урушинг қандай бўлибдир?
 Келган ёвда қанча баҳодирлар бор,

Бўлолдингни уруш кунда барабар,
 Сендан сўраб турар мендай гажакдор,
 Хизматингдан хабар бергин бек Шакар.
 Остингда ўйнаса араби отинг.
 Сендан савол сўрар бул паризотинг,
 Қандай бўлди тўрам, қилган хизматинг?
 Кўп урушда юрган бул саман отинг,
 Омон-эсон келди менинг давлатим,
 Бошимдан кетибди қайғу-кулфатим.
 Хазон бўлиб боғда гуллар сўлдими?
 Ажал етиб паймонаси тўлдими?
 Лашкарнинг каттаси — хони ўлдими?
 Е бўлмаса хони омон қолдими?
 Сен билмайсан, хоним, улар ҳийлагар,
 Улмай қолса, ҳамиша пайингда юрар.
 Уз юртида бордир кашмир айёрлар,
 Улмаса шулардан бўлгин хабардор,
 Ҳийла билан ақлу ҳушингни олар.
 Қора сочим эшилгандир төли тол,
 Яхши тингла, бу сўзимга қулоқ сол,
 Ҳеч кимни дўст тутма, бўлгин хабардор,
 Атрофингда янгламайсан душман бор.
 Ғариб деб бировнинг ҳолин сўрмагин,
 Тўғри юргин, сира ғофил бўлмагин,
 Бечора деб сен яхшилиқ қилмагин,
 Кимни кўрсанг сен бурилиб бормагин,
 Аёл деб сўзимни нодон билмагин,
 Бир душманга дучор бўлиб қолмагин.
 Қулоқ солгин, тўрам, айтган тилимга,
 Улмасанг борарсан ўсган элингга,
 Неча кун меҳмонсан бу мазгилимга,
 Сен ёлғизсан қайишаман ҳолингга,
 Ахир бир кун душман чиқар йўлингга,
 Омон берма келиб тушса қўлингга!

Бу сўзни эшитиб Шакарбек ҳам бир сўз деб турган экан:

«Ушбу дамдир, ўзга дамни дам дема,
 Бошинг эсон, давлатингни кам дема,
 Лак-лак лашкар бўлса, дилбар, вам ема!
 Узим ёлғиз, бўтадайин бўзлайман,
 Душман кўрсам, бағрин кесиб тузлайман,

Аслим шердир, ўзим йўлбарс излайман.
 Душманнинг гавдасин тордай уяман,
 Бор кучимни биллагимга жияман,
 Ганимларнинг бошин боғдай қияман.
 От ўнатиб мен ҳам майдонга бордим,
 Ёлғиз туриб, бир ўзим уруш қилдим,
 Қолганин билмайман, барисин қирдим,
 Қочганини Чибич кўлда ўлдирдим.
 Шундай қип душманнинг жазосин бердим...
 Қорахоншоҳ экан, у шоҳни билдим,
 Не суянган полвоиларин ўлдирдим,
 Ул душманга мен ҳам қиёмат қилдим,
 Ҳар дарани мен ўликка тўлдирдим,
 Жондан кечиб майдонда қилич солдим,
 Ҳозир, ойим, номус-оримни олдим.
 Уларни ўлдириб саломат келдим,
 Шукр ахир сенинг билан ўтирдим».

Бу сўзни Фулгунга Шакарбек айтди,
 Иккови ул кеча бу ерда ётди.
 Оқшом ўтиб эрта-мерган тонг отди.
 Қайсар Шакар тоққа парвоз қилибди,
 Чаманда булбуллар сайраб турибди,
 Саман отни хон абзаллаб минибди,
 Очиб тоғни ташқарига чиқибди,
 Шакар ўғлон тоққа равон бўлибди.
 Шакар ўғлон миниб отнинг белига,
 Аввалгидай ов борди Чибич кўлига.
 Уқу яроғини олиб кўлига,
 Неча суқсур, сўналарни отади,
 Сайр этиб Шакарбек бундан ўтади,
 Онг отсам деб ҳавас қилиб кетади,
 Тоққа қараб Шакар йўлни тортади,
 Не бузуқ жойларга чиқиб кетади,
 Овда юриб алқар, кийик отади.
 Отган ўқи нишонага етади;
 Шундай торда Шакар ўғлон юради,
 Баланд чўққиларга чиқиб қаради,
 Қора дарахт мамлакатни кўради,
 Узоқ-яқинлигин Шакар билмади.
 Яхши юрт деб унда тоқат қолмади,
 Ота юрти келиб бекнинг эсига,
 Бўтакўз энаси тушиб ёдига.
 Ўсган юрту мамлакатин кўрмади,

Фалак титрар гоҳ вақтда нолишига,
Утдай куйиб ёнар тақдир ишига,
Бўтакўз энаси тушса эсига.
Ёқаси ҳўл бўлар оққан ёшига,
Борсам дейди қайтиб ёрнинг қошига.
Овда юриб энди Шакарбек қайтди,
Неча қулон, неча онгни олибди,
Куни билан Шакар овда юрибди.
Уйнатиб отига қамчини чотиб,
Отган онгни энди отига ортиб,
Келаётир шул замонда йўл тортиб.
Бу ҳам ўз юртида юрган тўрадир,
Бир гап билан тақдир шундай бўладир.
Шакар энди онгни олиб келади,
Тоғни очиб ичкарига киради,
Шохни уриб тоғни шундай беркитди,
Гулгуннинг қошига Шакарбек етди.
Табассум қип Гулгун ўрнидан туриб,
Шакарнинг қошига келди йўл юриб.
Оҳу гўштин Шакар Гулгунга бериб,
Отдан тушиб ўлтиргандир чолқуиб,
Зил тоғнинг остидан маконин қуриб.

Шакарбек, Гулгун пари шундай бўлиб макон қуриб турди. Орадан неча кун ўтди. Қорахоншоҳ қирғин топиб, қолган одамлари билан ўз юртига кетди. Мамлакатига бориб ҳамма катта-кичигини йиғиб, айёр жодугарларини жам қилиб, бул сўзни айтиб турган экан:

Аё менинг ош-нонимни еганлар,
Сухбат қуриб менга ҳамдам бўлганлар!
Талаш қилиб оту сарпо олганлар,
Саркарда, амалдор — даврон сурганлар!
Гулгуннинг хабарин берган бир айёр,
Уч йил ўтди мен бўлибман гирифтдор,
Эсга олсам юрак-бағрим эзилар.
Уч йилгача излаб бордим барқарор.
Лашкаримни ютар эди аждаҳор,
Бўлолмадим тилсиз ёвга баравар,
Ул бадбахтга овқат эди кўп лашкар
Жазо топиб ўлган экан аждаҳор,
Уринига пайдо бўпти бек Шакар;
Аждаҳордан ёмон келди баччағар,

Урушли кун тоб бермади кўп лашкар,
 Жасадини кўрдим шундайин шунқор,
 Девнинг либосини кийган муқаррар,
 Сўзимни эшитгин турган амалдор,
 Урушда ғайрати Рустамча борди(р),
 Юз қайтармай ул урушда туради.
 Кўп лашкарни ўзи ёлғиз қиради,
 Бизга аждаҳордан ёмон бўлади(р),
 Билмайман, маслаҳат қандай бўлади?
 Олмаса Гулгунни, шоҳинг ўлади,
 Уйла беклар, мулкинг вайрон бўлади.
 Шакарнинг ҳисоби қандай бўлади,
 Бунга илож қандай одам қилади?
 Мен берайин қатор-қатор норимни,
 Инъом қилай хазнадаги заримни,
 Хизматкорга берай ҳар на боримни,
 Олиб келса Гулгундайин паримни.
 Инъом қилай сўраб ётган шаҳримни,
 Ўрин қилса шундай хизматларимни,
 Менинг айтган сўзим қабул қилгидай,
 Борми шунда, ғайрат қилиб боргидай,
 Ҳийла билан Шакар бошин юлгидай,
 Гулгунойни бунда олиб келгидай,
 Қанча дунё мандан инъом олгидай,
 Шул хизматим элда ўрин қилгидай.
 Ҳозир қолмай менинг сабру-қарорим,
 Ўзимда йўқ, Гулгунда ихтиёрим,
 Борармикан хизмат қилиб айёрим,
 Гулгун келса обод бўлар шаҳарим,
 Сўзим шулдир, оқсоқол — амалдорим!

Қорахоншоҳдан бу сўзни эшитиб, ҳеч кимдан сазо
 чиқмай турди. Қорахоншоҳга белгили айёр — бир кам-
 пир ўрнидан туриб, одамларни оралаб, шоҳ қошига яқин
 келиб, сочлари ғишадай, тишлари тешадай, ияги эгар-
 нинг қошидай бўлиб, шоҳга бир сўзни айтиб турган
 экан:

«Бул хизматинг, шоҳим, ўзим қилайин,
 Сенинг берган инъомингни олайин,
 Гулгун тоққа ўзим ёлғиз борайин,
 Бориб Шакарбекни нобуд қилайин,
 Гулгунойни бунда олиб келайин,

Шул хизматни шоҳим сендан сўрайин!
Не ишларда шоҳим ёлғиз юрганман,
Қабоҳат ишларни ўрин қилганман,
Қаттиқ хизмат бўлса танҳо юрганман,
Қандай душманларнинг додин берганман,
Қандай ишинг бўлса ўрин қилганман.
Билмайсанми мендаин айёрингни,
Англаб билган кашмир — жодугарингни,
Ўлдирарман сенинг душманларингни,
Келтирарман ошиқ бўлган ёрингни.
Обод қилай сенинг бундай шаҳрингни,
Қўлга келтирайин гажакдорингни,
Кўнглинг бўлма, сўра кирдикорингни,
Жўнатгайсан мендай хизматкорингни».
Бу сўзларни қурғур кампир айтади,
Қорахоннинг кўнглин шодмон этади.
Олмаса ҳам олганча бўп ётади,
Айёрлигин маълум қилиб қайтади,
Жавоб олиб мазгилига этади.
Шундай бўлди бунда кампир хизмати:
Пошшоликдан бор эди паланг оти.
Келиб паланг отни созлаб кўради,
Паланг отни миниб бундан жўнади.
Қоғоздан ишланган бунинг қаноти,
Пўлатдан эди қилинган мурвати.
Худо деди ўнг қулоғин буради,
Кўкка кўтарилиб оти жўнади.
Бул хизматга ёлғиз кетиб боради.
Бул ҳавога чиқиб кетди ҳийлагар,
Бораётир булут билан баравар.
Ғам билан сарғайиб гулдаин дийдор,
Шакарнинг қасдида жўнади айёр.
Кўздан фано бўлиб кетди шаҳарлар,
Гулгун тоғни кўзлаб учиб боради,
Гулгунойни олсам деди, жўнади,
Омон бўлса шоҳдан инъом олади.
Бул айёр йўл тортиб кетиб боради,
Кўнглида шумлигин ўзи билади,
Кўз юбортиб ҳар тарафга қаради,
Яқин боргач Зил тоғини кўради.
Паланг отнинг чап қулоғин буради,
Шул замон осмондан тушиб келади,
Чибич кўлнинг ёқасига қўнади.

Қамишга отини маҳкам қилади,
Улиб ётган кўп одамни кўради.
Уликни оралаб кампир юради,
Шакар ўлдирганин бу ҳам билади.
Шакарнинг ишига ҳайрон қолади,
Айёрликман буни айёр билади,
Шул вақтда Шакар овда юради,
Шакарнинг қайтмоғи яқин бўлади.

Шакарнинг келадиган йўлида, кўлнинг ёқасида кампир ўлган одамлардан икковининг бошини олиб, айёрлик қилиб, шу каллаларни бағрига босиб, Шакарбеkning йўлдан келарини билиб, шу сўзни айтиб турди:

«Кетмади бошимдан қайғули туман,
Хонимонинг вайрон бўлсин, Қорахон,
Армон билан икки ўғлимдан айирган!
Оҳ урсам, тўкилар кўзимнинг ёши,
Шу каллалар менинг ўғлимнинг боши.
Қажга айланган шум фалакнинг гардиши,
Илоҳим, қурсин пошшонинг иши,
Кўп бўлди-ку, мендай шўрнинг койиши».
Чинқириб чиқади айёр довуши.
Фалакка чиқади йиғлаб нолиши,
Қошида йўқ бунга ҳамроҳ ҳеч киши,
Биров билан бунинг бўлмади иши.
Болам дейди бунда бўзлаб йиғлайди,
Зулмман Қорахон олиб келганди,
Бировнинг қўлида кўзим ўлганди,
Ўлиги бесоҳиб бўлиб қолганди,
Бул мунглиқ энаси йиғлаб турганди.
Узоқ йўлдан Шакар буни кўрганди,
Болам, дейди, кампир бўзлаб тургандир.
Хазон бўлиб боғда гуллар сўлибди,
Ўртанган ўтларга жоним солибди,
Пошшонинг зулмиман бунда келибди,
Ажал етиб паймонаси тўлибди.
Соч ёйиб энаси йиғлаб турибди,
Қорахоншоҳ бизга азоб берибди,
Мазгилимни ул чўлистон қилибди.
Бу сўзди айтиб кашмир йиғлаб турибди,
Шакарбек устига яқин келибди.

Шакарбек кампирни кўриб, ўзининг энаси эсига келиб, отининг бошини буриб, кампирга қараб, бир сўз айтиб турган экан:

Менинг урушимда ўғли ўлганди,
Ўғлининг ўлганин келиб кўрганди,
Болам деб бу шўрли йиғлаб турганди.
Икки ўғлидан тириклай айрилиб,
Менинг энам шундай йиғлаб юрганди;
Фарзандим деб менга раҳбар бўлганди,
Қонлар ютиб Қуёнқида қолганди,
Йиғлов билан умри ўтиб юрганди,
Кел-э бу кампирнинг кўнглин сўрайин,
Ўғлининг ўрнига ўғил бўлайин,
Бу кампирни мен ҳам энам қилайин,
Ночор-да шўрлининг кўнглин сўрайин.
Бу сўзни ўйлаб Шакар бурилиб туради,
Болам, дейди, кампир ўзин уради.
Кампирнинг ҳолини Шакар сўради,
Бу кампирга меҳрибонлик қилади:
«Фалак жабри сенга зулм қилганди,
Шум фалак бошингга савдо бўлганди,
Бирғазода икки ўғлинг, ўлгандир,
Менинг энам сендай йиғлаб қолгандир,
Ўғлингнинг ўрнига ўғил бўлайин,
Кўп йиғлама, сени энам қилайин,
Мазгилимга сени олиб борайин.
Ғариб бўп қопсан, ҳолинг сўрайин,
Мен билмайман узоқ йўлдан келибсан,
Келиб ёнган ўтга дучор бўлибсан,
Болаларинг ўлигини кўрибсан,
Қонлар йиғлаб, қаттиқ кунда қолибсан.
Менинг бошим сендай гангиб қолганди,
Менинг энам сендай йиғлаб юрганди.
Келгин, менга эна бўлгин, моможон!
Мен сўрадим келиб сенинг ҳолингни,
Йўқламагин ўлиб кетган ўғлингни,
Мингин отга, жоним энам, кел энди.
Ёлғиз бу чўлларда абгор бўласан,
Кўп йиғлайсан, ғариб бўлиб ўласан,
Ўлганлардан нима фойда кўрасан?
Нодон кўнглинг бундай қилиб бўлмагин!
Мен кетган сўнг ўзинг ёлғиз қолмагин!

Қашқир-қобонларга емиш бўлмагин,
Кел, мингашгин, эна, мендан қолмагин!
Бирга-бирга маконимга борайик,
Сендайин мискиннинг кўнглин олайик.
Мени кўп ўртади сенинг довушинг,
Қошингда йўқдир қавми-қариндошинг.
Тулки-шағал еб кетади гўшингни,
Шакарни куйдирди сенинг нолишинг.
Мендайин ночорнинг кўнглин бўлгайдир,
Оқ суг берган энам эсга келгандир.
Менинг энам сендай йиғлаб қолгандир,
Ул сабабдан Шакар раҳбар бўлгандир,
Кўп ҳаяллаб мени маҳтал қилмагин,
Юргин, момо, бул аҳволда бўлмагин,
Энам, дедим, сўзим ҳазил билмагин!
Кўп айланиб аҳволингга қарадим.
Бул ўликдан ҳосил бўлмас муродинг,
Сенинг учун турар Шакар фарзандинг.
Йиғлаганинг басдир, бўлди муддатинг,
Кўп йиғлама, эна, кетди қувватинг!
Икки ўғлинг бошин бағрингга босиб,
Йиғлайсан чўлларда ақлинг шошиб.
Бўзлаб қопсан сен бўтангдан адашиб,
Қўйгин, эна, келгин менга ёнашиб».

Бу сўзни эшитиб, Шакарбекка қараб кампир ҳам
бир сўз айтиб турган экан:

Сўзингни эшитдим сенинг, Шакаржон,
Оҳ тортсам қурийди танимда дармон,
Юрагимда кўпдир менинг юз армон,
Бош шикаста, шўрман қандай қиларман.
Қорахон зулмидан йиғлаб турарман,
Кумушдандир қарчиғайнинг чегаси,
Олтин бўлар кировка тўн ёқаси,
Болам эди ўлигимнинг эгаси.
Ул сабабдан мен ҳам сочимни ёйиб,
Менинг ҳам ўлигим бўлди бесоҳиб.
Кўрдим мен ҳам Шакар меҳрибонимни
Пари деб эшитдим олган ёрингни.
Пари халқи малак қоти бўлади,
Тусмол билан ҳар бир сўзни билади.
Бизларни айёр деб, гумон қилади,

Армон билан менинг бошим юлади.
Мазгилим, деб мени олиб борасан,
Обборсанг қонимга зомин бўласан
Одамзодга пари дўстлик қилмайди,
Рост сўз айтиб, ишонтириб бўлмайди,
Одамзод сўзига қулоқ солмайди.
Пари халқи билганидан қолмайди,
Бу сўзга сен ишонмасанг бўлмайди.
Қулоқ солгин менинг бул нолишимга,
Раҳбар бўлиб, болам, келгин қошимга,
Олиб бориб бало бўлма бошима.
Қулоқ солгин, болам, айтган тилима,
Бирга борсам сенинг мазгил элингга,
Совға тилаб ёринг чиқса йўлингга,
Совға берсанг мени шундай ёрингга,
Жабр қиласан-ку менинг жонима:
Ул паризод билмаганим билдирар,
Дўст йиғлатиб душманимни кулдирар.
Раҳм қилмас, сенинг ёринг ўлдирар,
Кетгин, болам, ундай жойлар не даркор?
Ул паризод ёринг жуда ҳам айёр,
Дунёдаги ўтган ишдан хабардор.
Ҳар жондорнинг ул ҳам тилини билар,
У сабабдан унга ошна аждаҳор,
Қасд қилганман ҳеч ким бўлмас баравар.
Армонман ўлмасин мендай муштипар.
Шакар болам, сенга сўзим шул бўлар,
Албатта, ёрингдан бўлгин хабардор!

Бу сўзни эшитиб Шакарбек: «Эй эна, мен сени энам десам, мазгилимга олиб борсам, ҳеч замонда киши ҳам ўз энасини хотинига совға қилиб берадимми?! Сен икки ўғлингдан ўла айрилгансан, мен бўлсам, энамдан тирик-лайин айрилганман». Бу сўзни Шакардан эшитиб кампир: «Не билай, болам, ўзинг биласан-да» деб Шакарнинг отининг кетига мингашади. Кампир мингандан кейин от кишнай берди. Нимага кишнаганини Шакар билмади. Бу от гапирар эди. Бу отнинг тилига Гулгун пари тушунар эди. Кишнаган товуши Гулгун парининг қулоғига етди. От бу сўзни айтиб, кишнаб бораётиб эди:

«Гулгунойим, қулоқ солгин тилимга,
Армон билан душман минди белимга.

Насихат айтгайсан, аҳмоқ ёрингга,
Шу айёрни совға тила қўлингга.
Бундай кунда билмаганим билдирди,
Аҳмоқ ёринг бир душманни миндирди.
Айёр миниб оч белимни толдирди.
Дод айласа, эшитмагин сўзини,
Ўлдир, омон қўйма кампир ўзини,
Ўлдирмасанг, қабоҳат кун қилади,
Кўрмаган кунларни сенга солади,
Шакарбекдан сени жудо қилади.
Паризодсан, эшит менинг додимни,
Безовта қилди ҳайвон зотингни,
Хафа қилар сендай паризотимни,
Мен билмадим Шакар валламатиингни.
Бу айёрни кўриб қолмас тоқатим,
Ҳозир кетгандай бўп бошдан давлатим,
Аҳмоқ экан Шакардайин бекзотинг,
Қуйиб кетди менинг қилган меҳнатим.
Мени миниб овдан қайтиб келади,
Йўл устинда бул айёрни кўради,
Мендай ҳайвон кўриб ҳазар қилади.
Нодон тўранг туриб кўнглин сўради.
Бир айёрни эна қилиб олади,
Бу балони сотиб олиб келади.
Бадбахтни ўлдирсанг яхши бўлади».
Ҳайвон зоти шу хабарни беради,
Отнинг сўзин Шакар асло билмади,
Ўтирган еридан Гулгун туради,
Отнинг сўзи қулоғига боради.
Шакарнинг йўлига ойим қаради,
Олис йўлдан оти кишнаб келади.
Қандай савдо дейди, ҳайрон бўлади!
Гулгуннинг қошига яқин келади.

Гулгун пари шундай қаради, Шакарбекнинг орқасида маймундай чўнқайиб бир кампир мингашиб келаетир. Буни кўриб, Гулгуной Шакарбекка қараб бу сўзни айтиб турган экан:

Хон тўра, миндинг бедовга,
Ҳар кун чиқибсиз овга.
Шу кампирни, жоним тўрам,
Ёрингга бергайсан совға.

Миндириб келибсиз душман,
 Сўнгра қиларсиз пушаймон.
 Имонсизга бермай омон,
 Солай мунга охир замон,
 Совға беринг-да, Шакархон
 Қулоқ сол сўйлаган тилга,
 Совға беринг муни қўлга,
 Еткизмайин ҳеч мазгилга,
 Ажаб келди бизнинг элга.
 Мендай оймнинг кўнглин бўлибсан.
 От сағрига бир айёрни қўйибсан.
 Овга бориб ўлжалй бўп келибсан,
 Хон тўрам, нодоннинг ишин қилибсан.
 Жодугарлик қилиб йиғлаб турибди,
 Ҳийла билан, хоним, ақлинг олибди,
 Айёрлик қип бул мингашиб келибди,
 Гулгунойим бул кашмирни билибди,
 Ул сабабдан совға сўраб турибди.
 Қайишаман тўрам, сенинг ҳолингга,
 Бул қурғурни бергин менинг қўлимга.
 Мен қилайин бу айёрнинг ишини,
 Раҳм қилмай тандан кесай бошини,
 Тулки-шағал еб кетади гўшини,
 Шуйтиб ўлдирайин ёмон кишини.
 Бу хатолик хоним сендан ўтибди,
 Шу бадбахтнинг қадами мунда етибди,
 Бу сўзларни Гулгунойим айтибди,
 Қурғур кампир кўзи аланглаб ётибди.

Бу сўзни эшитиб кампир Шакарбекка қараб: «Болам,
 мени миндириб келдинг, ўзим айтган ердан чиқди», де-
 ди. Шакарбек бу сўзни эшитиб, Гулгун парига мана,
 нима деб турган экан:

Мендайн мардларнинг ҳолин биледи,
 Ғайратли ғанимининг бағрин тилади.
 Балки кампир менинг энам бўлади
 Бундай десанг, сендан кўнглим қолади,
 Гулгунойим, хизмат қилсанг бўлади,
 Мендай тўранг энам деб обкелади.
 Майдон бўлса, бедов отлар чопилар,
 Қўп чопилса, хаса тулпор собилар,
 Хизмат қилсанг бекнинг кўнгли топилар,

Бу қампир энамнинг кўнгли шод бўлар.
Бул сўзларни айтма, Гулгун зулфакдор.
Мен ҳам ўз юртимда даврон сураман,
Энамнинг ўрнига энам қиламан.
Меҳрибон бўп буни олиб келаман,
Шунинг кўнглин топсанг хурсанд бўламан.
Энам дейман кўп эътиқод қиламан,
Ҳозир туққан энамдайин кўраман!
Сўзингни кўнглимга оғир оламан,
Уйқусидан учган шунқор бўламан,
Ҳар на сўзим сенга айтиб тураман.

Шакарбекдан бу сўзни эшитиб, Гулгун пари унинг сўзидан ўтолмай отдан ночор тушириб олди. Утириш манзилига бошлаб олиб келди. Гулгун парининг кўнглида шумлиқ гаплар турди. Шакарбек энам деб юрди. Бу кампир ҳам жуда эпчиллик қилди. Бели букрайиб, қулоғи тикрайиб, хизмат кўрсатиб, Гулгун парининг ҳам ақлини олди. Гулгуннинг кўнглидаги душманлик ҳам чиқиб кетди.

Орадан неча вақт ўтди. Кампир кўнглидаги гапани буларга билдирмай юрибди. Орадан олти ой ўтди. Биров-бировининг душманлиги эсига келмай кетди.

Бир кун кампир туриб айтди: «Болам, икковинг ҳам жуда саҳройсан! Ахир подшолик шавкатида, подшолик давлатида бир хил ўтиришлар, соз, суҳбат, ичишлар бўларди. Бундай гапни икковинг ҳам билмайсан». Шакарбек туриб айтди: «Отам пошшо бўлган билан бизлар етти ёшга кирганча ўқиб юриб эдик. Унда бекликда ўлтириб кўрганимиз йўқ. Етти ёшда элдан бадарға бўлдик. Гулгун пари билан ёлғиз ерда ўтирсак, ким билан суҳбат қураимиз». Кампир: «Бўлмаса мен сизларга бир ўлтириш таълим берайин. Сизлар бундай саҳройи бўлиб кетманглар», деб Шакарбек билан Гулгун парини ўтқазиб, лаганни қўлига олиб, тўлдириб шароб солиб, олтин косани қўлига олиб, косагул бўлиб, бу сўзларни айтиб, шароб сузиб бераётир:

«Ҳаққа етгай айтган нолам,
Гулгун пари сендай санам,
Суянганим Шакар болам!
Косагул бўлгандир энанг,
Олинг, алла-ёр, алла-ёр!

Қоса бердим қўлим толиб,
Бул косага шароб солиб,
Ўтиришни таълим олиб.
Қийгани гулгун қирмизи,
Шакаржонинг сарвинози,
Қоса берар кампир ўзи,
Келин алла-ёр, алла-ёр!
Богда очилган гул-ғунчалар,
Ҳолинг билмас бир нечалар
Олин Гулгун оймчалар.
Болам алла-ёр, алла-ёр!
Энанг сенинг-ақлинг олди,
Ўтириш таълими шулди,
Энанг сенга хизмат қилди.
Оша юртдан бунда келиб,
Мен мажлисни таълим бериб,
Икковинг ҳам ойдай тўлиб,
Чорқўрғонда ақлим олиб,
Бир-бирингдан ҳуснинг ғолиб,
Ича бер, келин, буралиб,
Олинг, алла-ёр, алла-ёр!»
Хафа фалак солма зулум,
Осон бўлганда мушкулинг
Келишимман Шакар ўғлим,
Иккови ҳам жону-дилим,
Олинг, алла-ёр, алла-ёр!
Бадани қизиди Шакар,
Қабатида Гулгун дилбар.
Қоса беради бул айёр,
Ҳийла билан ишин қилмоқ.
Ақлин олиб бул жодугар,
Қўнглидагин билмас Шакар
Ҳийлани ишлатиб кампир туради,
Қалласи қизиди энди билади.
Бир шиша ароғи бордир кампирнинг,
Шул вақтгача билдирмайин юради.
Буларнинг кўзини кампир олади,
Лаганга ароқни энди солади.
Шароб, ароқ аралашиб қолади.
Уст-устига кампир сузиб беради.
Бул душманни билмас Шакардай тўра,
Оҳ тортганда қадди бўйи букилди,
Бош айланиб, кўздан ёши тўкилди.

Энди маст бўп, Гулгунойим йиқилди.
Қизиган, билмайди Шакардай номдор,
Бепарво бўп ичаётир боякбар,
Бошлари айланиб ақли ҳам кетар,
Бир палла маст бўлиб йиқилди Шакар,
Утириш суҳбати шундай бўп ўтар,
Бу ишларни ахир қилди жодугар.
Айёрнинг ўзида қолди ихтиёр,
Гулгун, Шакар бунда маст бўп қолади,
Лаган — анжомини йиғиб олади.
Туриб Шакарбекнинг ёнин қаради,
Аждаҳорнинг шохин топиб олади.
Бу кампирнинг вақти хуш бўп туради,
Нима бўлганини булар билмади.
Бул бозингар шундай ишни қилади.
Шохни олди, иши мавжуд бўлади,
Гулгуннинг қошига яқин келади...
Гулгунни кўтариб айёр жўнади,
Шул замонда тоққа келиб қолади.
Аждаҳорнинг ўнг шохини уради,
Тоғ очилиб равон йўлни беради.
Бу далага кампир чиқиб қолади,
Шул замонда чап шохини уради,
Қадимгидай тоғ беркилиб қолади.
У кампирнинг ишин Гулгун билмади,
Ишин ўрин қилди шундай жодугар.
Қамиш орасида паланг оти бор,
Бориб отин олиб келди бу айёр.
Гулгуннинг қошига қилгандир тайёр,
Маст бўп ётир Гулгунойим беҳабар,
Гулгунойининг билмаганин билдирди,
Ханжар урмай жигар бағрин тилдирди.
Гулгунойни паланг отга миндирди,
Мастликда кўтариб миндирди айёр,
Олдига ўзи минди шу жодугар,
Не ишларни қурғур кашмир ўйлади,
Пўта билан Гулгунойни бойлади.
Ўзи билан бирга тутиб Гулгунни,
Паланг отга уни чориб тайлади,
Шакар беги изза бўлиб қолди деб,
Ёруғ дунё қайда, Шакар ўлди деб...
Гулгунойдан Шакар жудо бўлди деб,
Бу сўзни ўйлаб мурватини буради,

Паланг оти кўкка учиб жўнади.
 Бу мастликда Шакар шундай қолади,
 Бир-биридан жудо бўлиб боради.
 Шул замон ҳавода учиб жўнади,
 Осмонда яшиндай кетиб боради.
 Гулгуннинг ҳуши ўзига келади,
 Кўзин аста очиб шундай қаради,
 Булут билан аралашиб боради.
 Ҳарчанд қараб Шакарбекни кўрмади,
 Тўрасини энасидан сўради;
 Қаерда юрғибмиз эна муштипар,
 Бирга эдик кўринмайди бек Шакар?
 Кўнглим паришондир, хаёлим элтар,
 Қаерларга келдик, эна муштипар?
 Энам бўлиб унинг корин қилдингми?
 Тўрамнинг танидан бошин юлдингми?
 Ҳийла билан эна мени олдингми?
 Кўз кўрмаган ерга олиб келдингми?
 Ҳозир кўнглим булут билан баравар,
 Қандай бўлиб қолди тўрам бек Шакар?
 Ҳозир мен ҳам аҳволимдан беҳабар,
 Сендан савол сўрар мендай гажакдор.
 Бул ишингдан, эна, бергайсан хабар,
 Тагин бизни жудо қилма жодугар!
 Бу сўзни айтиб Гулгунойим сўради,
 Мастлик тарқаган йўқ кўзин юмади.

Бу сўзни эшитиб кампир унга тасалли бермоқ учун
 шу сўзни айтиб турган экан:

«Ўтириш суҳбати шундай бўлади,
 Одам кўнгли ҳаво талаб қилади.
 Мазгилингда ўлтирибсан, Гулгуной,
 Асли кўнглинг кўкка учиб боради.
 Ўлтириш қизиса шундай бўлади,
 Учамиз деб одам мажлис қилади.
 Хаёлингга неча гаплар келади,
 Шаънингга бул энанг душман бўлади.
 Шунинг учун ҳамма мажлис қилади,
 Шакарбек ҳам бир хизматда юради.
 Хафа қилмай дедим сендай санамни,

Сен сўрадинг бунда Шакар боламини,
 Кўп яшасин Шакар болам ўлмасин,
 Хаёлинга ҳеч бир гаплар келмасин,
 Шумлиги йўқ эна, душман бўлмасин,
 Кўнглингни бўлмагин сендай паризод,
 Овга кетса, Шакар келар валламат.
 Бошингда йўқ сенинг шумлик аломат,
 Тўрангни кўрасан соғу саломат.
 Кўнглингни бўлмагин сендай паризод,
 Мазгилингга болам қургансан суҳбат».
 Қампир сўзи қулоғига киради,
 Хаёлида мазгилим деб боради.
 Бу сўзларни айтиб айёр қаради,
 Қорахоннинг юртин айёр кўради.
 Паланг отнинг чап қулогин буради,
 Шаҳарга қуюлиб кетиб боради.
 Қорахон тахтига бориб қўнади
 Гулгунойни Қорахоншоҳ кўради,
 Кампирнинг ишига қойил қолади,
 Гулгунойни бунда танҳо етқариб,
 Кўп қилмаган ишни ёлғиз битқариб,
 Кампир ишин кўриб дунёлар сочиб,
 Қулиб келди шоҳи, баҳрини очиб,
 Шоҳнинг ишин кампир ўрин қилади,
 Хизматига зару зевар беради,
 Шаҳар халқи бари келиб кўради,
 Кампирнинг ишига ҳайрон қолади.
 Қорахоннинг кўнглидаги иш бўлди,
 Пошшолик давлати одамга тўлди,
 Ҳамма ҳам эшитиб кўрмоққа келди.
 Ҳуши ўзига келиб Гулгуной турди,
 Кўзин очиб шундай шаҳарни кўрди.
 Бул ишга шул замон кўп ҳайрон қолди,
 Тушимми, ўнгимми, менга не бўлди?
 Неча бир хотинлар йиғилиб келди,
 Санам қизлар келиб томоша қилди.
 Қабул қилсин, деди, шоҳи гапирди,
 Бу юртга келганин Гулгуной билди.

Гулгуной бул юртга келганин билиб айтди: «Мен бир одамзодга текканман. Унинг ҳозир ўликми-тирикми, қандай эканини билмайман. Ҳозир кўзимни очиб сизларни кўрдим», деб бу сўзни айтиб турган экан:

«Ҳозир аҳволимни кўриб йиғлайман,
 Қорахоншоҳ, сендан мақсад сўрайман,
 Олтойгача мен йўлларга қарайман,
 Оларман, деб нодон кўнглинг бўлмагин.
 Пошшо бўлсанг, менинг сўзим тинглагин,
 Сенга айтган менинг арзим шу бўлар,
 Менга ҳамроҳ бўлсин сап-санам қизлар
 Олтойгача мен турарман барқарор.
 Олтин кўшқу мунаққашли манзиллар,
 Шундай жойни менга тузатмоқ даркор,
 Шоҳим, бўлгин бул сўзимдан хабардор,
 Бу сўзларни айтди Гулгун зулфакдор,
 Менинг ишим қилиб келган жодугар,
 Тирикми, ўликми қолган бек Шакар.
 Олтойгача мен қарарман муқаррар,
 Ҳозир бўлма, Қорахоншоҳ, харидор.
 Бу хаёлинг хомдир, хоним, муқаррар,
 Олтойгача муддат бермагинг даркор.
 Яхши билан айтган сўзим шул бўлар,
 Ҳозир оҳ тортаман ёшим сел бўлар,
 Турган жойим менинг энди чўл бўлар,
 Кўз ёшима менинг ёқам ҳўл бўлар».
 Бул сўзларни айтди Гулгундай дилбар.
 Маъқул тутди катта-кичик турганлар,
 Шоҳдан инъом олиб хизмат қилганлар.
 Қабул тутди Қорахоншоҳ зўрабор,
 Гулгунойга қирқин каниз хизматкор.
 Қорахоншоҳ тайин қилди кўп қизлар.
 Гулгуннинг амрини шоҳи қилади,
 Уста хизматкорнинг барин йиғади,
 Гулгунойга шундай кўшқи солади.
 На ерга тегмайди, нада осмонга,
 Ўртада муаллақ шунда турсин деб,
 Ҳар ким ҳунарини сарфлаб кўрсин деб,
 Мунаққашли, бари олтин бўлсин деб,
 Ишқи оғиб Гулгун ҳавас қилсин деб,
 Биз билан паризод ўйнаб-кулсин деб,
 Пошшо тайин қилди, даврон сурсин деб,
 Гулгунойнинг кўнглидаги бўлсин деб.

Бу сўздан сўнгра Қорахон ўз шаҳридаги соп ҳунар-
 манд усталарини йиғиб, бир олтин кўшқ солиб берди.
 Соп яхши қизлардан хизматкор танлаб, бу олтин кўш-

кида Гулгун парининг хизматига кўйди. Қирқин қизлар унинг хизматида бўлди. Олти ойга муҳлат олди. Олти ойгача Қорахоншоҳ Гулгуннинг қошига бормас бўлди. Гулгун Шакарбекнинг йўлида интизор бўлиб, неча кунларни ўтказди. Шунда орадан неча вақт ўтди. Гулгун парини олиб борган «энаси» Гулгун парининг кўнглини сўрагани унинг кўшига бориб қолди. Гулгун пари «энасини» кўриб, қирқин канизларга қараб, бул сўзларни айтиб турган экан:

«Бу оҳимни бир облога еткарди,
Ёлғиз эдим ҳожатимни биткарди,
Энам мени Шакарбекдан қутқазди,
Шукур қилай яхши ерга етказди.
Жуда ҳам сийланглар келган энамни,
Кўнглимдан чиқарди ғубор-аламни,
Мен қиларман бу энамдан даъвомни,
Шу бугун ўчимни олар чамамди,
Момони кўрганда кўнглим хушди,
Вақтли хушда қиларман ўлтиришди».
Устига кийгани Гулгун қирмизи,
Ақлингни олади жодугар кўзи.
Хизмат қилар Гулгунойнинг канизи,
Вақти хуш бўп турар кампирнинг ўзи.
Гулгунойнинг эътиқодин билади.
Сачраб канизлар ўрнидан туради,
Кампирга шул замон таъзим беради.
Бу айёрни қизлар тўрга чиқариб,
Қабат-қабат энди либос солади,
Гулгуннинг ёнида бул ўлтиради,
Гулгунойга ҳамроҳ шундай айёри.
Гулгуннинг кўнглидан кетмас ғубори,
Эсида бор Шакарбекдайин ёри.
Кўнгли учун вақтин хушлаб туради,
Момосиман қилди бул ўтиришни,
Момога беринглар қовурма гўштни!
Бу сўзни канизлар энди эшитди,
Гулгуннинг сўзини қулоққа тутди,
Тура кўп қизлари хизматни қилди:
Кампирнинг олдига дастурхон солди.
Қизлар ҳурмат қилар Гулгун бувишни,
Шундай олиб келди қовурма гўштни,
Боз устидан олиб келди канизлар

Писта, руста, қандалат аралашти,
 Гулгун юрагига солган оловни,
 Боз устидан торта берди канизлар.
 Шербоз эти билан пишган паловни,
 Бу кампирнинг вақти хуш бўп қолади,
 Гулгунойдан жуда кўнгли тўлади,
 Гулгун шумлик билан иззат қилади,
 Кампир кўнгли шундай хурсанд бўлади,
 Шунча ҳам таомнинг энди устидан
 Қоракўли қовун сўйиб беради.
 Икки эгнидан кампир дамин олади,
 Кампир жуда тип-тикка бўп қолади,
 Шундай қилиб бунга хизмат қилади,^{*}
 Гулгуной айёрнинг ақлин олади,
 Бу хизмат кампирга тайин бўлади,
 Бу сўзларни Гулгун айтиб туради.
 Қуйган қуллар қарс уради сонига,
 Кампир жабр қилди Шакар жонига,
 Ўт қўйиб келгандир хонимонига,
 Етолмайин мендай хиромонига,
 Каниз, келгин Гулгунойнинг ёнига!
 Хизмат қилинг мендай ойим шаънига!
 Ўйлаб турса яшин тушар танига.
 Шундай қип сийладинг келган момоди,
 Кеч қолмай ўчимни олар чамамди.
 Қулоқ солинг айтган дурга¹,
 Ҳақ деб тушинглар садирга,
 Тепа беринг бирга-бирга.
 Бу сўзни айтади дилбар,
 Шубаниб² бунда қирқинлар
 Гулгун нима деса қилди,
 Кампирни ўртага олди,
 Гулгунпари бошлаб берди,
 Қизлар чиқади устига,
 Кампир қолади остига,
 Тепаётир якка-якка,
 Тутуни чиқиб фалакка,
 Ошиқ эди Шакарбекка,
 Гоҳи олчи, гоҳи чикка,
 Кўзлаб тепади киндакка.

¹ Дурга — дур каби сўзга демоқчи.

² Шубаниб — чаққон бўлиб.

Шундай бўлди ўлтиришлар,
 Шиш нағалли келган миخلي ковушлар
 Кампирнинг қорнига симдайин ботди,
 Қоракўли кампир еган қовунлар
 Кампирнинг ичидан пиртиллаб кетди,
 Ҳаммаси тушиб садирга,
 Тепиб ётир бирга-бирга
 Ҳа денглар, қизлар, ҳа денглар!
 Бу кампирнинг билмаганин билдирди,
 Дўсти ғамгин, душманини кулдирди.
 Айҳо, деб, қизлар, айҳо деб,
 Садир тепиб, бу кампирни ўлдирди.
 Не ишларни кампир бунга солади,
 Гулгун бу айёрдан ўчин олади,
 Бу дунёдан кашмир фано бўлади,
 Шундай бўлиб энди айёр ўлади.
 Улганини Гулгунойим билади,
 Кампирнинг ёнини Гулгун қаради.
 Аждарҳонинг шохин топиб олади,
 Чопонига хўп беркитиб юради.
 Тилсимот дуолар битилган шохда,
 Бу шохни топдиёв ўлдирган чоқда.
 Тасалли бўп, Гулгун вақти хуш бўлди,
 Аждаҳор шохини ёнига солди,
 Айёрлик билан кампир ўлиб кетди,
 Канизларман ушлаб кўшқидан отди,
 Неча кун ўлиги кўчада ётди.
 Гулгунойим шундай ишни қилибди,
 Кўнглида Шакарбек бунинг турибди.
 Оҳ тортади, тўрам қандай бўлибди?!
 Кўшқидан канизман Гулгун қараса,
 Расталарда қаландарни кўрибди,
 Қаландарлар талқин айтиб юрибди.
 Қаландар сардори кўрса бир киши
 Шакар деб ҳар замон бул оҳ урибди!

Шунда Гулгун пари Оққиз деган канизини буюриб
 бу сўзни айтиб турибди экан:

«Ғам билан сарғайди гулдайин дийдор,
 Кўп диққатлиқ ошиб кетди канизлар!
 Айтиб келгин бориб шундай, қирқинлар
 Расталарда юрган қирқ бир қаландар..

Уқитсак кетарми кўнгилдан ғубор?
 Диққат бўлдик, вақтимизни хушлайик,
 Айтиб келинг, бизлар суҳбат бошлайик,
 Бул шикаста кўнглимизни хушлайик,
 Оққиз ойим, диққатликни ташлайик.
 Хафаликдан ойим ўйнаб кулмади,
 Бул диққатлиқ бизга фойда қилмади,
 Ҳеч ким бизнинг ҳолимизни билмади.
 Мен йиғлаб ўткардим қишу ёзимни,
 Бул дунёда хаста қилиб ўзимни,
 Оққиз ойим, қулоқда тут сўзимни,
 Қаландарни айтиб келмоқ лозимди.
 Кўшкенинг пастига жамлаб кўрайик,
 Сўзин пайвастига қулоқ солайик,
 Биз кўшкида хўп томоша қилайик,
 Пастда туриб кўра берсин халойиқ.
 Қаландар сўзига толиб бўлибман,
 Бу гапларни сенга изҳор қилибман.
 Ҳаялламай бориб келгин туриб сан».

Оққизга Гулгуноӣ бул сўзни айтди,
 Шул замон у каниз туриб ҳам кетти,
 Бу кўшкидан пастга тушиб канизак
 Растани оралаб шундай йўл тортди,
 Қаландарни шундай излаб борибди.
 Қаландар кўчада ўқиб турибди,
 Қаландарга бул рўпара бўлибди.

Ширинбек қаландарларга қўшилиб, шу қирқ қалан-
 дарга сардор бўлиб, бу шаҳарда юриб эди. Ширинбек-
 нинг айтиб турган сўзи:

Қўйинг ўз ҳолимга мени
 Қаландар бўлганим-бўлган,
 Бунда ваҳдат майин ичиб,
 Дунёнинг молидан кечиб,
 Самандар бўлганим-бўлган.
 Аждаҳордан ўлди Шакар,
 Эмикдошим топмай хабар,
 Қаландар бўлганим-бўлган.
 Оғам деб кўзим ёшладим,
 Шоҳлик шавкатин ташладим,
 Қулоқ кийиб, йўл бошладим,
 Очилмади менинг бахтим,

Бузилгандир бунда рахтим,
 Балки сабил бўлган тахтим,
 Ҳали ёшман, камол вақтим,
 Қаландар бўлганим-бўлган.
 Тарк айладим мосувони.
 Изладим фоний дунёни,
 Шакар эмикдошим қани?
 Шарҳи дилим кимга ёзсам,
 Оҳ урсам, маҳшарни бузсам,
 Шакар деб дунёни кезсам,
 Шакар деб элдан дарбадар,
 Шакарбекни ютди аждаҳор.
 Ахтариб кўрдим кўп шаҳар,
 Расгада баққол, косиблар,
 Шакарбекдан топмай хабар
 Кўрган борми, билган борми, ёронлар?!
 Неча дарбанддан ошганман,
 Утдай бўлиб туташганман,
 Шакарбекдан адашганман.
 Кўрган борми, билган борми, ёронлар?!
 Айрилиқ ўтига бағримни доғлаб,
 Мен юрибман Шакарбекни сўроғлаб,
 Умрим ўтди фироқида қон йиғлаб,
 Қаландарман кўзда селоба ёшим,
 Бедарак йўқ бўлди ул эмикдошим,
 Қирқ қаландар менга ҳамроҳ, сирдошим,
 Шайдулло, деб чиқар бунда довушим,
 Кўрган борми, билган борми Шакарни?

Ширинбек шу сўзни айтиб туриб эди, Оққиз қаландарга шу сўзни айтиб турган экан:

Яна баҳор бўлса, очилар гуллар,
 Гулни кўрса, маст бўп сайрар булбуллар,
 Булутлар маст бўлса чайқалар кўллар,
 Сўзимни эшитгин қирқ бир қаландар,
 Ёшга тўлар ҳар вақт жодугар кўзи,
 Биз бўламиз Гулгунойнинг канизни,
 Келсин деб чорлайди бувишим сизни,
 Элчи қип юборган оймича бизни,
 Ҳаёллатиб маҳтал қилма канизни.
 Сизни Гулгуной ўқитиб кўради,
 Сўзинг ёқса кўп дунёлар беради,

Баққоллардан нима унум қилади?
Қаландарлар йўлинг бўлиб қолади.
Мендай каниз сизни олиб боради,
Бувишимиз Гулгунойдак зулфакдор.
Беш пул, тўрт пул тилаб юрган қаландар,
Шундай ойим сўзингизга иптизор,
Келсин деб чорлайди бувишим сизни,
Қаландарлар, эй подонлик қилманглар,
Камбағал томири тортиб турманглар,
Худо берган кўп дунёдан қолманглар,
Ҳаёллабсиз кейин тортар бўлманглар,
Аччиғланса армон билан ўлманглар!
Интиқ қилма сарвинозни,
Обод бўлар бул шаҳари,
Шундай бўлди ихтиёри,
Қорахонпошшонинг ёри,
Асилзода ўзи пари,
Гулгуннинг қўлида, билсанг
Бул шаҳарнинг ихтиёри.

Бу сўзни эшитиб, Ширинбек ҳам бир сўз айтиб турган экан:

Келган йўлингга бора бергин, канизак!
Қаландарлар ўз ҳолини билади,
Ҳолин билган тўғри йўлга юради,
Тўғри одам нима гуноҳ қилади?!
Аёллар талқинни нима билади?!
Қулоқ солиб эшит айтган тилимга,
Бора бер канизак келган йўлингга!
Ажал етса бунда одам ўлади,
Шоҳнинг суҳбатида нима қилади?
Ўз тенгиман қаландарлар юради,
Худо берганини элдан олади,
Бора бер қаландар нима қилади!
Бу сўзни айтиб Ширин қайсар туради,
Кета бер канизак келган йўлингдан,
Неча сўзлар ўриб чиқди тилингдан.
Дунё моли даркор эмас ҳеч бизга,
Ширин айтди бу сўзларни канизга!

Бу сўзларни эшитиб қошидаги қаландарлар айтди:
«Ширинбек, бу кирановлик нимага керак? Юринг, борамиз!
Бизнинг сўзимизга тушуниши зарур эмас. Тушун-

маса тинглаб турсин. Бу подшонинг янги олган нақ су-
яр хотини эмиш. Шу ерга бориб, телпагимиз қайқайиб,
у ёқдан-бу ёқдан беш-олти оғиз сўз айтиб қайтамиз.
Агар сўзимиз ёқиб кўпроқ нарса берса, қаландархонада
бангни уриб, кайфни суриб ётамиз».

Бу сўз маъқул тушиб, Оққизга эргашиб қирқ бир
қаландар кўшкининг остига келди. Қаландарларни кў-
рай, деб Гулгун пари канизлари билан саф тортиб ўтир-
ди. Қаландарлар сўталарини¹ санчиб, кади мадбахларни
сўтага илиб, шайдулло деб, қирқ қаландарнинг сардо-
ри шу сўзни ўқиб турибди:

«Сен эшитгин ночор қулнинг арзини,
Олмадай сўлдириб, гулдай тарзини,
Оттим сарҳовузнинг ёлғиз ғозини,
Қирағай, шакаман бўлган қаландар!
Ҳеч кимга ботмади қаландар арзи,
Отган ғозим экан энамнинг ғози,
Кенжа ойим бизни шоҳга чақибди,
Айтган сўзи отамизга ёқибди!
Бир ноҳақ тухматни кўрган қаландар!
Сен эшитгин қаландарлар зорини,
Бойловли кўрганмиз жаллодларини.
Дод деганда эшитмаган тилини,
Бойлагандир кўзи билан қўлини.
Қулоқ соб эшитинг айтган нолага,
Банда кўнар ҳақдан келган чорага,
Аловхўжа келиб тушди орага,
Аловхўжа пирни кўрган қаландар.
Қўлим бойлаб хунхўр жаллод ҳайдади,
Гулбаданга аччиқ қамчи тайлади,
Қулоқ соб, эшитгин айтган нидога,
Энам чиқиб жонни қилди садага.
Эшитмади гуноҳкорлар зорини,
Бандиликда кўрдик Мансур дорини,
Мансурнинг дорини кўрган қаландар.
Бошим кесиб дорга тортмоқ жаллодлар,
Мансур дорда Ширин, Шакар гуноҳкор,
Аловхўжа Мансур дордан қайтарар,
Валининг сўзини билди мухтасар,

¹ Сўта — ҳасса, таёқ.

Ҳақиқ тоққа ҳайдай берди жаллодлар.
Бўтакўздай энам йиғлаб хору зор,
Насиҳат қип уни қайтарди пирлар,
Жудо бўлди оқ сут берган муштипар,
Яёв ҳайдаб тортгандир жаллодлар.
Аҳволимни кўрган одам йиғлади,
Йиғлаганман нима илож қилади?
Ҳақиқнинг тоғига тортиб бойлади,
Ҳақиқда бойловли қолган қаландар.
Бизни бойлаб ташлаб жаллодлар қайтди,
Чўчқа-қобон ейди деб ўйлаб кетди,
Бойловли тоғларда ақлим шошди,
Ўт чиқиб бағрима таним туташди.
Қаромат-ла пирим қўлимни ечди,
Ини-оға икковимизни бир қўшди.
Ширин, Шакар Ҳақиқ тоғда йиғлашди,
Ўлмай қолиб шундай кунда кўришди.
Иккови бош олиб бир йўлга тушди,
Бошимизга тушган бундай савдони,
Ўткирдик шундайин туҳмат-ғавғони.
Ғариб бўлган менингдай бенавони,
Қирқ кеча-қирқ кундуз чўлда йўл юриб,
Бизлар кўрдик бир яланғоч бобони.
Бир кеча бобоман суҳбат тутибмиз,
Тонг отган сўнг йўлга тушиб кетибмиз,
Гулгуннинг тоғига бизлар етибмиз,
Тахтиравон йўлни кўрган қаландар.
Мени йўлга қўйиб акам кетибди,
Келар муддатидан анча ўтибди,
Бир аждаҳор шул акамни ютибди,
Акамнинг хабари бўлмай кетибди,
Оғайнидан жудо бўлган қаландар.
Абгору афтода бўлган қаландар.
Шакарбекдан жудо бўлган қаландар.
Қўп йиғлаб қарадим ул замон тоғлар,
Ҳеч мендан қолмади адир — газалар,
Ўлган экан топмай акамдан хабар,
Шу вақтда йўлиқди қирқта қаландар,
Ҳамро бўлдим, ўтди қанча замонлар,
Мен сўроқлаб кўрдим неча шаҳарлар,
Топмадим оқибат Шакардан хабар.
Қулоҳ кийиб, бўлдим буларга сардор,
Ногаҳон гузарим тушди бул шаҳар,

Талқин айтиб расталарда қаландар,
 Хабар берди бориб битта муштипар.
 Келиб турган ери кўшки айвонлар,
 Кўшкининг устида пари зулфакдор,
 Ғурбатни ўтказган мендай қаландар.
 Бошим эсон, ўтиб кетди кўп ишлар,
 Шакарбекни излаб топмадим хабар,
 Бу сўзимни қизлар билгин мухтасар,
 Шакарни излаб, Ширин бўлган ҳору зор,
 Сўзни адо қилди мендай қаландар».

Бу сўзни англади Гулгундай дилбар,
 Шакарнинг укаси экан қаландар.
 Кўп дунёни бериб солди гажакдор,
 Вақти хуш бўп дуо қилгандир булар,
 Кўп дунёни кўрди қирқта қаландар.
 Қади мадбах, сўтани йиғиб олар,
 Қаландархонага қайтти булар,
 Бир-бирига сўзлар айтиб боради,
 Бирга-бирга мазгил жойга борамиз,
 Танга-дунё кўпдир даврон сурамиз,
 Гадоёликни энди нима қиламиз?
 Дунё адо бўлса Ширин қайсардир,
 Тагин опкеп бир ўқитмоқ даркордир.
 Ўқитсак олармиз шунча пулларди,
 Бу сўзни айтиб қаландарлар боради.
 Эгам осон қилди шундай мушкулни,
 Шоҳнинг ёри санамай берди пулни,
 Суҳбатимиз шундайин қизиқ бўлди,
 Ширинбекнинг сўзи ақлини олди,
 Паризодга айтган сўзи хуш келди,
 Қаландарларнинг бундан кўнгли тўлди,
 Неча йилдан бери гадоё бўламиз,
 Худо берди шунча дунё оламиз,
 Энди гадоёликдан ҳазар қиламиз.
 Пули бор, бори ҳам беғам бўлди,
 Қаландархонада гулхан қилади,
 Суҳбат қуриб оша кайфин суради.
 Ҳеч кимман уларнинг иши бўлмади,
 Ётиб ёйди, пулин адо қилмади,
 Қайф қилди, буларда ғубор қолмади...

Қаландарлар Гулгун парининг берган пулини ёйиб,
 1 тамом қилиб бўлди. Кўп пулни кўрган оз пулга қаноат

қилмай, Ширинбекни олдиға солиб кўшқининг остига келиб, кўз-кўзга тушса тагин бир нарса берар, деб умид қилди. Буларнинг турганини Гулгун пари кўрди. Шу вақт қараса, Қорахоншоҳ Гулгун парининг қошига келаётибди. Гулгун пари Қорахоншоҳнинг олдиға пешвоз чиқиб, кулиб, Қорахоншоҳнинг ақлини олиб, ҳазиллашган киши бўлиб, қўлини шоҳнинг бўйнига солиб, соқолидан маҳкам ушлаб турди. Шунда Қорахоншоҳ Гулгун парига қараб бир сўз айтиб турган экан:

«Кўзим ёши мунчоқ-мунчоқ тизилди,
Дийда гирён бўлиб, бағрим эзилди.
Қаттиқ тортма, соқолларим узилди,
Эрисин тоғларнинг қори эрисин
Ер остида душман тани чирисин,
Илойим, Гулгуной, нозинг қурисин!
Кулиб келиб менинг ақлим оласан,
Ноз қилиб бўйнимга қўлинг соласан,
Соқолимни юлиб адо қиласан,
Қўя бер, Гулгуной, қандай балосан.
Аввал келиб менинг вақтим хушладинг,
Соқолимдан маҳкам бураб ушладинг,
Сен қандайсан, бир гинани бошладинг,
Қўя бер, Гулгуной, нозинг қурисин.
Кўрайин деб келдим сендай санамди,
Бу ишларинг менга қилган аламди,
Мен билмайман кўнглингдаги гинангди,
Кўп югурдим мен ҳам сени ёрим, деб,
Мендан ўзга бунинг кими бордир, деб,
Бошқа ёринг бор эканин билмадим.
Қулоқ солгин менинг айтган тилимга,
Ёрим деб келганман сенинг ёнингга,
Қарамадинг, дилбар, менинг ҳолимга,
Қулоқ қўйгин менинг айтган нолишимга,
Гул деб санчиб эдим сени бошимга,
Ҳайрон қолдим ҳозир қилган ишингга,
Қуруқ тикан хор эканин билмадим.
Мендай шоҳга ажаб ишни қиласан,
Шумлик бошлаб менга азоб берасан,
Соқолимдан қаттиқ тортиб борасан.
Қорахоннинг айтган сўзи шу бўлар,
Бунда келиб турар қирқ бир қаландар,
Бир ажал хаёлий сенинг кўркинг бор,

Сендан жабр кўрди мендайин номдор,
Ошиққа бундайин ишлар не даркор?!
Раҳбар бўлиб менинг қўлим тутмадинг,
Сен бошлаб кўшкига олиб кетмадинг,
Ҳозир бежой бўлди қилган одатинг,
Сенинг билан ҳосил бўлмас мақсадим,
Буйтиб тортма ҳеч қолмади тоқатим,
Қурисин, Гулгуной, сенинг одатинг!
Ошиқларнинг нози шундай бўларми?
Шунча ҳам кишига азоб берарми?
Бул тортувда соқолимдан қоларми?
Илойим, Гулгуной, нозинг қурисин!
Кўй одатинг, хаёлингни бўлмагин,
Яхшилик кўр, ёмонликни кўрмагин,
Кўп яшагин, кўп йилгача ўлмагин,
Бундайгача носоқ ҳазил қилмагин.
Уриб-сўкса сен ҳам оғир олмагин,
Илойим, Гулгуной, нозинг қурисин!
Ноз дейсан, нега сен бундай қиласан,
Паризод бошимга етган балосан».
Бу сўзни эшитиб гулюзли дилбар,
Маҳкам ушлаб туриб Гулгун зулфакдор.
Тиклаб қараб турар қирқ бир қаландар.
Им қоқиб юборди шунда парилар,
Кўзи тушди шундайин гул-бувишга,
Шайдулло, деб сўта ёғдирди бошга.
Қорахоншоҳ бўлди бунга гирифтор,
Маҳкам ушлаб турди шундайин дилбар.
Шайдулло, деб урди қирқ бир қаландар.
Гулгун айтганини булар қилади,
Шундай қилсак, бу бир нима беради,
Қаландарга қарар Гулгундай ночор,
Қорахоншоҳ бўлди унга гирифтор.
Ураётир сўта билан муқаррар,
Қарар ҳар замонда бу бувишига,
Ҳайрон қолар Гулгунойнинг ишига,
Гапирса сўтаман урар тишига,
Узмасдан сўта ёғиб бошига.
«Қаландарлар, менинг сўзим билинглар,
Қанча инъом бўлса мендан олинглар!
Қорахонни ерга яксон қилинглар!
Сўнгра тушунарсиз Гулгун ишига,
Уринг сўта билан бағри-тишига,

Ажал ҳайдаб келди Гулгун қошига,
Кетмасиң қўлимдан бул замон омон,
Айрилиқ савдоси ўтгандир ёмон,
Вул бош бўлиб айиргандир ёримдан,
Шуйтиб солайин бунга охир замон,
Олис ерда қолди кирдикор макон,
Қандай бўлди қолган тўрам Шакархон.
Бу сўзни маънисин улар билмади,
Иши урмоқ билан бўлди, турмади.
Қорахоннинг билмаганин билдирди,
Шул замонда айтганига кўндирди,
Ура-ура қаландарлар ўлдирди.
Қўймай ушлаб турар Гулгундай ночор,
Бир одам қўлидан нима иш келар?
Сўтаман ўлдирди қирқ бир қаландар,
Энди қўя берди шоҳни муқаррар,
Йиғилди ул замон элдаги номдор,
Улганини энди билди қаландар.
Ақли шошиб қолди бундайин ночор,
Хаёли қочди-ку, қирқ бир қаландар,
Ширинни бағрига босгандир дилбар,
Кучоқлаб шундай сўз айтар гажакдор:
«Худойим сақлағай бандани омон,
Кетмади бошимдан қоронғи туман,
Сўзимга қулоқ сол жоним, қайнимжон,
Сабаб бўлиб бул акангдан айирган,
Шукур қилай энди ўлди Қорахон,
Ўзинг кўрган тоғда аканг хабари.
Бориб эди бир бозингар айёри,
Ул айёрдан бўлмай аканг хабари,
Билмайман не кечди тўрамнинг ҳоли?!
Сен бўласан бизнинг хоннинг жигари,
Билинди-ку Шакарбекнинг хабари,
Жаҳонни сайр этиб ўйнаб-кулинглар,
Қаландарлар, Гулгун тоққа боринглар,
Бориб Шакарбекдан хабар олинглар,
Тирик бўлса, омон-эсон кўринглар,
Соғ-саломат бунда олиб келинглар,
Менинг хабаримни маълум қилинглар.
Шакарга интизор мендайин ёри,
Мендан йўқдир Шакарбекнинг хабари,
Йўлига интизор мендай дилбари,
Мастлик тарқаб ҳуши ўзига келгандир,

Чиқмоққа йўл топмай ғариб бўлгандир,
Кеча-кундуз могом тутиб юргандир,
Уртанган ўтларга жонин солгандир;
Дарагимни топмай сарсон бўлгандир,
Ҳаммангга от, анжом ҳозир тургандир!»

Бу сўзни айтиб Гулгуной Қорахоншоҳнинг ўлигини беркитиб, Ширинбекка ўзини танитиб, бояги аждаҳорнинг икки шохини Ширинбекка бериб, буларни жўнатди:

Қалимайи шаҳодат келар тилидан,
Чиқиб кетти Қорахоннинг элидан.
Паризотнинг айтган сўзин билади,
Бош бўлиб Ширинбек бундан жўнади,
Шакар оғасини излаб боради.
Қирғи деган қуш ўлтирар қиёда,
Не кўриб, кечириб фоний дунёда,
Ширинбекнинг алами кўп зиёда,
Шакарни излаб кетди пойи пиёда,
Қаландарлар йўлда кетиб боради,
Шайдулло, деб талқин айтиб жўнади,
Ҳар чашмага дам олгани қўнади.
Овқат таом ейди бундан жўнади,
Ҳаммаси маст бўлиб кетиб боради,
Етамиз деб қистаб йўлни олади,
Талқин айтиб борар йўлларга тушиб,
Шакарим деб Шириннинг ақли шошиб,
Топсам дейди бир-биридан адашиб,
Бораётир неча беллардан ошиб,
Гоҳ вақтларда сувсиз чўлларга тушиб,
Қистаб юрар бир-бирига етишиб,
Ширин эди Қуёнқининг тўраси,
Бораётган Қосимхоннинг боласи,
Шу вақтларда қирқ қаландар жўраси,
Кўринади Зил тоғининг қораси,
Тоғни кўриб шоду хуррам бўлади,
Шакарни кўргандай бўлиб қолади.
— Етмаса ўтирмас қилиб жўнади,
Оралади Гулгун тоғнинг дарасин,
Шуйтиб кўрди Чибич кўлнинг қорасин,
Чибич кўлнинг ёқасига боради,
Туриб бунда оби-нашъа қилади,
Очилиб йўл, борар йўлни билади.

Маст бўлишиб қаландарлар келади,
Аждаҳор шохини тоққа уради,
Очилиб бул замон тоғ йўл беради.
Ичкарига қаландарлар киради,
Бундай ерни кўриб ҳайрон қолади,
Шаҳардай оралаб кетиб боради,
Қўп девлар илгари ишлаб ўхшатган.
Биносини қўйиб буни тузатган,
Ул девларни аждаҳор яксон этган,
Шуйтиб бул жой Гулгунга қолиб кетган,
Шакарни кўрмайди бу қараб кетган.

Ширинбек Шакарни тополмай, кўзи тўрт бўлиб, ҳас-
рат билан шу сўзни айтиб турган экан:

Меҳрибоним, Шакар оға, бормисан?
Шириним, деб сен ҳам интизормисан?
Ширин келди, кўрар кўзим, бормисан?
Оша юртдан келдим сени сўроғлаб,
Пиёда йўл юрдим бағримни доғлаб,
Йиғладим, акам, деб бўтадай бўзлаб,
Ширин уканг келди бул сени излаб.
Кўрар кўзим, жоним акам, бормисан?
Ғариблик кунларда раҳбарим бўлган.
Бир эмчакни бирга талашиб эмган,
Бир гап билан юртидан жудо бўлган,
Меҳрибоним, жоним акам, бормисан?
Бизга йўқдир бирор ватан кирдикор,
Мен сендан айрилиб бўлдим қаландар,
Биз бенаво, бундай юрган бенаво,
Кўрар кўзим, жоним оға бормисан?
Излаб келиб бунда хурсанд бўлмадим,
Аҳволинг не бўлди, ака кўрмадим,
Қай тарафга бораримни билмадим,
Меҳрибоним, эмикдошим бормисан?
Қани сен эшитсанг Ширин тилидан,
Биз келганмиз Қорахоннинг элидан,
Душман бўлган шоҳинг ўлди қўлидан,
Меҳрибоним, кўрар кўзим, бормисан?
Йўл юрганман оёқларим қабариб,
Мен кимга йиғлайман дардимни ёриб,
Мен келганман акамни деб ахтариб,
Кўрар кўзим, меҳрибоним, бормисан?

Энди билолмадим қилар ишимни,
Акам деб гангитдим ғариб бошимни,
Излаб кеп топмадим эмикдошимни,
Ҳалак қилдим мен ҳам қирқта кишимни,
Кўрар кўзим, меҳрибоним, бормисан?

Бу сўзни дегандан сўнг Ширинбек ўртоқларига: «Биз бекор ҳалак бўлган эканмиз, меҳнат қилиб шунча ердан келган эканмиз. Бизники ҳамиша ҳалакчиликда; бизнинг қайси ерда барқарор маконимиз бор?! Қайда бўлса бизники юрмоқ, кўрмоқ, шундай сарсон бўлмоқ», деб ҳайрон бўлиб туриб эди.

Шакарбек Гулгун паридан айрилгандан бери абгор-абгашта бўлиб, ҳар ерга ўзини уриб, нам ерга бағрини бериб, чиқмоққа йўл топмай, бир гўшада ётиб қолган эди. Ётган ерида Ширинбекнинг товуши қулоғига бориб, биров Шакар дегандай бўлиб, ўрнидан туриб, ўз-ўзига бу сўзларни айтиб ётиб эди:

Тоғнинг остига тушибман,
Ғарибликда туташибман,
Мен ёримдан адашибман,
Менинг ёрим ой боладир,
Жудагина бой боладир,
Мисли асов той боладир,
Сағринлари ёй боладир,
Билмайман қайда борадир?
Кўзи чўлпон юлдуздай бўп,
Лаби шакар қирмиздай бўп,
Тишлари гавҳар дурдай бўп,
Биҳиштдаги ул ҳурдай бўп,
Билмам ёрим қайда кетди?
Гулшан жой чўлистон бўпти,
Ҳусни мени доғлаб кетди,
Сарсон қилиб бундан ўтди,
Билмам ёрим қайда кетди?
Ёр савдоси ўсал қилди,
Йиғлаб умрим адо бўлди,
Мен кўрдим хоксар кунни,
Гал бериб ёрга не бўлди?
Мен топмайман юрар йўлни,
Қайда кетди ёрим мени?

Булбулдайин нолондаман,
 Доғу-ҳасрат, армондаман,
 Азалдан куйган бандаман,
 Ёрдан жуда шармандаман,
 Қайда кетди ёрим мени?
 Яхши куним бўлиб қора
 Юрагим бўлди садпора,
 Қани мени осса дора,
 Ёрдан жудо мен овора,
 Жигарларим бўлиб пора,
 Сарсон қилиб кетди мени,
 Топарманми ёрим сени?
 Бўгинларим тол-тол бўшаб,
 Хазон бўлган гулга ўхшаб,
 Мен йиғлайман бугун қақшаб,
 Етишмасми зорим менинг,
 Ўртади хуморинг мени».

Бу сўзни айтади Шакар,
 Гулгунойдан топмай хабар,
 Оҳ уриб туради Шакар.
 Кўзига кўринди бир тўп қаландар.
 Шакарбекни Ширин кўрди, ёронлар,
 Кўрган вақтда Ширин шундай йиғлади,
 Бир-бирига қулоч ёйиб жўнади,
 Неча вақт айрилиб бўлган саргардон,
 Ширин, Шакар топишгандир бул замон.
 Бошидан кетгандай қайғули туман,
 Бир-бирининг ҳолин сўрар ул замон,
 Бунда қолиб кўрди жабру қиёмат,
 Инисини кўрди соғу саломат,
 Қошида бўлмади Гулгун паризод,
 Уни йўқлаб қолмас Шакарда тоқат.

Булар бир-бири билан топишиб, қаландарлар билан
 кўришиб, Шакарнинг дилтанг бўлганини билиб, Гулгун
 паризоддан хабар бериб, бул сўзни айтиб турган экан:

Беҳуда тўкма кўз ёшинг,
 Мени куйдирган нолишинг,
 Ёлғиз қолган ғариб бошинг,
 Оша юртда гул бувишинг!

Қорахон юртидан келдим,
Неча вақтлар жудо бўлдим,
Гулгун ёринг шунда кўрдим,
Акам, деб сўроглаб келдим.
Ҳаққа етгай оҳу зоринг
Бир гап билан кетган ёринг
Қайта бошдан обод бўлар,
Ўйнаб-ўсган кирдикоринг
Қўлга келар Гулгун ёринг,
Кетар кўнглингдан ғуборинг.
Рухсат олиб Шакар кетган,
Жафо тиғи жондан ўтган,
Айрилиқ бағрини йиртган,
Эмикдошим, ининг келди,
Хафа бўлмагин Шакархон,
Улмасанг сурарсан даврон,
Хоним, қилмагин пушаймон,
Қўлимда ўлди Қорахон,
Бўлган экан сенга душман,
Кўнглингни бўлма, Шакархон,
Сенга тегар ул хиромон.
Бу ерда фурсат қилмайик,
Гулгун кетидан борайик,
Юрагингда ҳозир армон,
Хафа бўлмагин меҳрибон,
Кетса бундан қайғу туман,
Душманларга охир замон,
Ширин сўзи маъқул келди,
Қирқ қаландар ҳамро бўлди,
Шул замон таблага борди,
Девдан қолган отни кўрди,
Оту сарпой Шакар берди,
Қаландарлар шердай бўлиб,
Бариси кийиниб турди.
Дуо қилди валламати
Шакарга қилди хизмати,
Қаландарлар белга бойлар,
Биттадан олмос пўлатни.
Абзаллади бедов отни,
Кўринг Шакардай бекзодни,
Эшитгандир паризодни,
Қорахон юртига қараб,
Булар қилмоқчи ғазотни.

Шакарбек девлардан қолган либосларни қаландар
ларга кийгизиб, белларига битта-биттадан олмос пўлат
ни бойлаб, битта-битта отни эгарлаб миниб, ўзи Қора
хол саманни миниб, керакли анжомларни олиб, қалан
дарлар сўтасини тақимга қистириб, бул тоғдан чиқис
қирқ икки сардор бўлиб, аждаҳорнинг шохини уриб
тоғни беркитиб, йўлда бораётиб айтган сўзи:

Беклик шавкатда қаландар,
Бош бўлди унга бек Шакар,
Жўнади қирқ икки сардор,
Қаландарлар бўлиб новкар,
Ҳар қайсиси шердай қайсар,
Остида ўйнайди тулпор,
Боради баҳодир беклар.
Кўнглида бор экан ғубор,
Излагани гулгун дилбар,
Олсам деди паризодни,
Излаган Қорахон юртин,
Бари минган илдам отни,
Бир нечаси суриб кетди,
Қаландар минмаган отни,
Шакар қилади ғайратни,
Чува, ҳа, деди, қамчи чотди,
Урган қамчи симдай ботди,
Юрган йўлни тўзон тутди,
Беклар қистаб йўлни олди,
Равшан кўзларин ёшлаб,
Шакар борар йўлни бошлаб,
Минган отлар яшин ташлаб,
Тоғларда бордир заранги,
Эғнида бордир фаранги,
Кеча-кундуз йўл тортади,
Кундузлар бўлар қоронғи,
Йўлда тинмай юрсам дейди,
Евни кўрсам, қирсам дейди,
Душман бошин олсам дейди,
Жазосини берсам дейди,
Гулгунойни олсам дейди,
Ҳаялламай борсам дейди,
Ўйнаб даврон сурсам дейди,
Бурунгидай бўлсам дейди,
Сўраб кўнглин олсам дейди,

Шакар лабин сўрсам дейди,
Йўлда тинмай юрсам дейди,
Қандай юртда, кўрсам дейди,
Бориб саваш қилсам дейди,
Бул сўзни ўйлайди Шакар,
Бораётир қаландарлар,
Булар ҳам қилган юришни,
Белларга бойлаб қилични,
Йўлда шуйтиб қичаб кетди,
Бедовлар қарсақдай қотди,
Жуптагин ҳайвон тузатди,
Совиб қовуғин тортди,
Йўлларда бўйнин узатди,
Чўлистонни тўзон тутди,
Шундай қип беклар йўл тортди,
Айрилиққа бағрин доғлаб,
Узоқ йўлга ўзин чоғлаб,
Боради ёрини йўқлаб,
Неча адир беллардан,
Ўтиб кетиб боради,
Қия бузуқ йўллардан,
Қистаб ўтиб жўнади.
Қандай сувсиз чўллардан,
Шабгир тортиб боради,
Бир қамишзор кўллардан,
Кўриб ўтиб боради,
Назаркарда бедовлар,
Кокилини елпитиб,
Ўйнаб кетиб боради.
Сўз айтади тиллардан,
Қанча турган эллардан,
Кўриб ўтиб боради.
Шундай қип Шакар йўл тортди,
Юрган юртга яқин етди,
Кўринади мамлақати,
Яқиндир Қорахон юрти,
Ҳеч бир кўнглидан кетмайди,
Жилва қилган паризоди.
Шакарбекнинг баҳрин очди,
Парқинидан кўпик сочди,
Кўринг бул саман тулпорни,
Бекни суриб олиб қочди.
Кейин қолгани етишди,

Бир чашма бўйнига тушди,
У чашмада салқинлашди...

Чашманинг бўйнига қўниб, қаландар улфатлари Шакарбекка қараб, бир сўз айтиб турган экан:

«Қаландарлик асари бизларда бор,
Ҳар шаҳарда юрган гадо қаландар,
Бизлар банги ҳар шаҳарда боякбор,
Ҳозир бизга ҳамроҳ бўлди бек Шакар,
Сабр сақлаб хоним бунда тура кўр,
Ҳар қайсимиз юз минг қулга баравар,
Емон жойга бораётимиз бек Шакар,
Кайфни сақлаб бизлар отни минамиз,
Нор кесар олмосни қўлга оламиз,
Душман кўрсак қайтмай сабаш қиламиз,
Бу юришда ёвни кўрсак ўламиз,
Бир кайф учун шул чашмага қўнамиз,
Сабр сақланг бирга-бирга борамиз,
Сиздайин тўрага ҳамдам бўламиз,
Йўлингизда бизлар бошни берамиз,
Сабр сақланг, бир дам кейин борамиз,
Шундай бўлди бунда қаландар иши,
Гулгун пари сиздай бекнинг бувиши,
Кўп бўлади унда ёрнинг койиши,
Сабр сақланг бул ҳам худонинг иши...
Кўзимдан ўтади паризоди,
Яқин қолди анов Қорахон юрти,
Алғоқ-далғоқ бўлиб қолар элати,
Бир соати бўлар бунинг муддати».
Бу сўзларни бунда қаландар айтди,
Чашманинг бўйнига қўниб банг тортди.
Бир нечаси байт-ғазалин айтди,
Кўриб Шакар бунда кулиб турибди,
Бу улфатлар ажаб кайфин қилибди,
Тақдир шундай, бизга ҳамроҳ бўлибди...

Булар нашъа қилиб, бек Шакарга ҳамдам бўлиб, бу мамлакатнинг экиш-тикиш қилиб ётган ерларига етди. Подачи ва ўтинчилар буларнинг сиёсатини кўриб, ҳаммасига гап бўлиб, шаҳар ичига хабар борибди. Халқ устида юрган оқсоқол, арбоблар бу келганларнинг қандай одам эканин билмай, Қорахоншоҳнинг давлатхона-

сида турган катта амалдорларга хабар бериб, бу сўзни айтиб турган экан:

Мен кўрдим қирқ икки номдор,
Ҳар қайси мисли аждаҳор,
Кўриб келиб бердим хабар.
Сўз эшитгин амалдорлар,
Қорахоншоҳ қайда бўлар,
Қўлдан кетмасин кирдикор.
Кўрди оқсоқол, арбоблар,
Ҳар қайсиси мингга тегар,
Ев яроқли, кўп анжомдор,
Тарзин кўрдим рустамча бор.
Келаётир шундай беклар,
Ажаб унинг сиёсати,
Билмам қайда мамлақати?
Юлдузни кўзлайди оти,
Элни босиб сиёсати,
Билмам қайда ўсган юрти?
Кўрганнинг қолмас тоқати!
Дўст-душманни билмайди,
Шундай қилиб хабар элтди.
Арбоблар гапириб қайтди,
Амалдор беклар эшитди,
Юрт ғалағул бўлиб ётди,
Қорахон деб сўраб кетди,
Шоҳини билмади юрти,
Қўлдан кетмоқ мамлақати,
Чопоғончи кўриб қайтди,
Зақчагирга хабар кетди,
Не полвонларни йиғибди.
Зақчагир ҳам-миниб отди,
Урушда келар ғайрати,
Кўп лашкарни бул ияртди¹,
Торттириб карнай-сурнайни,
Сиёсатман жўнаб кетди,
Мен ҳам ботир борайин деб,
Ким эканин билайин деб,
Элга келган душман бўлса,
Мен бошини юлайин деб.
Ҳар юртига хабар берди.

¹ Ияртди — эргаштирди.

Ҳар тарафдан лашкар келди,
Ул Зақчагирга қўшилди,
Байдоқ-байдоқ лашкар бўлди.
От чопилиб соғу сўлга,
Бул шаҳардан чиқди йўлга,
Суянади Зақчагирга,
Бораётир бирга-бирга,
Дучор бўлди бек Шакарга.
Ширин, Шакар йўлиққандир
Ул вақтда кўп лашкарга,
Лашкар тўхтаб қолди бунда,
Тўхтаб булар айтар сўзни:
Ким аҳмоқ қилибди бизни?
Кўп таъриф берган арбоблар,
Айтиб борган ёлғон сўзни,
Келаётган уч-тўрт, отли,
Кимга егади қуввати?
Бизни кўриб тўхтаб қолди,
Ақли шошиб ҳадик олди.
Кўр қочмоқни ўнгғай билди
Қаранглар бозорчи шулдир.
Бул сўзни Зақчагир айтди:
«Кўп эди кучу қуввати,
От суриб бир ботир етди.
Бундай сўзни улар айтди,
Келаётган валлакатди,
Тоғни тербатар ғайрати,
Илгаридан мен ҳам кўрган,
Чибич кўлда сабаш қилган,
Кўп лашкарни ёлғиз қирган,
Девлар билан овқат бўлган,
Девларнинг либосин кийган,
Юз ўгирмай танҳо тейган
Отин биламан Шакархон,
Гулгун дейишиб излаб келган.
Олмосдан қуяр қирмиз қон,
Ҳозир бўл, қилма пушаймон!
Оз дема, қолмайсан омон,
Унгу сўлни олар туман,
Ўзга эмас-ку Шакархон,
Қутулмоғинг бўлди гумон,
Лоф урмагин сен Зақчагир,
Умид уза кўр жонингдан.

Саман отни кўп биламан.
Бунинг урушин кўраман,
Кўпдан бири мен бўламан,
Рўпара чиқсанг ўласан.
Емон ёвга дучор бўлдик,
Мен бундан ҳазар қиламан».
Буни айтар ботир полвон,
Кўп ичига ўзин урган,
Яқинлаб келди Шакархон,
Саф-саф бўлиб турар душман.
Бўлар деди уруш майдон
Бу сўзни айтар Шакархон.

Шакарбек қаландарларга қараб, бу сўзни айтиб турган экан:

«Улфатларим киринг майдон орага,
Душман қонин сочмоқлиқдир, ёронлар!
Шоҳимардон ҳиммат берса бизларга,
Ширин жондан кечмоқликдир, ёронлар!
Бу душманлар қила билмас ишини,
Емон кунда тўкар кўздан ёшини,
Номус учун қучоқлайди бошини,
Ҳунарлари қочмоқлиқдир, ёронлар!
Қойил бўлсин бизга халқи замона,
Боринг қаландарлар марди майдона,
Қафан тўнин бичмоқлиқдир, ёронлар!
Олдимизни чиқиб лашкар олади,
Бундай кунда ажаллик қул ўлади,
Ботирларга уруш суҳбат бўлади,
Ширин жон ўртада бугун қолади,
Билмайман худойим кимга беради,
Йўлда кўп ёв бизга дучор келади,
От-абзални шайлай бергин, улфатлар!
Қон тўкилиб ажаб майдон бўлади».
Уруш яроғини ғамлаб,
Ўзини майдонга чоқлаб,
Кўп лашкарни танҳо кўриб,
Келди Шакар отни суриб,
Зақчагир лашкардан чиқиб,
Шакарга рўпара бўлиб,
Бул сўзни айтади полвон:
«Шакарбекка тўғри келган,

Қандай аҳмоқ жинни бўлган,
Ҳолин билмай бунда келган,
Ажалли паймонанг тўлган,
Узинг кимсан, фалак урган?
Келиб менга дучор бўлган,
Не алплар қўлимда ўлган,
Қайт йўлингдан бачча-нодон!
Зақчагирга дучор бўлган,
Жонин ташлаёлмай келган,
Армон билан энди ўлган,
Беҳуда, сен, аҳмоқ бўлган.
Уруш қаттиқ, ҳазил билма,
Еш экансан, бунда ўлма.
Бу лашкарга дахил қилма,
Кета бер, йўлингдан қолма,
Сен урушни ҳавас қилма!
Кесилар нечовнинг боши,
Урушмоқ ботирлар иши,
Сўзлар мендай мард бир киши,
Қабоҳат билгин сабоши!»

Бу сўзни эшитиб Шакарбек Зақчагирга айтиб турган
экан:

«Танимайман мен ҳам сени,
Шакарбек дейдилар мени,
Лоп урмагин кўп бемаъни!
Ботир бўлмай ўл, баччагар.
Сўз сўзладинг, бундай аҳмоқ,
Юрт кулдириб юрган-тентак,
Келгин бирга майдон қилсак,
Излаганга сўраганман.
Мендан омон кетмас жонинг,
Саман отли Шакархонинг,
Бунда қолар сенинг танинг,
Кел, қани, кўрай майдонинг».
Бу сўзни Шакарбек айтди,
Қолмади полвон тоқати,
Қамчи уриб Шакар етди,
Шундай қилич сермаб ўтди,
Қиличига бул рад бериб,
Бул бошига сипор тутди.

Кўринг Шакардай бекзотни,
Девлар ишлатган пўлатни,
Зақчагирга хон узатди,
Шул замон дамига тортди,
Икки бўлак қилиб ўтди,
Минордай ағнаб қолибди...
Бир ёқдан лашкар от қўйди,
Юлдуз учгандайин бўлиб,
Қаландарлар боз от қўйди,
Қарвон кўчгандайин бўлиб.
Қилич бўлиб алаб-ялаб,
Икки ёв урушга талаб,
Қарамай баланд-пастига,
От қўйиб ёвнинг устига,
Номардларнинг ақли шошди,
Бир-бириман аралашди.
Қон тўкиб қилди сабашди,
Қилич найза шақирлашди,
Қайсар Шакар кесиб бошни.
От остида калла қолди,
Қирқ тиллалик сайла қолди.
Бу лашкар чалқиб мавж урди,
Қаландарлар бул ҳам турди,
Бир неча ярадор бўлди,
Бир нечаси отдан оғиб,
Нечовлари жазосин топиб,
Бир хил ётир қумни қовиб,
Бир-бирига қарамайди.
Қирқ қаландар тинмай қилди урушди.
Аралашиб душман, деди, урушди,
Сермадилар сопи олтин қиличди.
Қаландарлар шуйтиб бундай урушди,
Чапараستا кесар майдонда бошди,
Бир нечаси кўрган йўқдир сабашди,
Бир неча қўрқоқлар шаҳарга қочди,
Яра еган бўтадайин бўзлашди.
Қилиб қаландарлар майдон,
Бул майдонда найза солган,
Ширинбек ҳам қойил бўлган,
Улфатин урушин кўрган,
Шакарбек қилади фармон,
Бир нечада йўқдир дармон,
Кўнглимда бор анча армон,

Умид қилар Гулгунжондан,
Жафо тиғи жондан ўтиб,
Шу кулфатга шуни элтиб,
Қочганига қилич солар,
Ширин, Шакар қувиб етиб,
Ҳар тарафни тўзон тутиб,
Утдайин туташиб кетиб,
Ҳар тарафни лашкар тутиб,
Бул дунёни барбод этиб,
Ғариб кўнглин дилшод этиб,
Қилич теккан қон ютиб,
Шакар шундай ғайрат қилиб,
Душман деб, майдонда туриб,
Айрилишди карнай тортиб,
Шакарнинг қошига қаландар етиб,
Қилич теккан бул майдонда қон ютиб
Майдон қилди душманларни бўзлатиб,
Кўп лашкарни қирдилар изиллатиб,
Дам бериб Шакар от қўйди,
Тоғдаги шердай оҳ уриб,
Йўлбарсдай бўлиб чопилиб,
Ҳаммалари бирдай бўлиб,
Қарамай баланд-пастига,
От қўйиб душман устига,
Икки лашкар аралашди,
Қайтадан қилди сабашди.
Бу сўзни айтар Шакархон,
Атрофида сонсиз душман.
Баланд тоғни чалиб туман
Урушга кирди Шакархон,
Тўкилар душманнинг ёши,
Майдонда қолгандир боши,
Шудир Шакарбек саваши,
Бу майдонда жондан кечди,
Кафан тўн душманга бичди.
Остидаги минган оти,
Чачасидан қонлар кечди.
Шакарбек шундай урушди,
Девлар ишлатган қилични,
Душман устига сермади.
Девлар аслаҳасин кийган,
Қиличдан қонлар қуйган,
Кўп душманни бунда йиққан,

Майдонда юрган Шакархон.
Қутулмоғи бўлиб гумон,
Қилиб қўйди охир замон.
Душманларнинг ақли шошиб,
Ота боладан адашиб,
Энди бораётир қочиб,
Ҳар тарафга чувиллашиб,
Ширин, Шакар қаландарман,
Борди шаҳарга ёнашиб,
Ул шаҳарда аралашиб,
Шаҳар ичкарига кириб,
Хон Шакар сиёсат қилиб,
Қочқинчи манзилга бориб,
Улганлар беҳуда ўлиб,
Шакарбекдан изза кўриб,
Ҳар шаҳарда ўлик қолиб,
Шоҳнинг тахтин Шакар олиб,
Бул душманга келиб ёлиб,
Шакардан лашкар енгилиб,
Қиличин бўйнига солиб,
Шакарбекка тобе бўлиб,
Манманлик қилгани ўлиб,
Уч кун тинмай уруш бўлиб,
Ҳар тарафга жарчи қўйиб,
Бул юртга омонлик бериб,
Айтганига ҳамма кўниб,
Амалдор-саркарда келиб,
Юртни Шакарбекка бериб,
Сўранг деб ихтиёр қилиб,
Маслаҳатда бўлиб барча,
Одам йиғилгандир анча,
Юртимизга бек бўлсин деб,
Бунда келган тўрабачча,
Шундай одам бек бўп турар,
Бек бўлса ҳам удда қилар.
Шул куни кунлар кеч бўлди,
Ҳар ким ўз жойига борди,
Тахт устида Шакар қолди,
Қанча одам хизмат қилди.
Ўткизиб шундайин кунни,
Шакар унда бек бўп турди,
Гулгуной Шакарни кўрди,
Гулгун жуда хурсанд бўлди.

Гулгуной ўрнидан турди,
Шакарбекни кўрайин деб,
Мен қошига борайин деб,
Тўрам кўнглин сўрайин деб,
Бекнинг кўнглин олайин деб,
Қандай бўлса билайин деб,
Мен ҳам бориб келайин деб,
Канизларман жўнайин деб.¹

Гулгун пари бу сўзни ўйлаб турди. Шакарбек бу шаҳарни ўзига тобе қилди. Катта-кичик халойиқлар йиғилиб, Шакарни бек қилиб кўтарди. Шакарбек билан келган қаландарлар бекка навкар, саркарда, амалдор бўлди. Шу кун шундай бўлиб ўтди. Шакарбек Ширинга қараб шу сўзни айтди:

Сўзимга қулоқ сол, жоним Ширинжон!
Оҳ урсам қурийди танимда дармон.
Ўзим ёрим айрилганман чечангдан,
Илгари кўзимга чалинди дилбар,
Туши ўнгин билмай қолди бек Шакар,
Ерсиз менга бундай шавкат не даркор?
Ёрим йўқ, кўринмас тахти жаҳоним,
Ғамзаси жон олар, кўзлари золим.
Гулгунойим эди упали ёрим,
Кўрганим йўқ қолмас сабри қарорим,
Қайда бўлур кўнглим олган дилбарим?
Қадди шамшод, ҳусни тоза гулларим,
Гулгунойдан менинг бўлмай хабарим,
Кўнглимдан кетмайди гажакдор ёрим,
Ширинжон, қолмади номусман орим,
Йиғласам етмайди дилбарга зорим.
Ука, сенинг бор шундан хабаринг,
Меҳнат тортиб жафо чекиб келаман,
Нечовларни ерга яксон қиламан,
Бек номини олиб бунда тураман,
Ёримни кўрмасам мен ҳам ўламан,
Бошим олиб қайда бўлса бораман,

¹ Бу сўнги йўлларнинг охиридаги «деб» сўзи «дебди», «деди» маъносидадир. Узбек-қипчоқ лаҳжасида шу шаклда кўп ишлатилади.

Тоғу тошда бошим олиб юраман,
 Қайда бўлса ёрим, излаб кўраман,
 Гулгуной бўлмаса нима қиламан?
 Қайси сувда, қайси ўтда ўламан?
 Ерим учун қонлар ютиб юраман,
 Ширинжон ёримни сўраб тураман.
 Ҳозир йўқдир қўлимда ихтиёрим,
 Менинг билан бирга ўсган жигарим,
 Сира кетмас кўнглимдаги ғуборим,
 Гул тарзим сарғайиб сенга қарадим,
 Ҳозир бек бўп шаҳарни сўрадим,
 Бунинг билан ҳосил бўлмас муродим,
 Ерим бўлса бўлар кучу қувватим,
 Гулгунойим эди менинг мақсадим,
 Бунда йўқдир менинг ҳеч беклик дардим,
 Оша юртда ўйнаб ўсган элатим,
 Бир боис-баҳона бўлган қисматим,
 Кун-бакун зиёда бўлиб ҳасратим,
 Кун-бакун ортади кўрган меҳнатим,
 Сенсан менинг жону дилу улфатим,
 Бўлмаса Гулгундай бул паризотим.

Шакарбекдан бу сўзни эшитиб, Ширинбек унга:
 «Хафа бўлма, Гулгун парининг ихтиёри билан сени топ-
 ганман. У сенинг келганингни билгани йўқдир, агар бил-
 са ҳам бу тўполон аросатдан ҳазар қилиб тургандир.
 Мен бориб хабар берайин» деб Гулгун парига бориб ай-
 тиб турган экан:

Бориб хабар берди Ширинбек бачча
 Жафо тортиб куяр эди ҳар кеча,
 Сўзимни эшитгин, сендай ойимча,
 Бир гап билан жудо бўлган,
 Ул тоғнинг остида қолган,
 Айёр зулмиман айрилган,
 Шакарбекдай тўранг келди.
 Ҳаққа қилган зоринг шулди,
 Қайтадан дунёни кўрди,
 Не полвонларни ўлдирди,
 Бу юртларни келиб олди,
 Катта-кичик тобе бўлди,
 Шакар жону дилинг келди.
 Бунда сенинг оҳу зоринг,
 Обод бўлар кирдикоринг,

Тоғ остида ғариб бўлган,
 Чеча, келди Шакар ёринг!
 Сенга шул бўлди хабарим,
 Шукур бўлсин келди Шакар,
 Қўнглида қолмасин ғубор,
 Атрофингда бул канизлар,
 Сени деб бўтадай бўзлар,
 Шакар тўранг бағрин тузлар,
 Сени бошлаб борсин қизлар.
 Ошиқлар бир-бирин излар,
 Ширин қайнинг берди хабар.
 Энди менга қайтмоқ даркор,
 Ободдир кўшқу айвонлар,
 Бора кўргин, Гулгун дилбар,
 Хизмат қилар энагалар.
 Шундай қилиб берди хабар,
 Бир-бирига кўп интизор
 Хабар қилиб қайтди қайсар.

Бу сўзни эшитиб Гулгун пари канизларга қараб, шу
 сўзни айтиб турган экан:

«Ўнг қўлимга ўн бир юзук
 Тақиб қўйинглар, қизларим!
 Зарли кавуш чанг бўлмасин,
 Қоқиб қўйинглар, қизларим!
 Оқ юзимга упа ранг
 Ёқиб қўйинглар, қизларим!
 Бул қошимга машади ўсма
 Суртиб қўйинглар, қизларим!
 Рўмолим қийшиқ бўлмасин,
 Тортиб қўйинглар, қизларим!
 Бувушинг йўлга киради,
 Ҳовлиқсам ичим куяди».
 Ўн канизи йўлин бошлаб,
 Ўн канизи белин ушлаб,
 Ўн канизи зулфак ташлаб,
 Ўн канизи пўш-пўшлаб,
 Тура келди вақтин хушлаб,
 Оёқларин бир-бир босиб,
 Мушқу анбар, ипор сасиб
 Қоши кўзига муносиб,
 Кирди йўлларга шул замон,
 Шакарбекман бўлса даврон,

Бораётир пари-пайкон,
Зари зарбоб либос кийиб,
Ҳамма қизлар бирдай бўлиб,
Канизларман ҳурдай бўлиб,
Оқ бадани қордай бўлиб,
Икки юзи ойдан қолиб,
Кўрганлар шайтонлаб қолиб,
Шакарбекка бўлиб толиб,
Қирди йўлларга буралиб.
Боғда очилар гул гунчалар,
Гулга ярашган нимчалар,
Ул паризод ойимчалар,
Йўлга тўлиб хотин-қизлар.
Кўрмоққа бари интизор,
Том-томнинг бошидан қарар,
Саф-саф бўлиб сатта қизлар.
Шиқирлайди Гулгун дилбар,
Зарбоб либосга чулғанар,
Бораётир Шакарбекка,
Қадам ташлаб якка-якка,
Овоза кетди фалакка,
Борсам дейди шундай бекка,
Қизларнинг ичида Гулгун ўдага,
Қийгани ипакдан, олтиндан ёқа,
Жамолини кўрган бўлар садақа,
Бораётир Шакарбекдай тўрага,
Жамолини кўрган ҳайрон қолади,
Узун эмас, ўзи ўрта бўлади.
Кўрган одам тентак бўлиб қолади,
Жамоли ёрқиллаб ойим боради,
Қирқинларман бирга-бирга жўнади,
Ешга тўлиб бунда жоду кўзлари,
Пўш-пўшлар олдида қирқин қизлари,
Бораётган шундай сарвинозлари,
Энага хотинлар бунда келади,
Пешвоз чиқиб, бунда хизмат қилади,
Олдига тушади, бошлаб боради,
Урдани бўшатиб тайёр қилади,
Бул ўрдага зеби зийнат беради,
Гулгунни ўрдага бошлаб боради.
Шакарбек шундайин навбати етган,
Қорахоншоҳ ўлиб дунёдан ўтган,
Гулгун пари ўрдага яқин етган.

Устига кийгани Гулгун қирмизи,
Қорахоннинг бордир Оқбадан қизи,
Келаётган эди шундай паризод.
Кўриниш берди-ку Шакар валламат,
Кўрганда қолмади Гулгунда тоқат,
Бир худойга йиғлар эди дод-дод,
Кўрдим деди бунда соғу саломат,
Бошингдан кетгандай қайғули кулфат
Шакарбекни Гулгун қилди зиёрат,
Бирин-бирин кўрдилар соғу саломат.
Ерини кўргандир бунда Шакархон,
Кўнглидан кетгандир бунинг юз армон,
Ерига Шакарбек шундай қаради,
Ернинг кўнглин шунқор Шакар сўради.
Орада ўтди қандай сўз:
Сен кетган сўнг қолдим ёлғиз,
Кеча-кундуз ҳаққа йиғлаб,
Кўрганлардан сени сўраб,
Сени излаб, қилдим талаб,
Неча вақтлар жазо кўрдим,
Зор йиғлаб, ул жойда қолдим,
Шукур қилай, сени кўрдим.
Бу сўзни айтар Шакаринг,
Қандай бўлди сенинг ҳолинг,
Ҳар куни ўртар хуморинг!
Сенсан менинг суйган ёрим.
Мен сендан айрилиб қолдим,
Сўзингга қулоқ солмадим,
У бадбахтдан зулм кўрдим.
Сен ҳам менга раҳбар бўлсанг,
Айт, қани ўша «энам?»
Қаердадир жой-макони?
Сўрадим кашмир мастонни!
Билган бўлсанг, хабар бергин,
Дорда турсин унинг тани.
Кампирнинг касофатидан
Тўкилди кўп одам қони.
Гул юзим сендан сўрайман:
Бор бўлса, айтиб келайин,
Мен ҳам кўнглини сўрайин:
Сонгсар¹ қилиб ўлдирайин,

¹ Ташбўрон.

Кўрмаган кунни солайин,
Маконига ўт қўяйин,
Билмай мен ҳам аҳмоқ бўлдим,
«Энам», деб раҳбарлик қилдим,
Ахир шундай азоб кўрдим.
Неча вақтлар жудо бўлдим,
Не одамларни ўлдирдим.
Аламзада кўп иш қилдим
Жавоб бергин, сени кўрдим!

Бу сўзни Шакарбекдан эшитиб Гулгун пари ҳам бир
сўз айтиб турган экан:

«Неча кун ул жойда мен бирга юрдим,
У кашмир айёрга сен дучор бўлдинг,
Энам, деб миндириб, манзилга келдинг,
Мен сўзласам, кўнглингга оғир олдинг,
Шу қурғурни, тўра, вафоли билдинг,
Энам дединг, оша парвариш қилдинг.
Аввал хизмат қилиб кўнглинг хушлади,
Яхшилик сўзини сўнгра ташлади,
Юриб-юриб бир кун шумлик бошлади,
Мажлис деди, бизни маст қиб ташлади,
Ўлик суратида бўлиб қолибмиз.
Бир-биримиздан жудо бўлибмиз,
Қандай бўлиб бу шаҳарга келибман,
Қандай келганимни билмай қолибман,
Кўзим очиб бул шаҳарни кўрибман.
Қорахон дер бунда шоҳи бор экан,
Орт-сиртимдан менга харидор экан,
Қорахондан борган ул айёр экан,
Олтойгача мен ҳам фурсат сўрадим,
Сени ўлди, дедим, бунда йиғладим;
Қорахондан кўп хизматкор тиладим,
Улар билан олтин кўшкини солдим,
Қирқин каниз билан унда ўлтирдим.
Олтойгача келмасин ваъда қилдим,
Қолишинг билмайин мен ҳайрон бўлдим,
Бор бўлса келар, деб кўзим тўрт қилдим,
Қаландарман юрган инингни кўрдим,
Айтиб келиб уни ўқитиб кўрдим,
Ул вақти дардимни ёролмай қолдим,
Анча пулни мен ҳам уларга бердим,
Мазгилига қаландарни қайтардим.

Утирардим кеча-кундуз зор йиглаб,
 Мاستон келди менин кўнглимни сўраб,
 Кўп иззат қилганман, райига қараб,
 Сўнгра уни ўлдирганман тепкилаб,
 Алам тортиб бул кампирни ўлдирдим,
 Кийган либосини ахтариб кўрдим.
 Аждаҳор шохини мен топиб олдим,
 Шуйтиб ўлиб кетди ул кампир айёр,
 Пулин адо қилиб келди қаландар,
 Кўшқидан кўрганди мендай гажакдор,
 Келаётир Қорахоншоҳ диловор,
 Рашким кеп, олдиға чиқдим боякбор.
 Кулиб ул бадбахтнинг ақлини олдим,
 Қўлим солиб соқолидан олардим,
 Қаландарға мен им қоқиб юбордим.
 Бўшатмай ушлади мендайин дилбар,
 Сўта билан урди қирқ қаландар.
 Шунда ўлиб кетди шундайин қайсар,
 Бир нечалар бул ишлардан бежабар.
 Қорахоншоҳ унда дунёдан ўтди,
 Улигини ташлаб эдим заминга,
 Тани заминда чириб йўқ бўлиб кетди.
 Қайним дедим, ининг билан топишиб,
 Аждаҳор шохини Ширинга бердим,
 Буларни жўнатиб у ерда қолдим,
 Сени дедим, мотам тутиб ўлтирдим,
 Омон-эсон кўрдим сизни, тўражон,
 Сизга ошиқ Гулгун пари ёрингман»,
 Бу сўзларни хонга Гулгуной айтди.
 Гулгуннинг сўзини Шакар эшитди,
 Қанизларман бул ўрдаға жўнатди,
 Не аёллар қилиб ётир хизматди,
 Шу кун ўтиб яна кунлар кеч бўпти,
 Ўз ёрини бунда Шакарбек обди,
 Кетган давлат қайта бошдан келибди
 Шул замон иккови бирға бўлибди,
 Тонг отганча бунда ўйнаб-кулибди,
 Гулгун-Шакар бурунгидай бўлибди!

Шу кеча ўтди, эрта билан тонг отди. Шакарбек пой-
 тахтга келиб бари амалдорлари ҳозир бўлиб, ўз саркар-
 даларини хизматга солиб, Ширинбекка совчи қилиб бу
 сўзларни тайинлаб айтаётган экан:

«Манов юртда даври даврон сурганлар,
Аввал Қорахонга хизмат қилганлар,
Хизмат қилиб бекдан сарпой кийганлар,
Ўз юртининг баланд-пастин билганлар,
Даврон суриб яхши бедов минганлар,
Олтин байроқ бунда анжом қилганлар,
Энди Шакарбекка ҳамроҳ бўлганлар,
Бул дунёда кўп ишларни қилганлар,
Дунёда сайр этиб бунда юрганлар,
Шоҳ қизига совчи бўлиб боринглар!
Ширинбекни шоҳга куёв қилинглар!
Оқбаданнинг кўнглин сўраб келинглар,
Тегмоқ бўлса, бунга олиб беринглар,
Оқсоқол-акобир, унда боринглар,
Ширинбекка шундай хизмат қилинглар.
Бу сўзларни кўпдан бери ўйладим,
Амалдорлар, сизни совчи айладим.
Сизларга сўйлаган қизил тилим бор,
Қайда борсам, бул бошимга ўлим бор,
Оти Ширин менинг ёлғиз иним бор,
Ҳаёлламай ул мазгилга боринглар,
Ширинбекка яхши хизмат қилинглар,
Шоҳнинг қизин шунга олиб беринглар,
Ширинбекнинг вақтин хушлаб туринглар!»
Бу сўзларни айтди, Шакарбек қайсар,
Туриб жўнаб кетди бунда амалдор,
Шакарнинг сўзини қулоқда тутди,
Ўлган шоҳнинг мазгилига етибди.
Улардан қўрқишди бул хотин-қизлар,
Янги хонга биз бўлдикми гуноҳкор,
Не сабабдан келди бунча амалдор,
Сесканиб келолмай аёллар турди,
Не ишга келганин билмайин қолди,
Буларнинг кўнглига не гаплар келди!
Амалдор қошига чақириб олди,
Буларнинг қошига хотинлар келди.
Шакарнинг сўзини унга гапирди,
Эшитиб шу замон табассум қилди.
Яхшилик сўз эканини ҳам билди,
Оқбаданни унда чақириб келди,
Неча гап арбофлар бунга гапирди.
Оқбадан сўзламай, уялиб турди,
Бермоқни хотинлар ихтиёр қилди,

Энаси ҳам қизидан сўраб кўрди.
 Оқ урганда сўйлайдиган сўзим деб;
 Парво қилган менинг икки кўзим деб,
 Жоним болам, Оқ баданли қизим деб,
 Сендай болам Ширинбекка лозим деб,
 Тегасанми, бўтам, сарвинозим деб,
 Кетган бул давлатга шерик бўлайик,
 Сенинг учун келган қанча халойиқ.
 Болам сени Ширинбекка берайик,
 Ширинбекни куёв қилиб олайик,
 Оёқ ости қилолмайди халойиқ.
 Болам, сенинг бунда кўнглинг сўрайин,
 Келган совчиларга жавоб берайик,
 Гапиргин, кўнглингни, кўзим, сўрайик!

Шоҳнинг қизи бу сўзни айтиб турган экан

«Отам султон эди бунда Қорахон,
 Даврон йўқдир, қаттиқ кунда қолганман
 Мен бўламан ўлган хоннинг фарзанди,
 Қўлдан кетди бундан отамнинг юрти,
 Ҳозир даврон биздан ўтган билибман,
 Есир хотин, етим қиз бўп қолибман.
 Ҳозир, эна, не ихтиёр қилибман,
 Нима десанг, айтганингга кўнибман,
 Азоб кўриб ширин жоним бу танда,
 Эл ичида бўлмасман деб шарманда,
 Не ихтиёр бордир, энажон, менда?!
 Нима десанг, эна, ихтиёр сенда,
 Хоҳ ёндир, хоҳ куйдир қизингни.
 Бул сўзни қизидан шундай эшитди
 Хаёл қилди, қизи ҳам қабул тутди,
 Келиб сўзин энди буларга айтди.
 Вақти хуш бўп бундан амалдор қайтди,
 Шакарнинг қошига бул замон етди,
 Яхшилик сўзини Шакарга айтди,
 Бир-бирини бунда қабул қилибди,
 Тўй-томоша тарадудда бўлибди,
 Шоҳ қизига катта тўйни берибди,
 Элу халқ барчага хабар берибди,
 Ошу гўшт ҳаммага тўй қип берибди,
 Кўпкари деган расм элда йўқ эди,
 Қаландарлар ҳар ерларга тўлибди.

Улоқ бер, деб чатоқ қилибди.
Нима сўз, деб ул эл ҳайрон қолибди,
Бир улоқни булар сўйиб олибди,
Вақти хуш кўпкари чопмоқ бўлибди.
Булар қачон чавандозлик қилибди,
Улоқ тақимлаган оғиб қолибди.
Ҳар юртларда чопганларни кўрибди,
Бир нечаси бул йиғилиб турибди.
Қизиқчилик томошани қўшади,
Отнинг айлин бўш тортиб беради.
Эпчилроғи улоқ олиб жўнади,
Қўрган бари бунда ҳайрон қолади,
Тўйга келган халойиқлар қўшилиб,
Аста-аста катта йиғин бўлади,
Қаландардан кўпкари ўрганади,
Қизиқ томоша, деб булар ҳам киради,
Қуни билан чувлаб улоқ чопади,
Қўрмаганга қўрган берди хабарни,
Ҳар қайси мингандир бир бедов отни,
Қаландарлар оғиб кўпкари чопди,
Кўпкари қайтариб қизиқ бўлибди,
Олтин отиб, олтин қовоқ отдириб,
Муҳрланган тилла карнай торттириб,
Қирқ кеча-кундуз элга тўй бериб,
Қирқ кундан сўнг тўйи ахир бўлгандир.
Ширинбекни энди бошлаб боргандир,
Никоҳ қилиб Ширинбекка бергандир.
Бир ўрдада булар бирга бўлгандир,
Ҳар ким ўз ишига турмай боргандир.
Энди сурсак дейди бунда давронни,
Қуёнқи юртидан келиб Ширинхон,
Бунда Қорахоннинг қизин олгандир,
Худонинг тақдири бундай бўлгандир,
Фалак гардишиман бунда келгандир,
Излаганга сўрагандай бўлгандир.

Қорахоннинг қизи Ширинбекка қараб, сизники қаердан, деб сўраб турган экан:

Қай чаманнинг булбулисан?
Қайси боғнинг, сен гулисан?
Қандайин шоҳнинг ўғлисан?
Сен кимнинг жону дилисан?

Қайси юртдан бунда келдинг?
 Ота-энангдан айрилдинг?
 Сен менга харидор бўлдинг,
 Сен ҳам менинг ақлим олдинг.
 Маълум қилгин, қайдан келдинг,
 Қаерларда ўсган юртинг?
 Қайси шоҳ бўлар авлодинг?
 Хуснинг кўриб қолмади-ку,
 Қошингда менинг тоқатим!
 Айрилибди ота-онанг,
 Қаерларда кулба-хонанг?
 Сендан савол сўрар санам.
 Шундай бўлди менга ҳақнинг фармони,
 Сени одам десам, биҳишт ғилмони,
 Хуснинг кўрганларнинг кетар дармони,
 Сени одам десам, биҳишт ғилмони,
 Нур сифатли, хоним, кимнинг ўғлисан?
 Жамолинг ўхшайди осмонда ойга,
 Қошингнинг келбати эгилган ёйга,
 Жасатинг ўхшайди бўз қарчиғайга,
 Қарчиғай чангаллим кимнинг ўғлисан?
 Нега сен юртингдан парвоз қилибсан?
 Бир гулшан, деб келиб бунда кўнибсан,
 Тақдир тортди, бегим, мени олибсан!
 Қайси юртдан бунда парвоз қилибсан?
 Парвоз қилган, хоним, қайдан бўласан?
 Менга айтгин ўсган кирдикорингни!
 Кўнглингдан чиқарсанг, сен, губорингни!

Бу сўзни эшитиб, Ширинбек ҳам бир сўз айтиб турган экан:

«Эй, лочин боқишли, жабройил парим!
 Қадди шамшод, хусни моҳи анбарим,
 Эй, лочин боқишлим, мендан сўрадинг,
 Зарафшон зулфингга урибсан шона,
 Хинали қўлларинг бўябсан қона,
 Ғамзаси жон олар дуру ягона,
 Юсуф каби мени солма зиндона,
 Зулайҳо нишлонли мендан сўрадинг,
 Нима бўлар дилбар сенинг муродинг?
 Не сабабдан мамлакатим сўрадинг?
 Очилган баҳорда боғнинг гулиман,

Отамман-энамнинг жону дилиман,
Қуёнқида Қосимхоннинг ўғлиман,
Бошимни олиб бул юртда юрибман,
Туз-насиба ҳайдаб, бунда келибман.
Худо қилди саргардон бўп юраман,
Неча вақт шоҳликдан гадо бўламан,
Ахир тақдир тортиб сени оламан,
Сен эшитгин мендай марднинг сўзини,
Кучук босмас йўлбарс, шернинг изини,
Ақли бор чайнайди гапнинг тузини.
Мен ҳам олдим сендай сарвинозини,
Тақдир тортиб Қорахоннинг қизини».
Бу сўзларни бунга Ширинбек айтди,
Бошдан тожни, қўлдан бермай давлатни.
Урдада ёр билан қуриб суҳбатни,
Шу кечаси суҳбат, май билан ўтди...
Тонг отиб кун чашка ҳаддига етди.
Шоду хуррам қилди Шакар ўзини,
Овга чиқар югуртириб тозини,
Сўраб турди бу шаҳарнинг арзини.
Навкар бўп қаландар хизмат қилади,
Хизматидан Шакар кўнгли тўлади,
Гадойлик эсидан чиқиб боради.
Гулгуннинг бор эди қирқта канизи,
Битта-битта қаландарга беради,
Қирқ қаландар хотинли бўп қолади,
Рўзгордор бўп қаландарлар юради.

Шакарбек шундай қилиб бу мамлакатда подшо бўлиб турди. Орадан неча ой, неча кунлар ўтиб кетди.

Бир кеча энаси тушиб эсига,
Шакарнинг уйқуси қочиб кетибди.
Ҳамма дардин Гулгунойга айтибди:
Етиб эдим тахт устида бул кеча,
Жилва қилиб энам бунда келгандир,
Бу юртларда мenden хабар олгандир.

Бу сўзларни Шакарбекдан эшитиб, Гулгун пари Шакарбекнинг хафа бўлганини билиб, Шакарбекка қараб бир сўз айтиб турган экан:

«Отангман-энангни эсга олдингми,
Мамлакат, юртингга хаёл қилдингми,

Уз юртингга, хоним, кетмоқ бўлдингми?
 Борар бўлсанг, сенга айтар арзим бор,
 Аждаҳор зарбидан кетган кўп девлар,
 Девлар эди аввал менга хизматкор,
 Бул ишимни англаб билгин зўрабор,
 Зил тоғига бориб келар ишинг бор.
 Шул ишни битирсанг кўп осон бўлар,
 Хизматимга келар ул қанча девлар,
 Уларга яқиндир энг олис йўллар,
 Турган маконимда битта сандиқ бор,
 Чашманинг ичинда билсанг мавж урар,
 Олиб келсанг хизматинг тайин бўлар...»
 Гулгун Шакарга бу сўзни айтди,
 Эгарлаб Шакарбек минганди отди,
 Овга чиққан киши бўп жўнаб кетди,
 Амалдорлар бекни билмай қолибди.
 Остига мингани назари тулпор,
 Учса булут билан бўлар баравар,
 Шакарбегим чўлда кетиб боради,
 Узи кўрган бу йўлларни билади,
 Гулгуноининг айтган ишин қилади,
 Зил тоғига қичаб кетиб боради,
 Зил тоғига энди етиб қолади.
 Юрган жойларини Шакар кўради,
 Тоғнинг мурватига шохни уради,
 Ярқиллаб очилди тоғнинг мурвати,
 Ичкарига кирди бул валламатни,
 Гулгун билан юрган ерларин кўрди.

Шакарбек бу маконга кириб кетди. Бу ерда бир сар-
 чашма бор эди. Шакарбек илгари ҳам уни кўрар эди.
 Лекин нима эканини билмас эди. Шу чашманинг бўйида
 турди. Кўзига бир сандиқ кўринди. Сандиққа қараса, гоҳ
 кўринади, гоҳ сувга ботиб кетади. Сандиқ сувнинг юзига
 чиққан вақтда Шакарбек қўл узатиб ушлаб олди. Сан-
 диқнинг ичида нима борлигини билмади. Очмоққа Ша-
 карнинг қуввати келмади. Сандиқни олиб отига миниб,
 тоғдан чиқиб, аждаҳорнинг чап шохини урди. Тоғ қадим-
 гидай беркилди. Йўлга равона бўлиб бу сўзларни айтиб
 борар эди:

«Тоғлар азиз бўлар туман турмаса,
 Йўллар азиз бўлар одам юрмаса.

Боғлар хароб бўлар боғбон турмаса,
Гул кетар бўлса гулистон эмранар,
Мулки вайрон бўлса, пошшо тебранар,
Мол борида ҳамма одам дўст эди,
Бошидан давлаг қайтса туққан эмранар».
Бу сўзни айтиб йўлга кирди Шакархон,
Остида бедови ўйнар юз алвон,
Гулгун ёрга етсам деди бул замон.
Кўп бўлади Шакарбекнинг меҳнати,
Гулгуной деб хоннинг қилган хизмати.
Турган жойи Қорахон мамлақати,
Эсига тушади ўсган элати,
Узоқ йўлдир отга қамчи чотади,
Шакар катта эмас, ҳали боладир,
Каттанинг ишин ул ёлғиз қилади,
Гулгуннинг айтгани олиб боради,
Қандай хизмат ўзи билмай жўнади.
Олис йўлни оти яқин қилади,
Бораётир Қосимхоннинг фарзанди.
Кўзига кўринди Қорахон юрти,
Бул сандиқни Гулгунойга узатди.
Навкар отни олиб таблага кетди.
Шакар туриб тахт устида жой тутди,
Гулгун яхши кўрган шундай хонини,
Парвариш қилади меҳрибонини,
Сандиққа банд қилган девнинг жонини,
Ўз бошига қўйган ҳабаш танини.
Ул кечаси файзи саҳар бўлганда,
Сандиқни Гулгуной очиб қаради,
Девларнинг жонини қўлга олади,
Тонг отганда дунё тўзон бўлади,
Ҳар тарафдан девлар ошиб келади,
Девнинг жони Гулгунойнинг қўлида,
Одам қўрқиб, туrolмади элида.
Жонин қисса девлар азоб кўради,
Гулгунойга бари таъзим беради.
Шу девлар қўл қовуштириб туради,
Девлар келиб, узр-маъзур қилади,
Не хизмат, деб Гулгунойдан сўради.
Девнинг жонин қаттиқ сиқиб ушласа,
Бири бошим деса, бири юрагим,
Кўп типирлаб буяда ётиб қолади,
Гулгунойнинг хизматида бўлади,

Буюрганда тоғни талқон қилади.
Девга хизмат буюради зулфакдор:
«Бирор тахтни бунда қўрғон ясанглар!
Қанча анжом бўлса унда тургудай,
Парвоз қилса Қуёнқига қўнгудай,
Қанча одам кириб анжом бўлгудай,
Кечиктирмай шу хизматни қилгудай».
Бу хизматни Гулгун девга буюрган,
Тахт ясаб қўндирди пўлатдан қўрғон,
Девлар айтганин хўп ўрин қилган,
Олтин кўшкисини ўртага олган,
Ҳийланинг борини ул девлар билган,
Бошида Гулгуной туриб кўрсатди,
Девлар кетар йўлин жуда ўхшатди,
Тахт устидан қўрғон қилиб тузатди
Тонг отгунча девлар ишлаб, бул ётди;
Элу халққа Шакар хабар қилибди
Эл каттаси йиғилишиб келибди...

Шунда Шакарбек эл катталарига қараб, шу сўзни
айтиб турибди:

Оқсоқоллар, акобирлар
Ҳолини билган яхшидир.
Сизларга айтар сўзим бор,
Безга қилманг шаҳарни.
Мен бу ердан кетмоқ бўлдим,
Шаҳаншоҳлар ҳар шаҳарда,
Чорвадорлар гезар йўлда,
Кўп сўзлар бор айтар тилда.
Турарим йўқ ушбу элда.
Бировингни бек қилинглар,
Менинг сўзимни билинглар,
Пойи тахтга миндиринглар.
Шакарбекни жўнатинглар,
Яхши маслаҳат қилинглар,
Бу юртга эга бўлинглар!
Мусофир бек кетар бўлди,
Бизга жавобни беринглар.
Бу сўзни Шакарбек айтди,
Давлати ўртада қобди,
Катталиқдир яхши нарса
Ҳамма талашиб турибди.

Эл катталари бу сўзни эшитиб: «Мен бўлсам», «Мен бўлсам», деб талаш қилди. Шакарбек элни сўраб кўриб, уларга шундай маслаҳат берди: «Қайси эл оз бўлса, бекни шундан қилинг! Кўп элдан бек қилманг, бўлмаса кўп эл бўйни йўғонлик қилиб, оз элни оёқ ости қилиб, юртни хароб қилар, оз элдан бек бўлса, бу элни обод қилар. Бўйни йўғонлик қилмайди. Ҳеч кимга беҳуда гап гапирмайди».

Бу гап билан ўрлаш, бўйни йўғонликлар йўқ бўлди. Узи оз, оёқ ости бўлиб, гапи ҳам бўлмай юрган элдан бир бек кўтариб, беклик дафтар, муҳрларни унга топширди. Шакарбек бу элнинг ихтиёридан жудо бўлиб, пойтахтдан тушиб Гулгун пари билан девлар қилган қўрғонга кириб кетди. Ширин ҳам ўзининг ёри билан ҳамроҳ бўлиб, Шакарбекнинг қошида ўлтириб қолди. Қирқ қаландар ҳам ўз хотинлари билан кетиб, Зил тоғидан олиб келтирган оту анжомлари билан ҳозир бўлдилар.

Шунда Гулгун пари девларга қараб шу сўзларни айтиб турган экан:

«Қулоқ солгин паризоднинг тилига,
Ишим тушди бундай девнинг зўрига;
Еткиз бизни Қуёнқининг элига,
Кўзлаб учгин узоқ юртнинг йўлига.
Бошим тушди менинг неча савдога,
Зўр уриб кўтариб учгин ҳавога.
Бу хизматни ўрин қилсанг кўраман,
Барингни бандимдан халос қиларман.
Бўлмаса, қабоҳат кунни соларман,
Хизматингни кўриб мен ган берарман,
Қолган юртларимни инъом қиламан,
Девлар хизматини яхши биламан».
Бу сўзларни айтди Гулгун залфакдор,
Ҳавога кўтарди ул замон девлар.
Девлар келиб бунда тахтга ёпишди,
Фуриллаб кўтариб ҳавога учди.
Гулгуннинг ишига қойил бўлади,
Бул одам барчаси ҳайрон қолади.
Яшиндай оқшомлаб кетиб боради,
Девлар ҳурмат қилар Гулгун парини,
Пари эмас, қўлидаги жонини,
Аччиғланса ўлдиради барини,

Кўзлаб учар Қуёнқининг шаҳрини.
Утли-сувли неча тоғлардан ўтди,
Девлар қилиб кетди шундай хизматди,
Вақтин хуш қилсам деб ул паризотди,
Жони учун девлар қилар хизматди,
Оқшом учиб файзи саҳар бўлганда
Етиб борди Қуёнқининг элига,
Девлар зўрлигини шунда билдирди,
Қуёнқи шаҳрига яқин қўндирди.
Атрофида саф-саф девлар турибди,
Тонг отганда кун шуъласи урибди.
Кундай бўлиб ул ярқиллаб турибди,
Қуёнқида барча одам кўрибди.
Кўрган одам бари ҳайрон қолибди,
Кўрган кўрмаганга хабар берибди.
Ҳамма йиғлаб бунга ҳайрон қолибди,
Еки элга бир қиёмат бўлибди.
Биз билмаймиз қайси юртдан келибди,
Ярқиллаган кўрғон пайдо бўлибди,
Турли жондор атрофини олибди,
Бизнинг юртга аломат кун бўлибди,
Аловхўжа пирга хабар берибди,
Қосимхон эшондан сўраб турибди.

Эшониға қараб Қосимхон бул сўзни айтиб турган
экан:

«Мен биламан ҳақиқати валини,
Сиздан кўрдим кароматнинг мўлини,
Бундай кунда сўра Қосим ҳолини,
Бир кечада кўрғон пайдо бўлибди,
Атрофини сонсиз девлар олибди,
Бул аломат, пирим, қандай бўлибди?
Нима ишга келган бул девдан лашкар?
Одам насли бўлолмаса баравар,
Пирим, сизга айтган сўзим шу бўлар,
Бир каромат айланг энди комиллар,
Валисиз, биласиз, бўлинг хабардор,
Яксон бўлиб, ўлиб кетар одамлар.
Кўриб қолмас бунда менинг тоқатим,
Баравар бўлмоққа келмас қувватим,
Вайрон бўлиб кетар шоҳлик шавкатим».
Бу сўзларни унга Қосимхон айтди,

Аловхўжа комил пири эшитди.
 Эшон фикр қилиб, шундай ўйлади:
 Ширин, Шакар келар вақти бўлибди,
 Аловхўжа бунда ўрнидан турибди,
 Бул девларга қараб маст бўп юрибди.
 Эшон номин кўтарганман, борай деб,
 Нима бўлса, тақдиримдан кўрай деб,
 Аловхўжа бул яқинлаб боради.
 Ширин, Шакар эшонини кўради,
 Йиғлаб чиқиб эшонининг олдига
 Пирим,— дейди, бул зиёрат қилади.
 Неча йилдир элдан кетган валламат,
 Элга етишгандир соғу саломат,
 Худойим бергандир айёму давлат!

Шакарбек эшонига қараб шу сўзни айтиб турган экан:

Насиб қилса бедовимни минайин,
 Олмос пўлат қайраб қўлга олайн,
 Девларнинг барини ҳамроҳ қилайин,
 От ўйнатиб Қуёнқига кирайин,
 Кўздан тўкиб бунда селоб ёшини,
 Мен қилайин душманларнинг ишини,
 Аввал кесай мен отамнинг бошини,
 Хотиннинг гапига отам кирганди,
 Ҳукми кушга мени тайин қилганди.
 Ўлмай, Ширин, Шакар бунда келганди,
 Мен кўрайин ул туҳматчи душманди,
 Ота-энам менга бўлгандир душман,
 Қилган ишларига қилсин пушаймон,
 Сиз бўлдингиз ёмон кунда меҳрибон,
 Ул сабабдан, пирим, сиздан сўрайман.
 Жавоб беринг, тортинмайин борай мен,
 Неча вақт зор этиб чўлда, пиёда,
 Кўп азоблар тортдим фоний дунёда.
 Сизнинг дуонгиздан етиб мурода,
 Энди бул давлатим бўлди зиёда.

Бу сўзни эшитиб эшон бир сўз айтиб турган экан:

Қандай фарзанд отасига ўқ отар?
 Бу шаҳарга ўқ отмагин, бек Шакар!

Бу шаҳарда сенинг қиблагоҳинг бор,
Қандай фарзанд отасига тиг тортар?
Бўлмагайсан маҳшар куни гуноҳкор,
Тиг тортган бўлади ул оқпадар!
Бу шаҳарда сенинг қиблагоҳинг бор,
Отангинг ҳурматин қилгин, бек Шакар.
Шайтоннинг йўлига кирмоқ не даркор?
Кетма ўзингдан, болам, бўл хабардор,
Аловхўжа айтган сўзи шул бўлар,
Мен-менлик сўз, болам, сенга не даркор.
Нодон кўнглинг бундай қилиб бўлмагин,
Хаёлингга мен-менликни олмагин.
Жоним болам, бўйни йўғон бўлмагин,
Мен-меннинг заволи бордир, фарзандим,
Шу бўлди айтган бу насиҳатим!

Эшон Шакарбекка кўп насиҳат қилди. Шакарбек ҳам ўз раъйдан қайтди. Ўзи билан келган девларга жавоб берди. Девлар ҳам жўнамоқнинг ҳаракатин қилиб ётдилар. Эшон қайтди. Қосимшоҳнинг қошига етди. Бўтакўзойимни чақириб, эшон бу сўзни айтди:

Боғда очилган гулинг келди,
Чаманда булбулинг келди,
Сенинг жону дилинг келди,
Ширин, Шакар улинг келди.
Ҳукми кушга тайин бўлган,
Мансурнинг дорини кўрган,
Улди деб овоза қилган,
Улмай боланг омон қолган,
Гулгун деган қизни олган,
Кўп девни хизматга солган,
Девлар қилиб тахти қўрғон,
Бу юртларни қилар яксон,
Бу сўзни билгин Қосимхон,
Орага тушган бир эшон,
Ишингга қилгин пушаймон,
Шукур қилгин сендай султон,
Улмай боланг омон қолган,
Кетади бошингдан туман.
Бўлар яна бунда даврон,
Шунча ишларни ўткизган,
Ширин, Шакар ўғлинг келган!

Рухсат олмай шикор кетган,
 Ун тўрт йил йўқ бўлиб кетган,
 Қаторли карвонинг келди!
 Ширин, Шакар жон фидоси,
 Тожи тахтнинг эгаси,
 Қуёнқи шаҳрин тўраси.
 Беҳуда тўкма кўз ёшинг,
 Неча йил гангиди бошинг,
 Юртни ўртади нолишинг,
 Ширин-Шакар боланг келди.
 Ҳаққа етган сенинг ноланг,
 Омон-эсон келди боланг,
 Юрагингдан кетсин алам.
 Энди обод бўлар юртинг,
 Қўрибди шундай фарзандинг,
 Эзилиб бунда юрагинг,
 Сен билмагансан дарагин.
 Қайтадан ёнди чирофинг,
 Ширин-Шакар боланг келди.

Эшондан бу сўзларни эшитиб, Бўтакўзойим шу сўзни айтиб турган экан:

«Шарҳи дилим кимга ёзсам,
 Тинмайин дунёни кезсам,
 Оҳ урсам, маҳшарни бузсам.
 Тарк айлаб шу мосувони,
 Йўқотдим икки тўрани.
 Қидирсам фоний дунёни,
 Қўрарманми, болам, сени.
 Хаста бўлиб қолдим, ўзим,
 Ҳеч кимга ботмайин сўзим,
 Йўлига тўрт бўлган кўзим,
 Сарғайгандир қизил юзим,
 Борми Ширин, Шакар қўзим?»
 Бу сўзни айтиб бошин олиб жўнади,
 Ширин, Шакар хабарини билади,
 Улиб кетган Ширин, Шакар келди, деб,
 Элу халққа бул овоза бўлади.
 Болам, деди ул Бўтакўз жўнади,
 Қанча амалдорлар кўринг Қосимхон
 Улди деган ўғли хабарин билган.
 Чиқиб кетди Қуёнқидан бул замон,

Бошлаб бораётир буларни эшон.
Келаётганини кўрди Шакархон,
Англаб билди Шакарбекдай тўраси,
Келаётир Бўтакўздай энаси.
Ширин, Шакар шундай пешвоз чиқади,
Болам деб бағрига босди ул замон.
«Эл ичида ғариб бўлдим,
Болам, сендан айрилгани.
Қиёматли кунлар кўрдим,
Кўзим, сендан айрилгани.
Кўзларимдан кетди равшан,
Топилмади сарой-бўстон,
Дўст кишилар менга душман,
Болам, сендан айрилгани.
Юрагимдан кетди армон,
Менга кирди қувват-дармон,
Шукур қилай сени кўрган».
Бунга ора тушди эшон,
Икковини яраштириб,
Ота-бола кўриштириб,
Бир-бириман топиштириб.
Эл ичига шундай бошлаб боради,
Қуёнқи шаҳрига энди киради.
Элу халққа кўп овоза бўлади,
Ҳамма келиб Шакарбекни кўради.
Кенжа ойимнинг тухмати маълум бўлади,
Тухмат қилганин беклар билади,
Бўтакўз гуноҳин бундан сўради,
Ўлим ўтин энасига беради.
Шундай бўлиб юртга эга бўлади.
Элу халққа тўй-томоша қилади,
Қавм-қариндошни беклар кўради,
Омон-эсон беклар элга етибди,
Бари қолган барчасини кўрибди,
Келиб юртда тўра бўлиб юрибди,
Неча ишлар энди булардан ўтди,
Ширин, Шакар топди мурод-мақсадди.
Бул дostonни Фозил шоир айтди.